Ketabton.com

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحیم

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کتاب پېژندنه:

||||||||||||||||||||||||||||||||||||||||

د کــتـــاب نـــــــوم: په وينو سره لاسونه

چمتوکوونکی: دبشردحقوقونړيواله ټولنه

ژبـــــــــــــــــاړن:رحمت اريا

خـــپــــرنــــــدوی: مطبوعاتي خدمتونومرکز

تيراژ : زر ټوکه

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

جنګي جنايتونه : په وينو سره لاسونه

د بشري حقونو دځار د ټولنې په زړه پورې ګزارش چې له ۱۹۹۲ زکال تر ۱۹۹۴ ز کال پورې په کابل کې د کمونيستی رژيم له ړنګيدا وروسته د کابل د ورانۍ پيښې او په کابل کې د ځواکجګړې د خونړيو سياليو ډېرې راسپړلي ، په ګزارش کې سړک په سړک او واټ په واټ جګړه شرح شوې او د کابل پر وګړو تير شوی وحشت را بربنډوي ؛ کتاب د جنګي جنايتکارانو مخونه په نړيواله کچه لوڅوي. دغه کتاب د ۲۰۰۹ زکال د سپتامبر په مباشت کې په کابل کې د مطبوعاتي خدمتونو د مرکز له خوا خپور شوی دی

د بشري حقونو د ځار ټولنه

Human Rights Watch

Copyright � 2005 by Human Rights Watch.

All rights reserved.

Printed in the United States of America

ISBN: 1-56432-334-X

Cover photos: A mujahedin fighter in Kabul, June 1992. � 1992 Ed Grazda

Civilians fleeing a street battle in west Kabul, March 5, 1993. � 1993 Robert Nickelsberg

Cover design by Rafael Jimenez

Human Rights Watch

350 Fifth Avenue, 34th floor

New York, NY 10118-3299 USA

Tel: 1-(212) 290-4700, Fax: 1-(212) 736-1300

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

hrwnyc@hrw.org

1630 Connecticut Avenue, N.W., Suite 500

Washington, DC 20009 USA

Tel:1-(202) 612-4321, Fax:1-(202) 612-4333

hrwdc@hrw.org

2nd Floor, 2-12 Pentonville Road

London N1 9HF, UK

Tel: 44 20 7713 1995, Fax: 44 20 7713 1800

hrwuk@hrw.org

Rue Van Campenhout 15,

1000 Brussels, Belgium

Tel: 32 (2) 732-2009, Fax: 32 (2) 732-0471

hrwatcheu@skynet.be

9 rue Cornavin

1201 Geneva

Tel: + 41 22 738 04 81, Fax: + 41 22 738 17 91

hrwgva@hrw.org

Web Site Address: http://www.hrw.org

Listserv address: To receive Human Rights Watch news releases by email, subscribe to the HRW news listserv of your choice by visiting http://hrw.org/act/subscribemlists/

subscribe.htm

د بشري حقونو د څار ټولنه د نړۍ په هرګوټ کې د خلکو د حقونو ساتنې ته ژمنه یو ټولنه ده.

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

موږ د بیلتونپالنې د مخنیوی ، د سیاسي خپلواکۍ د ملاتړ په موخه د بلهاریانو او فعالینو ترڅنګ ولاړ یو ترڅو د جګړو په لړ کې د هغو پرګنو ساتنه او مرسته وکړو چې له انسانانو سره غیر انساني چلند کوي او هڅه کوو چې مجرمین د عدالت پر ټغر و دَرَوو .

موږ د هغو کسانو مخونه بربنډوو چې له بشري حقونو څخه سرغړونه کوي ، موږ په دې اړه پلټنه کوو او سرغړوونکي له حساب او کتاب سره مخامخوو. موږ دولتونه او واکمن کسان له ننګونو سره مخامخوو چې ناوړه چال چلندونه بس کړي اود بشري حقونو نړیوال قانون ته دې درناوی وکړي .

موږ د بشري حقونو په ساتنه کې له بشري ټولنو او له نړیوالې ټولنې څخه د مرستې غوښتنه کوو او په یوه غږ وایو چې بشري حقونه د هر انسان لپاره دي .

د بشري حقونو د څار ټولنه

د بشري حقونو د څار ټولنه د نړۍ په اویاوو هیوادونو کې له بشري حقونو څخه د سرغړونو په اړه پرله پسې او سیستماتیکه پلټنه کوي. موږ له بشري حقونو څخه د سرغړونکو مخونه په وَړَند وخت " مناسب " کې د ډاډمنو سرچینو پر بنسټ بربنډ کړي دي د دغه مخورتوب پر بنسټ دې چې موږ د بشري حقونو د پالونکو او پلویانو په منځ کې د ډاډمنو مالوماتو د سرچینې په توګه پیژندل کیږو. موږ په ټولو دولتونو ، سیاسي ګوندونو ، ډلو ټپلو ، جیوپولیټکو ټلوالو ، ژب توکمیزو ډلو او مذهبي ډلو کې د بشري حقونو د درنښت اړخونو څیړلو او هغه څارو. د بشري حقونو د څار ټولنه د بیان او فکر د آزادۍ ننګه کوي ، زموږ ټولنه په ټولو قانوني لړیو کې له ټولو سره د برابر چلند دفاع کوي ، موږ په زور واکو ټولنو کې د کمزورو خپل شویو پرګنو ننګه کوو ؛ موږ د وژونکو پر ضد ، د انسانانو د تري تم کیدلو ، ځورولو ، وهلو او ټکولو ، په وچ زور او د بې ځایه بندي کیدنو ، بیلتونپالنې او د بشري حقونو د نورو سرغړونو او ډولونو پرضد لاسوندونه را ټولوو. موږ هغه دولتونه د حساب او کتاب د ورکړې پر ژۍ درووچې د خپل ولس او پرګنو له حقونو څخه سرغړونه کوي.

د بشري حقونو د څارټولنې خپل کار په ۱۹۷۸ز کال کې د خپلو اروپایي او مرکزي آسیا څانګو ترڅنګ پیل کړ چې په هغه وخت کې د (هلسنکي واچ) په نامه یادیدله. دغه ټولنه نن په افریقا ، د امریکا په وچه او منځنی ختیځ کې هم خپلې څانګې لري. بر سیره پر دغو څانګو دغه ټولنه په خپل جوړښت کې درې څنګیزې څانګې هم لري : د ماشومانو حقونه ،د وسلو او ښځو حقونه. ددغې ټولنې دفترونه په بروسلز ، ژنیوا ، لندن ، لاس انجلس ، مسکو ، نیو یورک ، سان فرانسیسکو ، تاشکند ، تورانتو او واشنګتن کې دیره دي. د بشري حقونو د څار ټولنه یوه خپلواکه

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

غیردولتي ټولنه ده چې مالي مرسته یې په نړۍ کې د شخصي کسانو او غیر دولتي بنسټونو له پلوه کیږي. دغه ټولنه ، غیر دولتي بسپنې یا نیغ په نیغه یا په غیر مستقیم ډول مني .

ددغې ټولنې د کارکوونکو او مشرانو نومونه او کاري دریځونه په لاندې ډول دي:

The staff includes Kenneth Roth, Executive Director; Allison Adoradio, Operations Director; Michele Alexander, Development and Outreach Director; Carroll Bogert, Associate Director; Widney Brown, Deputy Program Director; Peggy Hicks, Global Advocacy Director; Iain Levine, Program Director; Dinah PoKempner, General Counsel; James Ross, Senior Legal Advisor; Joseph Saunders, Deputy Program Director; and Wilder Tayler, Legal and Policy Director.

The program directors of Human Rights Watch are Brad Adams, Asia; Holly Cartner, Europe and Central Asia; Richard Dicker, International Justice; Jamie Fellner, United States; Arvind Ganesan, Business and Human Rights; Steve Goose, Arms; LaShawn R. Jefferson, Women�s Rights; Scott Long, Lesbian, Gay Bisexual and Transgender Rights; Peter Takirambudde, Africa; Jos� Miguel Vivanco, Americas; Lois Whitman, Children�s Rights; and Sarah Leah Whitson, Middle East and North Africa.

The advocacy directors of Human Rights Watch are Steve Crawshaw, London; Loubna Freih, Geneva; Lotte Leicht, Brussels; Tom Malinowski, Washington; and Joanna Weschler, United Nations.

The members of the board are Jane Olson, Chair; James F. Hoge, Jr., Vice-Chair; Sid Sheinberg, Vice-Chair; John J. Studzinski, Vice-Chair; Omar Amanat, Lloyd Axworthy, David M. Brown, Dorothy Cullman, Edith Everett, Jonathan F. Fanton (Chair 1998-2003), Michael E. Gellert, Richard J. Goldstone, Vartan Gregorian, Wendy Keys, Robert

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

Kissane, Bruce Klatsky, Joanne Leedom-Ackerman, Josh Mailman, Susan Manilow, Kati Marton, Lore Harp McGovern, Barry Meyer, Joel Motley, Samuel K. Murumba, Catherine Powell, Sigrid Rausing, Victoria Riskin, Kevin Ryan, Domna Stanton, Shibley Telhami.

Emeritus board members are Roland Algrant, Lisa Anderson, Robert L. Bernstein (Founding Chair 1978-1997), William D. Carmichael, Adrian W. DeWind, Alice H. Henkin, Stephen L. Kass, Marina Pinto Kaufman, Peter Osnos, Kathleen Peratis, Bruce Rabb, Orville Schell, Gary Sick, and Malcolm B. Smith.

پېژندنه

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

دکابل ولایت او ور څېرمه سیمي

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

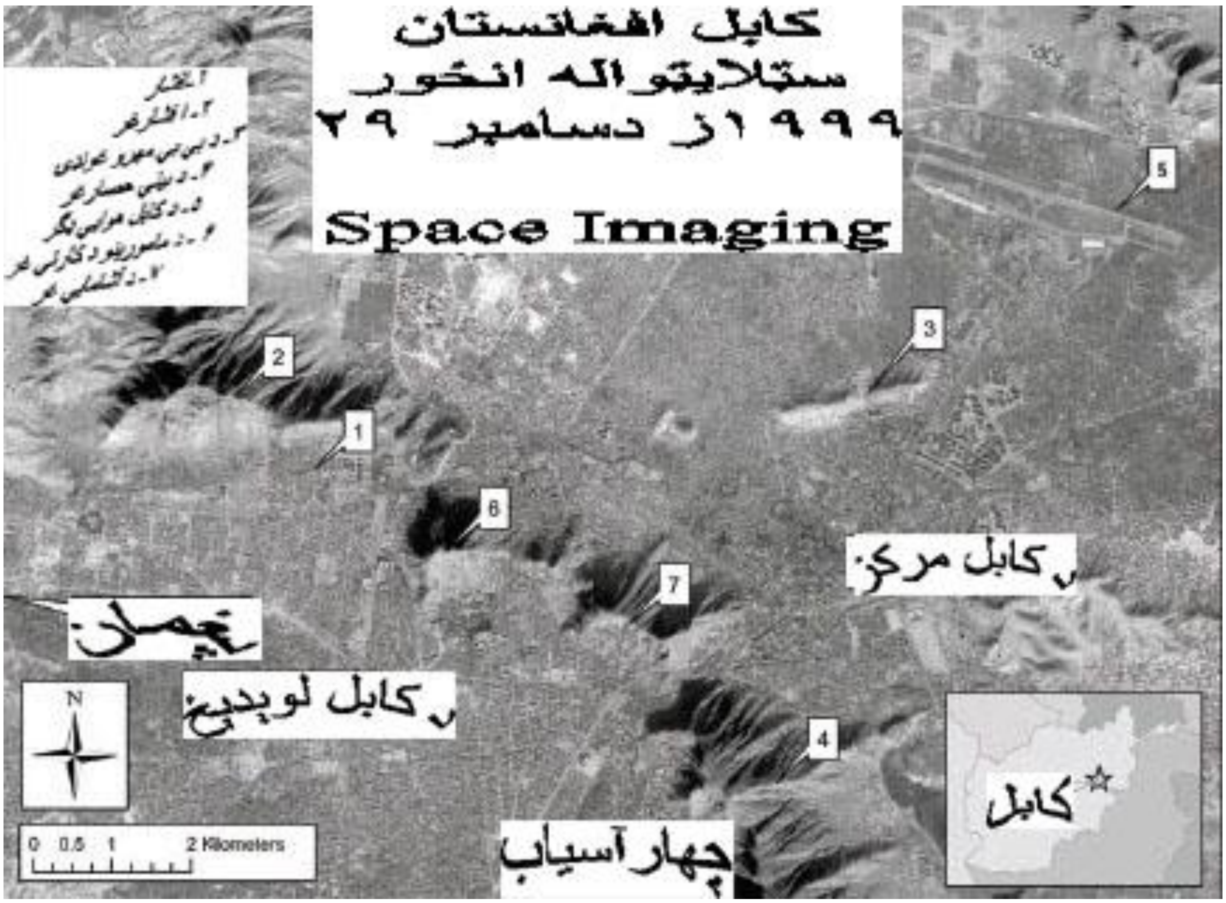

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

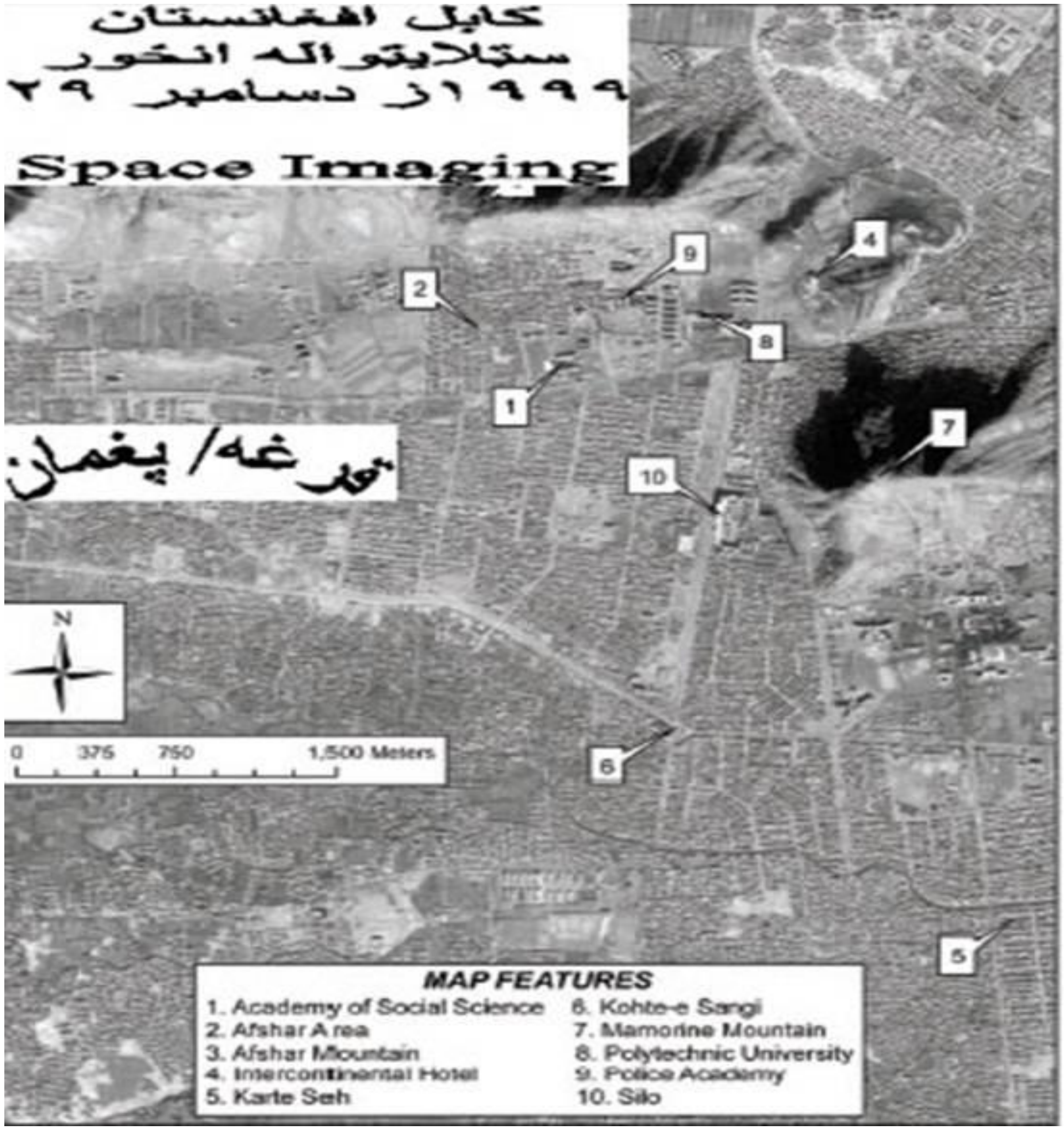

موږ په پرتمین ویاړ کابل ته ولاړو.... موږ ته په هڅونې وویل شول چې ستاسو هېواد به پرمختګ وکړي ، خپله پیاوړې غښتلواله به بیرته تر لاسه کړئ او موږ په خپلو دواړو پښو به بیرته و دریږو. د کابل پرښار وروستـنـیـو بریدونو د افغان ولس ټولې هیلې ډړې وړې کړې او موږ ته یې په نړیواله ټولنه کې ستر سپکاوی را په برخه کړ .

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

حامد کرزی : د بهرنیو چارو مرستیال وزیر ، اسوشیئـتد پرس ، ۱۹۹۲ زکال د اګست ۲۳ نېټه

پـېـژندنه

څه دباندې دوه لسېزې شوي چې افغانستان ، په جګړو کې کړول کېږي. دا هغه غونډله یا جمله ده چې د افغانستان په اړه د هرې وینا ، مقالې او ګزارش پر تندي لېکل کېږي. دغه غونډله د طالبانو له واکمنۍ وروسته د رامنځته شویو ننګونو د پوهېدا لپاره دومره کارول شوې چې نن په یوې کلیشه یې استعاري اوښتې ده. دهیواد د تأریخ او پېښلېکونو په څېړنه کې تر اوسه یو شمېر هڅې شوېدي چې د اوسني حالت د جرړو په پوهېدا کې له موږ سره مرسته کوي. په دې کې تر ټولو اړېنه د هیواد د دوه وو لسیزو د جګړو په لړ کې له بشري حقونو څخه د پراخې سرغړونې د کچې پوهیدا ده ، دلته جنګي جنایتونه او د بشریت پر وړاندې جنایت رامنځته شوی دی نو ځکه موږ د پورتنۍ غونډلې په تل کې هغه کوکې او ازانګې اورو چې وایي : پخواني مجرمین و نیسئ ، هغوی لا تر اوسه ژوندي دي او محکمه یې کړئ. دغه کوکې او ازانګې د افغانستان په پخواني پیښلیک کې هم پرتې دي خو لږ غوږ ورته نېول شوی دی .

دغه ګزارش د تیرو دوه وو لسیزو یوه کوښنۍ برخه رانغاړي ، د ګزارش موخه دا نه ده چې پر روان حالت دې پـټـې کښېښودل شي. دغه ګزارش د افغانستان د تیرو دوه وو لسیزو د وسله والو ناندریو پراخ انځور نه رانغاړي او نه د ترسره شویو جنایاتو هره ډېره را سپړلای شي. او هېڅکله یو بشپړ انځور نه شي بلل کېدای. د ۱۹۸۰ او ۱۹۹۰ زیږدیزو لسیزو په اوږدو کې د رامنځته شوي ناتار او وحشت سپړنه او څیړنه د افغانستان د دولت او د نړیوالې ټولنې پراخې اوږد مهالې ژمنې ته اړتیا لري. کله چې دغسې تأریخ او پیښلېک ولیکل شي نو هغه به د یوه یا څو کتابونو په ټولګه کې ځای نه شي ، هغه به د کتابونو الماریو ته اړتیا ولري .

دغه ګزارش یوازې د افغانستان د ناورین یو کال په پام کې نیولی دی : ۱۳۷۱ لمریز کال ؛ چې [د ۱۹۹۲ ز کال د اپریل له مېاشتې نیولې د ۱۹۹۳ زکال د مارچ ترمیاشتې] له نېټې سره سمون خوري. دغه نېټه له هغه مهاله راپېلیږي چې په کابل کې شوروي پـلوی رژیم را و پرځول شو. همداشان دغه ګزارش یوازې د افغانستان پر یوه ټکي ، د هیواد پر پلازمېنې ، کابل او ور څېرمو سیمو را څرخي .

ولې کابل او ولې ۱۳۷۱ لمریز کال ؟ دا ځکه چې په دغه مهالیز واټن کې له بشري حقونو څخه د سرغړونو کچه خورا زیاته لوړه ده. دا هغه مهالیز واټن دی چې افغانستان ، له ۱۹۸۰ز کال را وروسته ، د شوروي پر لس کلن نیواک د

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

پای ټکی کښېښود او خپله خپلواکۍ یې و ګټله . په کابل کې د رژیم له بدلون وروسته ، ۱۳۷۱ لمریز کال د افغانستان نوې پېلامه بللای شوې ده .

خو دغه پیلامه ، د افغانستان د تأریخ یو تور ترینه ټکی وو. په ۱۳۷۱ لمریز کال کې کابل هماغسې چې په دغه ګزارش کې ورته نغوته شوې ، د افغانستان د وسله والو ډلو� د سیالو مجاهدو ډلو او د ړنګ شوي دولت د وسله وال ځواک د پراخو او پرله پسې جګړو په ډګر واوښت ؛ د شوروي پلوي رژیم له پرځېدا وروسته ټولې ډلې پر ښار را واوښتلې. په دغه مهالیز واټن کې بیلا بیلو ډلو د کابل د ښار پر سر په خپلو منځو کې جګړې پیل او د ملکي وګړو پر وړاندې یې بې شمیره او وحشي ترینه ناتارونه تر سره کړل. په جګړو کې را ګیرپه لسګونو زره ښاریان ووژل شول. دغه تاوانونه د هغو بریدونو پایله وه چې پر ملکي وګړو د ړندو او نېغ په نیغه تیریو له امله رامنځته شول او ترڅنګ یې بې شمیره نړیوال بشري قوانین (د جګړو قانون) تر پښو لاندې شو. ملیشیاوو په زرګونو ملکي وګړي و تښتول چې هېڅ چا یې بیا مخونه ونه لیدل. د ښار پراخه برخه لوټ او ویجاړه شوه. د کابل په ښار کې د دغو ورانیو نخښې لا تراوسه په سترګو لیدل کیږي چې په همدغې مودې کې او د کابل پر لوري د طالبانو له پرمختګ څخه مخکې رامنځته شویدي .

د افغانستان د جګړې د نورو پړاوونو په پرتله ددغه پیر جنایاتو ته لږ پاملرنه وشوه. د شوروي له یرغله نیولې تر نن پورې د ټولو شخړو او نااندریو پر تندي د وحشت او ناتار ټاپه لګېدلې ده. په ۱۹۸۰زیږدیزې لسېزه کې چې له (۱۳۵۹ تر ۱۳٦۸) لمریزو کلونو سره سمون خوري شوروي سرو لښکرو او د هغوی ملګرو افغان ځواکونو بې شمیره جنګي جنایات او د بشریت پر ضد جنایات تر سره کړل هغوی په لوی لاس پر ملکي وګړو او د ملکي وګړو د استوګنې پر سیمو بریدونه وکړل ، بندیان یې ووژل او یرغمل کسان یې ووهل ، و ټکول ، و ځورول او ویې وژل. د ۱۹۹۰ز لسیزې په نیماییو کې چې له ۱۳۷۵ تر ۱۳۸۰ لمریزو کلونو سره سمون خوري ، طالبانو هم د یوه واکمن ځواک په توګه د خپلو پوځي عملیاتو په لړ کې دومره بې شمیره جنګي جنایات کړي چې له سره تر پایه د بشري حقونو د معیارونو له هېڅ اړخ سره ډډه نه لګوي .

د بشري حقونو د نورو ډلو ترڅنګ ، د بشري حقونو د څار ټولنې په خپلو بې شمیرو ګزارشونو کې د شوروي د وسله وال ځواک او د هغه د لاسپوڅي دولت وحشت او ناتار په مستند یا لاسوند ډول را ټول کړی او هم یې د ۱۹۹۰زیږدیزې لسېزې په اوږدو کې د طالبانو جنایات او توحش مستند کړی دی. ملګرو ملتونو هم له ۱۹۷۸ز کاله نیولې تر ۲۰۰۱ ز کال پورې د جنګي جنایاتو او د بشریت پر وړاندې د ترسره شویو جنایاتو یو ټولګه چې په ټولیز ډول د شوروي د نیواک � طالب واکمنۍ پړاو را نغاړي په پېښلیکیزه بڼه را ټوله کړې ده (دغه ګزارش هېڅکله خپور نه شو خو په ۲۰۰۵ ز کال کې افغان دولت ته وسپارل شو). د شوروي � طالب د مهالیز واټن ناتار په نړیوالو رسنیو کې هم غبرګون موندلی دی .

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۱۳۷۱ لمريز کال په ګډون د ۱۹۹۰ ز لسيزې کلونو ته ډېره پاملرنه نه ده شوې. پر دغه مهاليز واټن يو شمير نړيوالو پيښو سيوری واچاوه چې امله يې نړيواله پاملرنه بلې خوا ته واوښتله لکه په ۱۹۹۲ ز کال کې د کلنتن او جورج ايچ ډبليو بوش تر منځ د ولسمشرۍ د ټاکنو کمپاين ، د شوروي اتحاد بانکي افلاس او په پخوانۍ يوګوسلاويا کې جګړه. له بلې خوا په کاليفرنيا او لاس انجلس کې د ۱۹۹۲ ز کال د اپريل د مېاشتې د وروستيو شپو ورځو اله ګولې ، د شوروي پلوي د رژيم د ړنګېدنې رنګ خړپړ کړ.

دا چې په رښتيا په ۱۳۷۱ لمريز کال کې څه پيښ شوېدي زموږ په لاس کې لا تر اوسه ډېر مالومات نه شته. په هغه مهال کې د افغان او نړيوالو ژورناليستانو يوې کوښنۍ ډلې د جګړو ګزارشونه ورکول ، د رسنيو مقاله ليکونکو او پروډيوسرانو د جګړې د ډګر ګزارشونه خپرول. په افغانستان کې د ډاډ وړ خبري او کاري سرچينې نه وې. په هغه وخت کې د بشري حقونو د څار د ټولنې هيڅ غړی سيمې ته نه وو ليږل شوی ، يوازې د بشري مرستو څو ډلو هلته کار کاوه ، د ملګرو ملتونو يوه بېواکه ، ځان ساتې او شرمناکه ډله هم هلته وه او ويې نه شو کولای د بشري حقونو د ناتار ګزارش ورکړي. دغه ګزارش هڅه کوي چې دغه مالوماتي تشه را ډکه کړي .

پر دغه مهاليز واټن زموږ د پاملرنې د منځټکي دويم لامل دا دی چې د ۱۹۹۰ ز لسيزې لومړي کلونه له اوسني حالت سره نيغ په نيغه تړاو لري. په دغې څېړنې کې د داسې بولندويانو او سياسي مشرانو د جناياتو چاڼ او سپړنه شوې چې نن د افغانستان د دولت رسمي چارواکي دي --- دوی اوس په دولت ، پوليسو ، وسله وال ځواک او څارګرو څانګو (استخباراتو) کې لوړترينه دريځونه لري او ان يو شمير يې د ولسمشر حامد کرزي مرستيالان او سلاکاران دي. يو شمير نور يې دغسې دريځونو ته د رسيدا لپاره لوڅې پوڅې کوي. ډېري افغانان په ځانګړې توګه کابليان باور لري چې ددغو ډلو د بولندويانو او سياسي مشرانو وحشي چلند او د هغوی پخوانيو کارنامو ته په کتنې هغوی په داسې دريځونو کې د پاتې کيدا وړتيا نه لري .

موږ هم د افغان ولس له دغسې باور سره همغږي يو. له تيرو پينځوويشتو کالو را پديخوا د بشري حقونو د څار ټولنه د نړۍ په څلورو لويو وچو کې د جګړو او له جګړو وروسته حالاتو کې د بشري حقونو څارنه کوي. موږ د سولې د رغښت د بېلا بېلو لړيو برياوې او ناکامۍ څارلې � موږ په نړيواله کچه وخت په وخت د هغو مشرانو کره وړه مستند کړي چې د جنګي سابقې په لرلو يې د سياسي نااندريو هواری ته په ډېره مېنه او ليوالتيا را دانګلي خو د قانون پر ځای يې له زور واکۍ څخه کار اخيستای دی � د هغوی دغو چلندونو يو ځل بيا بشري حقونه تر پښو لاندې کړي چې يا يې د بې قانوني دوام او يا يې د بې قانوني را ستنيدا ته لاره هواره کړې ده.

دغه نړيواله تجربې د افغانستان د نن ورځې له حالاتو سره سمون خوري. د ۲۰۰۱ ز کال د بن د تړون له ژمنې سره سره چې پايله يې د ولسمشر حامد کرزي تر مشرۍ لاندې د لنډ مهالي دولت پر جوړيدا و چورلېده د افغانستان ډېرې برخې لا تر اوسه د خپلسرو ځان ځانچورليځو بولندويانو ، ټوپکواکانو او جنګسالارانو د واکمنۍ په ولکه کې دي

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

، هغوی په بیلا بیلو کچو د ملیشاوو کوشنۍ او غټې ډلې لري او هڅه کوي چې په هیواد کې د ټینګښت او د سولې د بیا رغښت لړۍ له ګواښ او درېو وړې کېدلو سره مخامخ کړي. په دغه ګزارش کې د هغو بولندویانو او توپکواکانو نومونه راغلي دي چې پخوا یې په جنایت او ځورونو کې لاس درلود او له ۲۰۰۱ز کال وروسته یې بیا هم د بشري حقونو په ځپنه کې ونډه لوبولې ده لکه د کورونو لوټـل ، سرې تښتونه ، د بندیانو ځورونه ، جنسي تیري او وژنه .

د بشري حقونو د څار ټولنې په خپلو پخوانیو ګزارشونو کې له بشري حقونو څخه د سرغړونې یو شمیر بیلګو ته نغوته کړې ده[1] . په دغه ګزارش کې د ډیرو لوړ پوړو چارواکو نومونه راغلي دي چې زموږ په پخوانیو ګزارشونو کې هم ورته نغوته شوې وه او دوی هغه کسان دي چې په زورواکۍ یې د نورو خلکو ځمکې نیولي دي. د افغانستان د بشري حقونو خپلواک کمیسیون یا (اې آی ایچ آر سي)[2] هم د زورواکانو ګزارشونه ورکړی دی .

لنډه دا چې د ۱۹۹۰ز لسیزې د توپکواکو جګړه مارو ډیري کسان متکرره تیریګر دي. ډیریو کابلیانو ته د ریسیډیویزم یا د " جنایت د تکرر" [3] دغه لړۍ یوه عادي خبره ده ، په تیرو دریو کالو کې هغوی د بشري حقونو د څار ټولنې ته په تکرار ویلي چې : " جنګسالاران ، جنګسالاران دي/ جنګسالاران، جنګ سالار هستند." خو اوس داسې ښکاري چې ډیریو افغانانو او نړیوالو چارواکو پخوانۍ ترخې تجربې هیرې کړې دي.

ددغه ګزارش ځانګړې موندنې :

دغه ګزارش له بشري حقونو څخه د کلک سر غړاوي ، جنګي جنایاتو او د بشریت پر وړاندې د ترسره شویو جنایاتو هغه ځانګړې لړۍ را سپړي چې د ۱۹۹۲ زکال د اپریل له مباشتې وروسته تر سره شویدي � په بله وینا د ۱۹۹۲ زکال د اپریل له میاشتې نیولې د ۱۹۹۳ز کال د مارچ تر مباشتې د شوروي پلَوي ولسمشرنجیب الله د واکمنۍ له ړنګیدا وروسته .

د ګزارش دویمه څپرکۍ چې له پیژندنې وروسته وړاندې کیږي ، د هماغه کال د ځانګړو پیښو مخینه او پېښلیک رانغاړي. د ګزارش د دریمې څپرکۍ د (الف) برخه د ۱۹۹۲ ز کال د اپریل د مباشتې په وروستیو شپو ورځو کې د نجیب الله ضد مجاهدینو د ځواکونو په لاس د کابل نیواک را سپړي او پر هغه ناتار کره کتنه کوي چې د ۱۹۹۲ زکال د اپریل له مباشتې بیا د همدغه کال د دسامبر تر مباشتې پورې د مجاهدینو د ځواکونو د خپلمنځې جګړو په لړ کې رامنځته شو. دغه برخه د ځورونو هغه لړۍ په لاسونده ډول وړاندې کوي چې په همدغه مهال کې د هرې ویل شوې ډلې له پلوه تر سره شوې دي لکه : ړانده پوځې بریدونه ، په لوی لاس د ملکي وګړو په نخښه کول او د

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغوی وژنه ، پر ملکي وګړو يرغل او د هغوی وژنه ، سرې تښتونه ، اجباري کار او د ملکي وګړو د کورونو لوټول. ګزارش دې ته هم نغوته کوي چې د ځانګړو ډلو غړو ، پر ښځو ، نجونو او هلکانو جنسي تيري کړي دي .

د ګزارش د دريمې څپرکۍ د (ب) برخه دې ته نغوته کوي چې په ۱۹۹۳ زکال کې کورنيو جګړو ځنګه وده وکړه. د همدغې څپرکۍ د (ج) برخه د ۱۹۹۳ زکال د فبرورۍ په مياشت کې د جګړې د انځور هغه لوړه څوکه رانغاړي چې د افشار کمپاين بلل شوی دی � دا هغه پوځي بريد ته نغوته ده چې د کابل د ښار په لويديځ کې د مجاهدينو بيلا بيلو ډلې د شيعه مجاهدينو پر ځواکونو ور واوښتلې. هماغسې چې ګزارش څرګندوي ، پر دغو سيمو د بريد په لومړني پړاو کې په سلګونو کسان په ژړنده توګه يا په لوی لاس له يوې مخې او له توپيره پرته ووژل شول ، د ملکي وګړو پر کورونو بريدونه وشول او په زرګونو کسان بې ځايه شول. ګزارش په لاسوند ډول څرګندوي چې مليشيا ځواکونو ډير شمير کسان د هغوی د کورنيو د غړو تر مخ ووژل. په سلګونو نور کسان و تښول شول او مخونه يې بيا چا ونه ليدل .

په څلورمه څپرکۍ کې موږ د پيښو قانوني اړخونه راسپړو ، موږ غواړو په قانوني ډول په مستندو جناياتو کې د مليشو د ډلو او د هغوی د بې شميرو مشرانو ښکيلتيا را وسپړو چې په دې کې د هغو بولندويانو نومونه ګډون لري چې د ۲۰۰۵ زکال تر نيماييو پورې د افغانستان په دولت کې لوړ دريځونه يې را خپل کړي دي .

د ګزارش پينځمه برخه ، زموږ سپارښتنې را نغاړي .

په جناياتو کې ښکيل ګوندونه او ډلې :

لاندې د هغو ډلو او د مشرانو نومونه اخيستل کيږي چې له بشري حقونو څخه په سرغړونو او جناياتو کې ښکېل دي :

د افغانستان اسلامي جمعيت / جمعيت اسلامي افغانستان : چې له دې وروسته به ورته يوازې د جمعيت په نامه نغوته وشي. په ټوليز ډول تاجک توکمه سياسي پوځي ډله ده چې سياسي مشري يې برهان الدين رباني کوي او پوځي مشري يې احمد شاه مسعود وو. (مسعود د ۲۰۰۱ز کال د سپتامبر په ۹ نېټه په يوې ځانوژونکې پيښه کې ووژل شو).

د نظار شوری/ شوری نظار : د بيلا بيلو پوځي ځواکونو يوه ټولګه ده چې مشري يې د مجاهدينو بيلا بيلو ډلو کوله ، دغه ډلې د افغانستان په شمال او شمال ختيځ کې دي چې ټوله مشري يې د بولندوی مسعود تر پوځي بولنې لاندې وه .

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

اسلامي ګوند/ حزب اسلامي : د ګلبدين حکمتيار تر بولنې لاندې پښتونواکه ډله ده ، دغې ډلې د ۱۹۸۰ز او ۱۹۹۰ز لسيزو په اوږدو کې د امريکا د متحده ايالاتو او پاکستان لويه پوځې مرسته تر لاسه کوله .

د افغانستان د خپلواکۍ لپاره اسلامي پيوستون/ اتحاد اسلامي براى آزادي افغانستان : چې له دې وروسته به د اتحاد به نامه وبلل شي ، د عبدالرب الرسول سياف تر مشرۍ لاندې يوه پښتونواکه ډله ده ، دغه ډله له سعودي عربستان سره تړاو لري او د سعودي عربستان له ملاتړه برخمنه ډله ده .

د افغانستان د اسلامي وحدت ګوند/ حزب وحدت اسلامي افغانستان: له دې وروسته د وحدت په نامه بلل کيږي ، دا په افغانستان کې د هزاره واکو ګانو شيعه ډله ده چې له ۱۹۹۲ تر ۱۹۹۳ ز کال پورې مشري يې عبدالعلي مزاري کوله او د ايران کلکه مرسته له ځان سره لري. عبدالعلي مزاري په ۱۹۹٦ز کال کې ووژل شو .

د افغانستان ملي اسلامي غورځنګ / جنبش ملي � اسلامي افغانستان : له دې وروسته د جنبش په نامه يادېږي ، د افغانستان په شمال کې وزبک � تورکمن واکه ډله ده چې مشري يې عبدالرشيد دوستم کوي [دوستم د ۱۹۸۰ز لسيزې په اوږدو کې د شوروي پلوي افغان وسله وال ځواک جنرال دی] دغه ډله د پخواني شوروي پلوي وسله وال ځواک او د افغانستان د شمال د مجاهدينو له يو شمير ډلو څخه جوړله شوې ده .

حرکت اسلامي افغانستان: له دې وروسته د حرکت په نامه يادېږي. د محمد آصف محسني تر مشرۍ لاندې شيعه واکه ډله ده ، دغه ډله د دغه ګوند او حسين انوري له ډلو څخه جوړه يوه ګډوله ده چې د ايران له ملاتړه برخمنه ده .

د ګزارش په ټولو برخو کې هغه مهاليز واټن چې د ګزارش د سپړنې منځټکی پرې راڅرخي د افغانستان د دولت نوم " د افغانستان اسلامي دولت " ياد شوی دی ، دغه دولت د ۱۹۹۲ز کال د اپريل په مپاشتې کې د شوروي پلوي رژيم له ړنګېدا وروسته رامنځته شو. د دغه دولت مشري د ۱۹۹۲ زکال د اپريل له وروستيو نيولې د ۱۹۹۲ زکال د جون تر مپاشتې پورې د دوه وو مپاشتېو لپاره صبغت الله مجددي وکړه ، صبغت الله مجددي په پيښاور کې د مجاهدينو د يوې کوشنې اوضعيفې ډلې مشر وو ، نوموړی د مجاهدينو د ګڼ شمير (نه د ټولو) مجاهد ډلو د تړون پر بنسټ چې نومونه يې پورته ياد شول د لنډې مودې لپاره د دولت د مشر په توګه و ټاکل شو. له هغه وروسته تر ۱۹۹٦ ز کال پورې يا کابل ته د طالبانو تر راتګ پورې د دولت مشري د جمعيت مشر برهان الدين رباني کوله .

د حکمتيار له اسلامي ګوند پرته ، نورې ټولې ډلې په څرګنده د ۱۹۹۲ز کال د اپريل د مپاشتې د دولت تر سيورې لاندې په يوه موتې ډول راټولې شوې وې (خو په دغه ګزارش کې به وروسته را و سپړل شي چې د وحدت ګوند خپل دريځ بدل کړ او د ۱۹۹۲ زکال په وروستيو کې له اسلامي ګوند سره يو ځای شو.) د پخواني شوروي پلوي رژيم پوليسو ، وسله وال ځواک او د څارګرو څانګو کار کوونکو چې ځانونه يې له يوې خوا په بيلا بيلو ډلو پورې تړلي ول ، لږ تر لږه په لومړيو شپو ورځو کې د همدغه دولت تر سيورې لاندې راټول شوي ول ؛ د ړنګ شوي دولت د ځواک

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډيري برخه ځانونه د جمعيت او جنبش په ډلو ته وسپارل ؛ د مليشايي ځواکونو په توګه ټولو سپارل شويو ځواکونو د اتحاد ،وحدت او حرکت له ډلو سره ټراو درلود. ا کثرأ وختونه د جمعيت ، جنبش او اتحاد بولندويان د همغږۍ لپاره د ولسمشر په دفتر يا د دفاع په وزرات کې را ټوليدل .

په دغه ګزارش کې ويل شوي دي چې د حکمتيار اسلامي ګوند ، د رباني دولت په رسميت و نه پيژانده ، په کابل کې د ميشتو او دولتي ځواکونو پر وړاندې يې بريدونه پيل کړل. (د ۱۹۹۲ز کال په پای کې د مزاري د وحدت د ډلې ځواکونه د حکمتيار له ځواکونو سره يو ځای شول.)

په دغه ګزارش کې دا هم ويل شوي چې په ۱۹۹۲ او ۱۹۹۳ زو کلونو کې هرې ډلې ځانته پوځي جوړښتونه درلودل ؛ هره ډله د يوه غښتلي او لوی بولندي تر مشرۍ لاندې وه ، د مشر بولندوی تر لاس لاندې سرتيري او په بيلا بيلو کچو نور بولندويان ول[4]. د بولنې يا قوماندې دغه وَل په وَل جوړښت د ډلو مشرانو او بولندويانو ته دا وسه په لاس ورکوله چې تر خپل لاس لاندې ځواکونه په خپل کنترول او ولکه کې ولري ، د ډلو مشرانو او بولندويانو د " وکړه او مه کړه " وسه درلودله ؛ دغسې يوه جوړښت د ډلې جنګيالي دې ته اړ ايستل چې ددوی امرونو ته غاړه کيښږدي. دغه ول په ول جوړښت نه روڼ وو او نه ټينګ --- ددغه پيچلي جوړښت جرړې په ژب توکميزو او کورنيو اړيکو کې ځغليدلې چې د بولنې يا قوماندې لپاره يې مرکزی خوځښت رامنځته کاوه. په زړه پورې دا وه چې ډلې سمبال وې او بولندويانو خپل جنګيالي کنترولول. په دغه ګزارش کې راټول شوي وحشتونه او ناتارونه هغسې وحشت او ناتار نه دی چې مخنيوې به يې نه شوای کيدای دغه جوړښت څرګندوي چې د هغوی مخنيوی کيدای شوای. په ګزارش کې د داسې وحشتونو يادونه شوې چې بولنه يې نيغ په نيغه د بولندوی له خوا ورکړل شوې ده .

د ډلو د کرکتر او جوړښت په اړه لومړنۍ ملپاڼې ته ولاړ شئ .

د عدالت ارزښت :

د ټولو لاسونه په سرو وينو ککړ دي. دا هغه بله ګړويينه يا اصطلاح ده چې د افغانستان په ټراو په تکرار ويل کيږي. دغه ګړويينه د ډيريو افغانانو لپاره يو تورنلېک يا اتهامنامه ده ترڅو : د افغانستان په اوسني دولت کې هغه توپکوال جګړه ماران پرې سپک او سپور کړي چې پخوا په جنګي جناياتو کې ښکېل ول. که ټول افغانان نه وي ، خو ډيري افغانان د طالبانو له شړلې اوبد چلندي واکمنۍ څخه هم کرکه لري. له بله اړخه ډيري افغانان لا تر اوسه د افغانستان په اوسني دولت کې د لوړ پوړو سياسي او پوځي مشرانو له ناتارونو ډکه ونډه هم په ياد لري چې د طالبانو له واکمنۍ مخکې د کابل په پخواني دولت کې يې کار کاوه. هغوی په ياد لري چې دغو ډلو څنګه ښار لوټ کړ او د کابل په ښار کې يې واټ په واټ او سړک په سړک جګړه پيل کړه ، په دې جګړه کې پر ملکي وګړو د هيڅ چا

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

رحم او زړه سواندی نه راته او نه چا ته د ترحم وړ ول. افغانان د شورويانو او د شوروي پلويو دولتونو خونړۍ میچنې هم په یاد لري .

خو د ډېرو افغانانو او نړیوالو ټولنو لپاره نوموړې ګروپېنه یوازې یوه پلمه ده ؛ دا ګروپېنه د جګړه مارانو او پوپکواکو یوه ګروپېنه چې د ځان د توجیه لپاره یې کارَوي ځکه چې د هغوی د جنایاتو او له بشري حقونو څخه د هغوي د جدي سرغړونې پروړاندې کوم ګام نه دی اوچت شوی. ځینې وختونه دغه رسمي چاواکي دا هم ور زیاتوي چې د " هېڅ چا لاسونه پاک نه دي " ؛ په حقیقت کې دا په خونړي ناتار کې د پیاوړو مشرانود ونډې د پټولو لپاره د پلمې په توګه کارول کيږي ، خو په دغه باور ګروهنوالو له یاده ایستلې چې په هیواد کې دننه او له هیواده دباندې په میلیونونو افغانانو هیڅکله د افغانستان په دښمنیو کې برخه نه ده اخیستې خو افغانان د هغوی د خپلمنځي دښمنیو ښکار او بلهاریان شوي دي .

د میلیونونو افغانانو " لاسونه په وینو ککړ" نه دي. د افغانانو په منځ کې ډېر کسان شته چې هر یو یې د دولت د لوړو رسمي چارو او یا و د لسمشرۍ د چارو د پرمخ بیولو پیاوړې وړتیا لري. یو شمیر یې لا پخوا خپل ولس ته چوپړ کړی دی. تر اوسه ډېري افغانان په دولتي چارو کې له ګډون څخه ویره لري ، هغوی د ملیشه مشرانو له هغو خیرنو لاسونو څخه ویره لري چې په " سرو وینو رنګ او ککړلاسونه " یا په دَري کې یې " دستان آغشته به خون " بولي .

حقیقت دا دی چې ډېري افغانان د هغو بولندویانو او رسمي چاواکو محکمه غواړي چې په دغه مهال کې یې خونړي جنایتونه کړي دي � د افغانانو غوښتنه یوازې ددغه مهال د پازوالو پر محمکې نه را لنډيږي ، هغوی د شوروي د نیواک د وخت د چارواکو او د طالبانو د جنایاتو د محکمې غوښتنه هم کوي. د افغانستان د بشري حقونو خپلواک کمیسیون په ۲۰۰۴ ز کال کې د یوشمیر پراخو مرکو پر بنسټ یوه سروې تر لاس لاندې و نیوله ، په دغې سروې کې د هیواد په هر ګوټ کې له افغانانو سره ژورې مرکې تر سره شوې دي ؛ د سروې د موخې منځګکی د پخوانیو جنایاتو پر ارزونې او له هغو سره د راتلونکي چلند د څرنګوالي په اړوند را څرخیده. د سروې پایلو څرګنده کړه چې اکثریت افغانان د پخوانیو جنایاتو د سپیناوي او محکمې غوښتونکي دي. دغه غوښتنه سړی نه هک پک کوي ځکه د افغانستان د ولس ټول وګړي په جګړو کې کړېدلي دي. نوموړی کمیسیون په خپل ګزارش کې وایي :

"په افغانستان کې د تر سره شویو وحشتونو او ناتارونو شمیره پراخه ده ، له هغو وګړو سره چې موږ خبرې کړي څرګندوي چې د بلهاریانو کچه ډېره زیاته ژوره ده. د مرکې نیږدې " هر " ګډونوال په یو ډول نه په یوه ډول کړیدلی دی . په سروې کې موږ له ۴۱۵۱ تنو سره مرکې وکړې ، د سروې موخه دا وه چې موږ څرګنده کړو څو تنه د جګړو په لړ کې نیغ په نیغه ځوریدلي او کړیدلي دي ، پایلو څرګنده کړه چې د مرکو ٦۹ په سلو کې ګډونوال یا په خپله او یا ددوی د کورنۍ ډېر نیږدې غړی/ غړې د ۲۳ کلنې جګړې په اړدو کې له بشري حقونو څخه د سرغړونې په ناتار

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې ځوريدلي او کړيدلي دي. په سروې کې د مرکو د ګډونوالو په ۲۰۰۰ تنو ځانګړې پاملرنه اوښتی وه ، له هغې ډلې څخه ۵۰۰ تنو وويل چې د دوی د کورنۍ غړي وژل شوي دي. څلور سوه تنو وويل چې يا دوی په خپله او يا ددوی د کورنۍ غړي يا بنديان شوي اويا وهل او ټکول شوي دي. دا هغه مغز کرختوونکې شميرې دي چې د نړۍ په نورو ښخړو او نانډريو کې يې ساری نه ليدل کيږي]"5.[

د افغانستان د بشري حقونو د خپلواک کميسيون سروي ښيي چې ۹۴ په سلو کې افغانان د پخوانيو جناياتو محکمه ترکومې کچې اړينه بولي : (۷۵،۹ ٪) ډيره اړينه او (۱۸،۵ ٪) يې يوازې اړينه بولي.د مرکې له ګډونوالو څخه پوښتنه وشوه چې که جنګي جنايتکاران محکمه شي ، د هغه ګټه به د افغانستان لپاره څه وي : د مرکو ۷٦ په سلو کې ګډونوالو وويل چې " دا به په هيواد کې ټينګښت او امن خوندي کړي " او يوازې ۷،٦ په سلو کې ګډونوالو وويل چې دا به " ټينګښت ترينګلی او امن ته به ګواښ " را منځته کړي . د سروی د مرکو څه د باندې نيمايي ګډونوالو وويل چې جنايتکاران دې همدا " اوس " محکمه شي ، او ۲۵ په سلو کې وويل چې د جنايت مرتکبين دې د " دوه وو کالو په اوږدو" کې محکمه شي] " .6[

د بشري حقونو د څار ټولنې د يو شميرنورو نړيوالو او غير دولتي افغان بنسټونو ترڅنګ پر افغان چارواکو او په افغانستان کې پر ښکيلو نړيوالو بنسټونو په څو څو ځله غږ کړی چې د يوه خپلواک او بې پرې جوړښت او ميکانيزم په جوړولو کې دې ورسره مرسته وکړي ترڅو د هغو کسانو پېنه محکمې ته را وکاږي چې له ۱۹۷۹ ز [۱۳۵۷ ل] کال وروسته يې جنګي جنايات او له بشري حقونو څخه کلکې سرغړونې کړي دي ، او موږ د افغانستان د بشري حقونو له خپلواک کميسيون سره همغږي يو چې دغې ستونزې ته دې په کلکه پاملرنه وشي .

د افغانستان د بشري حقونو خپلواک کميسيون د " روزنې " تر نامه لاندې يو شمير نور وړانديزونه هم کړي چې په هغو کې د لنډ مهالو او بيړنيو ګامونو اوچتول ګډون لري تر څو دولتي چارواکي له هغو پخوانيو جناياتکارانو څخه حساب او کتاب واخلي چې په پَرونيو دولتونو او د نن له دولت سره اوږه پر اوږه ولاړ دي او جنايات يې کړي دي ، د " روزنې" دغه وړانديز د جنايي پيښو د لړۍ کاري ظرفيت او وړتيا لوړوي او په لړ کې يې بلهاريانو ته د سيکنډې " تلافۍ " او ماتنيو " غراماتو" پر ورکړې هم ټينګار شوی دی .

د بشري حقونو د څار ټولنه د افغانستان د خپلواک کميسيون له سپارښتنو څخه په ځانګړې توګه د دولت د رسمي چارواکو د روزنې د اړتيا پر ټينګار ملاتړ کوي (و ګورئ ، پينځمه برخه) ، په دغه وړانديز کې د قضايي ظرفيت د لوړوالي جوړښت نغښتی دی او د هغو کسانو لپاره د سالمې او وړندې محاکمې چاپيريال پرانيزي چې کلک نړيوال جرمونه يې کړي دي .

لنډه دا چې موږ له ډيريو افغانانو او د افغانستان د بشري حقونو له خپلواک کميسيون سره همغږي يو چې په افغانستان کې د پخوانيو جرايمو پر وړاندې عدالت اړين دی ، د سزا له معافيته برخمن اوسنی چاپيريال د افغانستان

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پرمختګ او د قانون او مقرراتو د بیا رغښت ، قانون واکۍ او د قانون د ټینګښت په لاره کې د ټولو هلو ځلو خنډ ګرځي .

د سزا له معافیته د مجرمینو پرله پسې برخمنوالی نه یوازې د پخوانیو جنایاتو بلهاریانو ته سپکاوی دی بلکه ټولو افغانانو ته سپکاوی دی ، دغه برخمنتوب د افغانستان د راتلونکی سولې پر لار د خنډ او ښوویېدنګ یو غټ کاڼی دی. د دغه ګزارش موخه د نورو سپړنو ترڅنګ دا ده چې د سزا له معافیته د برخمنوالي د روان حالت پر وړاندې پر افغان دولت او نړیوالی ټولنې دباو یا فشار زیات شي او پای کې د افغانانو غوښتنه تر لاسه شي : عدالت

زموږ لومړنۍ سپارښتنه دا ده چې دولت دې د خپلو رسمي چارواکو لپاره د روزنې لړۍ پلې کړي. موږ ددې سپارښتنه هم کوو چې د قضایي اصلاحاتو په لاره کې دې بېړني ګامونه اوچت شي. موږ ټینګار کوو چې دولت دې د " ځانګړې محکمې" د جوړولو په لاره کې هڅه وکړي تر څو د پخوانیو جرمونو د عاملینو محکمې ته لاره پرانیستل شي ، دغه محکمه دې د افغان او نړیوالو ورمنډګرو " قاضیانو" له ګډولې څخه جوړه شي خو په هغو کې دې د نړیوالو ورمنډګرو د شمیرې ډېره درنده وي او د څارنوالانو دفتر دی د نړیوالو څارنوالانو له پلوه پرمخ بوتلل شي .

د دغو سپارښتنو بشپړه لړۍ کولای شـئ په (۱۳۳ پاڼه) کې و ګورئ .

د ګزارش میتودولوژي

دغه ګزارش د ۱۵۰ مرکو پربنسټ جوړ شوی دی ، د مرکو ګډونوال د ۱۹۹۲ او ۱۹۹۳ ز کلونو د ناتار بلهاریان ، د ډلو غړي او د ډلو چارواکي دي چې د نوموړي وخت له پیښو سره آشنایي لري. په دغو مرکو کې د کابل هغو استوګنو برخه اخیستې چې د جګړې په لړ کې په کابل کې ول ، همدارنګه په مرکو کې د افغان او نړیوالو چاپي ، راډیو یي او ټلویزیوني رسنیو ژورنالیستان برخه لري چې د جګړې پر مهال په کابل کې ول او هم د کابل د روغتونونو د روغتیایي چارو کارکوونکي ، روغتیاپالان ، دولتي چارواکي او د ډلو چارواکي او سرتیري او نور هم ګډون لري. د بشري حقونو د څار ټولنې له هغو پوځي کارپوهانو سره مرکې کړي دي چې د افغان مجاهدینو د ډلو له پوځي جوړښتونو او پوځي تاکتیکونو سره بلد دي په ځانګړې توکه هغه تاکتیکونه چې د ۱۹۹۲ او ۱۹۹۳ زو کلونو په اوږدو کې یې و کارول .

د دغې سکالو د حساسیت او د واکمنو کړیو د ځواک په پام کې لرلو ، د مرکو په لړ کې ډیریو افغان او نړیوالو سرچینو په ډیرو برخو کې د خپل امنیت په اړه اندیښنې څرګندې کړي چې ښایي دوی ته د هغو اوسنیو واکمنو کړیو له پلوه ګواښ رامنځته شي چې پخوایي په جنایاتو کې لاس درلود. له دې امله موږ د مرکو د ګډونوالو نومونه په یوه رمزي نوم لکه (ګ ح ک) یاد کړي دي چې نوموړي رمزي نومونه د هغوی د اصلي نوم استازیتوب نه کوي .

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دغه گزارش کې که د توکمونو نومونه یاد شوي دي ، دا د دې مانا نه ښندي چې یو سړی دې د هماغه توکم استازیتوب وکړي. ډیري افغانان د خپلمنځي وَدونو له امله یوه ځانگړې توکمیزه ریښه نه لري.. خو بیا هم یوگړي افغانان ځانونه په یوه ځانگړي توکم پورې تړلي بولي � او ډیري یې د پلرونو نومونه غوره کوي. که په گزارش کې د توکمونو نومونه لکه (تاجیک ، پښتون ، وزبک یا هزاره) راغلی وي ، دا د ټولو افغانانو مانا نه ښندي او نه د (سني یا شیعه) مانا ښندي ، د مرکو گډونوالو د ځان د پیژندنې لپاره دغه نومونه غوره کړي دي.

----

[1]و گورئ : د بشري حقونو د څار ټولنه : ستاسو وژنه موږ ته آسانه ده. په سویل ختیځ افغانستان کې له بشري حقونو څخه سر غړونې. د بشري حقونو د څار د ډلې لنډ گزارش ، ۱۵ گڼه. لینک ورکړل شوی لاندې وگورئ. او د بشري حقونو د څار ډله : طالبانو د تیرو جنایاتو بیه � په شمالي افغانستان کې د پښتــنـو ځورونه او ځپنه : د بشري حقونو د څار د ډلې څلورم لنډ گزارش . لینک و گورئ :

Human Rights Watch, �Killing You is a Very Easy Thing For Us�: Human Rights Abuses in

Southeast Afghanistan, A Human Rights Watch Short Report, vol. 15, no. 5 (C), July 2003, available at

http://www.hrw.org/reports/2003/afghanistan0703; and Human Rights Watch, Paying for the Taliban's

Crimes: Abuses Against Ethnic Pashtuns in Northern Afghanistan, A Human Rights Watch Short Report,

vol. 14, no. 2(c), n. 13, available at http://www.hrw.org/reports/2002/afghan2.

[2] AIHRC Afghan Independent Human Rights Commission

[3] Recidivism

دا د لاتین ژبې له " رسیدیوس" څخه په اخځ د بیا ، یا د تکرار په مانا اخیستل شوی دی. په حقوقي اصطلاحاتو کې هغه چا ته ویل کیږي چې د خپل کرغیړن چلند تکرار ته د منفي پایلو له لیدلو وروسته بیا هم لیواله وي. همدارنگه د هغو کسانو په اړه کارول کیږي چې مخکې بندي شوي وي خو د جرم په بیا تکرار لاس پورې کوي. په ساینسي او

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

حقوقي ادبياتو کې د جنسي تيريو متکررو مجرمينو ته په نغوته ډيره ياده شوې اصطلاح ده. يا د الهکولي معتادينو په اړه هم کارول شوې ده. په امريکا کې د بدمعاشانو د ډلو هغو غړو ته ويل شوي دي چې په جنسي تيريو ، د مخدره توکو په قاچاق ، سرې وژنې کې ښکېل دي. (ژ)

[4]په دغه گزارش کې د ډلو د بولنې جوړښت د هغو بې شميرو مرکو پر بنسټ ليکل شوی چې د ۱۹۹۲ او ۱۹۹۳ کال د پيښو د سرچينو په توگه بلل کېدلې ، چې هم مو د افغان د بشري مرستو له سرچينو ، ژورناليستانو ، تاريخپوهانو ، دولتي چارواکو سره مرکې کړي دي ؛ هم مو د نړيوالو مرسته رسوونکو ټولنو له غړو ، د روغتيايي چارو له کارکوونکو ، ژورناليستانو او ديپلوماتانو سره مرکې کړي او هم مو له مجاهدينو او د ډلو له مشرانو سره مرکې کړې دي. د دغه گزارش په څلورمه څپرکۍ کې د ډلو د بولنې يا قوماندې جوړښت را سپړل شوی دی. ددغې بولنې د جوړښت په اړه د زياتو مالوماتو لپاره چې د ۱۹۹۰ز لسيزې په لومړيو کې مجاهدينو تصديق کړې وگورئ :

Barnett R. Rubin, The Search forPeace in Afghanistan: From Buffer State to Failed State (New Haven: Yale, 1995) pp. 117-119; Amin Saikal,�The Rabbani Government, 1992-1996� in Fundamentalism Reborn? Afghanistan and the Taliban (WilliamMaley, ed., Lahore: Vanguard Books, 1998), pp. 34-36; Noor Mohammed Sangar, Neem Negahi BarE�telafhay-e Tanzimi dar Afghanistan (�A Brief Glance at Factional Alliances in Afghanistan�) (Peshawar:publisher unknown, 2003); and Tschanguiz Pahlavan, Afghanistan: The Era of Mujahedeen and the Rise ofthe Taliban (Tehran: Ghatreh Publishing House, 1999).

[5] Afghan Independent Human Rights Commission, �A Call for Justice: A Report on National Consultations on Transitional Justice in Afghanistan,� January 2005.

[6]همامغه

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

دویم : تأریخي مخینه

۲ .تاريخي مخينه

"د جګړې له پیلېدا مخکې ښار روغ رمټ وو. هک پک وم چې څنګه روغ رمټ پاتې دی. څرګنده دې چې له هغه وروسته هر څه د خاورو په کنډوالو بدل شول " .

دا د بي بي سي خبريال جرمي براون[1] دی چې په ۱۹۹۲ز کال کې د شوروي پلوي رژيم له ړنګېدا وروسته د مجاهدينو د خپلمنځي جګړو په اړه خبرې کوي .

د اوسني افغانستان د وسله والو نښتو تأريخي مخينه د ۱۹۷۸ز کال د اپريل له مياشتې وروسته هغه مهال را پيليږي چې افغان کمونيست دولت د يوې وسله والې کودتا په ترڅ کې د ولسمشر سردار محمد داوؤد خان د واکمنې په ړنګولو يې دولتي واک را خپل کړ ؛ سردار محمد داوؤد خان د پخواني پاچا محمد ظاهرشاه د تره زوي وو ؛ هغه په خپل وار په ۱۹۷۳ زکال کې د افغانستان پاچاهي د يوې سپينې کودتا په لړ کې ړنګه کړې وه] .2[

 د " غوايي انقلاب " له هماغې لومړۍ ورځې په خورا کرغيړنې بڼې پيل شو. د کمونيستانو ګوند چې په کابل کې يې واکمنې ټينګه کړې وه له دوه وو غټو ډلو ، د " خلق " او " پرچم " [3] له ګډولې څخه جوړ يو ګوند وو. هرې ډلې ډير لږ ټولنيز ملاتړ له ځان سره درلود په ځانګړې توګه له کابل او د هيواد له نورو لويو ښارونو دباندې ، د ټولنې پراخې پاړکې " طبقې" ، پوليس او وسله وال ځواک له کودتا سره په کلک ټکر کې ودريدل .

د نوی دولت واکمني له لږ ځنډ وروسته د خلقي ببباکه تيرغمال " ظالم " مشر حفيظ الله امين منګولو ته ور پريوتله ؛ امين د ترهګرۍ ، نيونو او د مخالفينو د پاک کارۍ له لارې غوښتل په يوې شپې کې په افغانستان کې د کمونيستي اقتصاد پر ستنې ولاړ يو دولت رامنځته کړي. په ۱۹۷۹ز کال کې د نوي رژيم پر وړاندې ولسي پاڅون را وپاريد ، شوروي د مرژواندي دړې وړې کېدونکي " انقلاب " او ړنګېدونکي دولت د ژغورنې په موخه پر افغانستان تيرى وکړ د پرچم د ډلې مشر ببرک کارمل يې د واکمنۍ پر ګدۍ کښيناوه .

خو د پاڅونوالو په تـَـکــَونه کې وار له واره تير وو ځکه چې د پاڅون لمنه هرې خوا ته پراخه شوې وه. د ياغيانو ډلې د افغانستان د وسله وال ځواک له پخوانيو سرتيرو او افسرانو ، ايران او پاکستان ته د شړل شويو اسلامي مليشاوو له غړو او د نورو خوا بدو شويو سياسي ډلو له غړو څخه جوړې شوې وې. دغه خوَرې وَرې ډلې ټولې تر يوې موخې لاندې را ټوليدلې � د شوروي د نيواک او ايډيالوژۍ پر وړاندې له اسلامي او افغاني ارزښتونو څخه ننګه � دغو

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیلا بیلو ډلو په افغانستان کې دننه او له هیواده دباندې پراخ ملاتړ له ځان سره درلود. د دوې جګړې د " جهاد " او دوی ټول د " مجاهدینو " په نامه یاد شول .

د مجاهدینو د ګوندونو په منځ کې هیڅکله رښتونی یو موټیوالی نه وو : یو شمیر یې د یو بل پر وړاندې براﻻ دښمني درلوده او له یو بل سر یې جګړې کولې. خو د ۱۹۸۰ز لسیزې په اوږدو کې د مجاهدینو ډلو د امریکا د متحده ایالاتو ، د انګلستان ، سعودي عربستان ، چین، ایران او پاکستان د هراړخیزو مرستو په مټ د شوروي او د افغان د ملي وسله والو ځواکونو پر وړاندې کلکه او اغیزمنه ګوریلایي جګړه پیل کړه ؛ هغوی پر کاروانونو ، ګزمو ، وسلتونونو ، دولتي ودانیو ، هوایي ډګرونو او ان پر ملکي استوګنو سیمو بریدونه کول. افغان وسله والو ځواکونو او شورویانو په خپل وار د مجاهدینو اډې او د هیواد ټول کلي تر بمبارد لاندې ونیول ، د مجاهدینو ډلې او نور دولتي ضد فعالیتونه به یې په ډیرې بې رحمۍ دړې وړې کول. د ۱۹۸۰ز لسیزې په اوږدو کې د هیواد هره سمه او غر ، لاره او ګودر ، لنډه دا چې هر ګوټ د جګړې په ډګر بدل شوی وو.

په افغانستان کې جګړې د پرګنو په ژوندانه ډیرې ناوړه اغیزې و شېندلې. د جګړې دواړو خواوو په کلکه له بشري حقونو څخه سرغړونه وکړه او نړیوال بشري قانون یې تر پښو لاندې کړ. شورویانو ډیري وختونه د خپلو پوځې بریدونو په لړ کې ملکي وګړي او ملکي میشتې سیمې په نښه کولې ، د شورویانو تر لاس او ولکې لاندې دولتي ځواکونو په ډیرې بیرحمۍ ملکي پرګنې و ځپلې. د مجاهدینو ځواکونو هم ځینې او ټکونې کولې ، هغوی به دبریدونو لپاره ملکي سیمې غوره کړې او غیرقانوني میتودونه [4] به یې کارول. اټکلي شمیرې وایي چې د شوروي د نیواک په وخت کې د شخړو او وحشت په کړس کې څه دباندې یو میلیون وګړي ووژل شول او (۷) میلیونه کسان کډوال شول[5 .]

له پوځې اړخه سترې او له مالي اړخه مفلسه شوروي د " بیا رغښت "[6] د پالیسۍ د څپیړې په رڼا کې په ۱۹۸۹ ز کال کې له افغانستانه په شا شوه. خو د نجیب الله تر مشرۍ لاندې خپل شوري پلوي دولت ته یې د مرستو لړۍ جاري وساتله ، نجیب الله له دې مخکې د شوروي په لاس د روزل شوې څارګرې څانګې " خاد " مشر وو .

شورویانو او کمو نیستي واکمنۍ ، دواړو ، افغان ولس دړې وړې او په څو ټوټو ویشلی وو. تر ۱۹۸۹ز کال پورې د ټول ولس له وګړو څخه څه د باندې ۵/۱ وګړي له هیواده د باندې وتلي ول او د افغانستان د ټولو کلیو بنسټونه نړول شوې ول . د افغان ولس ، د ولسي اړیکو او د ملي یووالي بنسټونه په ډیر بد ډول ویجاړ شول؛ هم د مجاهدینو د ډلو په منځ کې اوهم د رژیم په منځ کې د ټولنیزو ، ژب توکمیزو ، مذهبي � ګروهنیزو او د سیاسي بیلتونپالنې کرښې په ژوره توګه کېندل شوې وې .

همداشان جګړو ، د هیواد هر ګوټ د وسلو په زیرمو او وسلتونونو بدل کړ. له کمونیستي کودتا مخکې افغانستان تر ۱۹۷۰ز لسیزې پورې ډیرې ځانګړې وسلې نه درلودلې او یو پوځې هیواد نه وو. په ۱۹۷۹ز کال کې مجاهدینو له شوروي لښکرسره د ډغرو وهلو لپاره وسلې نه درلودلې ، هغه څه یې چې درلودل ډیرې وروسته پاتې وسلې وې ، له

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

بلې خوا افغان کمونیست وسله وال ځواک هم کنډ و کپر او نامظمه وو او ډېرې وروسته پاتې وسلې یې درلودلې. له هغې وروسته هر څه بدل شول. د ۱۹۸۰ز لسیزې په اوږدو کې د امریکا متحده ایالاتو او سعودي عربستان ، او تر یوې کچې چین او ایران د مجاهدینو ډلو ته په اټکلیز ډول د ٦ تر ۱۲ بیلیونو ډالرو په ارزښت پوځي مرسته ځانګړې کړه ، له بله اړخه شوروي اتحاد د ٣٦ تر ۴۰ بیلیونو ډالرو په ارزښت پوځي مرسته د خپل لاسپوڅی افغان دولت د ملاتړ لپاره ځانګړې کړه. (پاکستان د مجاهدینو د ډلو کوربه هیواد وو او هغوی ته یې پوځي روزنې ورکولې او هم یې د امریکا او سعودي عربستان مرستې په مجاهدینو باندې ویشلې) . د ۱۹۸۰ز لسیزې په اوږدو کې افغانستان په نړۍ کې لومړنی هیواد وو چې ډېرې سپکې وسلې یې درلودلې ؛ د ۱۹۹۲ز کال اټکل شوې شمیرې ښه ګندوي که د هند او پاکستان سپکې وسلې سره یو ځای کړو نو شمیره به یې بیا هم د افغانستان د سپکو وسلو تر کچې ونه رسیږي. سرچینه و ګورئ [لمنلیک]] 7]

د ۱۹۸۹ او ۱۹۹۱ز کلونو په اوږدو کې له افغانستانه د شوروي له په شا کېدنې وروسته د مجاهدینو او دولتي ځواکونو ترمنځ کلکو جګړو دوام وکړ. د مجاهدینو ډلو د ترونونو او وراندیزونو له لارې د سولې څو هڅې وکړې خو نجیب الله په سرتمبه ګۍ پښه بنده کړه او له

پر شوبلې ناست شوروي سرتیرى د پوځي پرید پر مهال � دا ۱۹۸۸ز کال دى چې شوروي سرتیري له افغانستانه په شا کیږي. Robert Nickelsberg1988

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

واکمنۍ نه په شا کېده. د مجاهدينو د ډلو ترمنځ د مذهبي او ژب توکميز بېلتانه ژورې کرښې ايستل شوې وې � کله چې مجاهدينو له دولت څخه يو شمير سيمې ونيولې ، په خپلو منځو کې له يو بل سره ونښتل. سره له دې چې پاکستان ، سعودي عربستان او ايران هم د مجاهدينو ډلو ته د مرستو لړۍ وغځوله خو امريکا له افغانستانه خپل مخ وا ړاوه او پښه يې سپکه کړه. شوروي د نجيب الله حکومت ته په خپلو مرستو کې پرله پسې اوږه ورکړه. په افغانستان کې د وسله والو ډلو د لا درې ورې کيدلو د مخنيوي او پر هغه د پټې د اېښودلو لپاره څو نړيوالې هلې ځلې وشوې. د سولې مأموريت تر ډيرې کچې د ملګرو ملتونو د سکرترجنرال دفتر ته پريښودل شو خو ملګرو ملتونو دومره سياسي ځواک نه درلود او نه يې اغيزمنې اړيکې دومره پراخه وې چې د ښکېلو خواوو ترمنځ سوله رامنځته کړي. دلته ده چې له شوروي سره بهرنۍ جګړه د څو ګوندونو ترمنځ په کورنۍ جګړې واوښتله او وَدَه يې وکړه.

ولسمشر نجيب الله � د شوروي له ملاتړه برخمن د افغانستان وروستنی ولسمشر � له هغه مخکې نجيب الله د شوروي د روزل شوې څارګرې ادارې " خاد " مشر وو � د شوروي له وتلو وروسته نوموړی تر څلورو کالو پورې ولسمشر پاتې شو � شوروي د ۱۹۹۲ز کال د مارچ په مياشت کې خپلې مرستې وربانديې بندې کړې، له هغې مودې درې مياشتې وروسته نجيب الله استعفی ته غاړه کښېښودله � نجيب الله په ۱۹۹٦ز کال کې طالبانو وواژه.

په دغه مهال کې د سولې په لاره کې د خنډ کېليدي ټکي د افغان مجاهدينو ترمنځ يو موټيوالی وو او د امريکا ، پاکستان او سعودي عربستان پالیسۍ چې د نورو ګوندونو په پرتله يوازې يوه ګوند ته يې بې انډوله مرسته ورکوله دغه خنډ لاپسې پراخ کړ � دغه ګوند د ګلبدين حکمتيار اسلامي ګوند [8] وو. د ۱۹۸۰ز لسيزې په اوږدو کې حکمتيار له نومړو هيوادونو څخه تر ټولو ډېره وسله ترلاسه کوله او په ۱۹۹۱ز کال کې سي آی اې (د پاکستان په

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

مرستې) د امریکا د مرستو ډیرې برخه حکمتیار ته ورکوله � په دغو وسلو کې هغه روسي وسلې او شوبلې هم وې چې امریکا د فارس د خلیج په لومړۍ جګړه کې له عراقه ولجه کړې وې (له دغو وسلو څخه حکمتیار په کابل کې د ۱۹۹۲ � ۱۹۹٦ کلونو په اوږدو کې کار واخیست.) [9] حکمتیار د نجیب الله د حکومت له ړنګېدا وروسته په دولت کې تر ټولو لوړه ونډه غوښتله ، دغې غوښتنې د مجاهدینو ترمنځ د پیوستون او یووالي ستونزه لا پسې کړکیچنه کړه ؛ د مجاهدینو نورو ډلو هم د حکمتیارد دریځ پر وړاندې قهر او کرکه څرګنده کړه او ټینګار یې کاوه چې د لړ مرستې په تر لاسه کولو یې د حکمتیار د ګوند په څیر د شوروي پر وړاندې جګړه کړې ده[10]. اټکل کیده چې د شوروي له نړیدا سره سم به شوروي پلوي رژیم هم ړنګ او ورسره جوخت به په افغانستان کې د جګړو د دوام لړۍ هم پراخه شي .

* * * * * * * * * * * *

د ۱۹۹۱ ز کال د سپټامبر په مباشت کې شوروي اتحاد او امریکا په دوه اړخېزه ډول تړون وکړ چې دواړه به د ۱۹۹۲ ز کال د جنورۍ د مباشتې له لومړۍ وروسته په یوه وخت کې د نجیب الله دولت او د مجاهدینو ځواکونو ته خپلې مرستې بندې کړي. په دغه پړاو کې ټولو ګوندونو ته څرګنده وه چې د نجیب د دولت ورځې په شمار راغلي دي. د پاکستان سرحدي لیکې ته ورخیرمه د ټولو پرتو سیمو په ګډون ، د هیواد ډیرې برخې د مجاهدینو لاس ته ورغلې وې ، د شوروي د مرستو له بندېدا سره سم په کابل کې د نجیب الله پر رژیم مرګښپانې تبه خپره شوه او دولت خپله ولکه وار په وار له لاسه ورکوله[11].

له دغه پرمختګ سره سره ، د مجاهدینو مشرانو بیا هم د نجیب الله د دولت له پرځیدا وروسته په واکمنۍ کې د ونډې د ویشاک پر پلان یو بل ته غاړه نه ایښودله. د ۱۹۹۲ز کال په پسرلي کې ملګرو ملتونو د پاکستان او سعودي عربستان د چارواکو په ملتیا د یوه دولت د جوړلولو په موخه د مجاهدینو له سني او شیعه ډلو سره اوږه په اوږه کار وکړ.

د ۱۹۹۲ز کال د مارچ په ۱۸ نېټه د نجیب الله دولت د پاکستان او امریکا د پیاوړي دباوله امله (د ملګرو ملتونو له لارې) ومنله چې د لنډ مهالې واکمنې " عبوري " ډلې له رامنځته کیدا سره سم به ددولت له مشرتابه څخه لیرې کیږي او خپله استعفی به وړاندې کړي. نجیب الله په افغان ټلویزیون کې را څرګند شو او استعفی یې وړاندې کړه[12]. په سبا یې په شمال کې ځواکمن پوځې مشر جنرال عبدالرشید دوستم دولت ته شا کړه او د وحدت او جمعیت له بولندویانو سره په یو ځای کېدلو یې پریکړه وکړه چې دهغوی له ځواکونو سره به یوځای یو ټلواله دولت جوړوي. د نوې ټلوالې ځواکونو ، د مزار شریف ښار او ور خیرمه سیمې په خپلې ولکې کې راوستلې.[13] د هغې ترڅنګ د مجاهدینو نورو ډلو ټولې هغه سیمې لاندې کړې وې چې له پاکستان سره په ورخیرمه کرښه کې پرتې وې ، اوس هغه شېبه را رسیدلې وه چې کابل د اغیزمنې کلابندۍ په منګولو کې راښکېل وو .

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۱۳۷۱ لمریز کال د پسرلي د برابرو شپو ورځو په پيلېدا چې د ۱۹۹۲ز کال د مارچ له ۲۱ نېټې سره سمون خوري ، ټولو ته څرګنده وه چې په افغانستان کې د کمونيستي واکمنۍ ټغر مخ په ټوليدا دی خو دا څرګنده نه وه چې ۱۳۷۱ لمریز کال به د سولې کال وي که نه. په دغه موده کې ملګرو ملتونو د نجيب الله له واکمنۍ وروسته د واکمنۍ د ويشاک پر پلان کار کاوه او د کابل دولت بيا هم په پښو ولاړ وو .

د اپريل د مياشتې په لسمې نېټې ملګرو ملتونو ، سکرترجنرال پتروس پتروس غالي پلان د مجاهدينو ډلو ته وړاندې کړ او د مجاهدينو ډلو هم و مانه ؛ په پلان کې ويل شوي ول چې د مجاهدينو ډلې به لومړی " د بې پـَرې افغانانو له منځه يوې جوړې شوې شورې" ته غاړه کښيږدي ترڅو له نجيب الله څخه واکمنۍ واخلي ؛ له هغه وروسته به نوموړې شورى په کابل کې لويه جرګه را بولي چې يو لنډ مهالی دولت و ټاکي[14]. په پلان کې ويل شوي ول چې ملګري ملتونه به له هيواده دباندې توکميز مشران او سپين روبي په خپلو الوتکو کې د اپريل د مياشتې په ۱۵ نېټه کابل ته و رسوي او نجيب الله به له هيواده دباندې بل چيرې و ليږدوي. په پلان کې ويل شوي ول چې په دغه پړاو کې به د مجاهدينو ټولې ډلې له ښاره د باندې دريږي .

ددغه پلان برعکس په پوځي سياسي ډګر کې بل ډول پرمختګونه رامنځته شول. د مسعود ځواکونو د کابل شمال ته د بګرام په هوايي ډګر او د پلازمېنې شمال ته د شمالي پر ټولو سيمو منګولې ښخې کړې ، د مسعود ډلو د دوستم له ډلو سره يو ځای کار کاوه ، دوستم په دغه مهال کې خپل پوځي- سياسي ګوند " ملي اسلامي غورځنګ ' جنبش' " جوړ کړی وو. دواړه ځواکونه د کابل په څنډو کې پراته ول. د حکمتيار ځواکونه د ښار په سويلي څنډو کې ديره شول .

دولتي ځواکونه هر يو په خپل وار د مجاهدينو بيلابيلو ډلو ته تسليميدل او هر يوه ته يې د کابل ښار په ور ننوتلو کې د مرستې وړانديز کاوه. حکمتيار او مسعود دواړو د دولت د تسليميدونکو امنيتي ځواکونو په منځ کې خپل زړي کرلي ول ، دوستم خو پخوانی دولتي چارواکی ووچې لا وختي يې د کابل له چارواکو سره تړاوونه درلودل .

د تسليميدنې دغه لړۍ په ژوره توګه د ژب توکميز تړښت په څرنګوالي پورې تړلې وه. د کورنيو چارو په وزرات کې (خلقي) پوليسان او افسران له حکمتيار سره د ټلوالې د جوړولو په هڅه کې شول ، د وسله وال ځواک او دولت چارواکي (پرچميان) له مسعود سره غاړه غړې شول. تورکمن او وزبک چارواکي دوستم ته ور واوښتل .

د اپريل په ۱۵ نېټه کله چې نجيب الله د واکمنۍ پريښودلو ته چمتو کېده ، د مجاهدينو ګوندونو د ملګرو ملتونو له ترون څخه ډډه وکړه او ترون يې له ګواښ سره مخامخ کړ. په هماغه شپه د ملګرو ملتونو منځګړی بنن سيوان د نجيب الله د راپورته کولو لپاره د کابل پر لور والوت. کله چې نجيب الله د کابل هوايي ډګر ته نيږدې شو مليشيا ځواکونو د هغه بدرګه موټر و دراوه. نجيب الله بيرته د کابل پر لور ستون شو او په کابل کې د ملګرو ملتونو په ودانۍ کې يې پناه واخيستله (نوموړی تر څلورو کالو د طالبانو تر راتګ پورې دلته پاته شو او بيا ووژل شو.) [15]

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

سیوان بیرته پاکستان ته والوت چې د خبرو لړۍ ته دوام ورکړي. په همدې لړ کې د نجیب الله د ړنګې شوې واکمنۍ د کورنیو او دفاع د وزارتونو پښتون توکمو افسرانو د حکمتیارد اسلامي گوند ځواکونو ته د اجازې په ورکولو پیل وکړ چې ښار ته دننه شی او هم یې ښار ته د هغه د ننوتلو لپاره ځانونو سمبالول. د مسعود او دوستم ځواکونه د ښارپه شمال کې دیره پاتې شول او په بل اړخ کې د مجاهدینو استازو په پیښاور کې د ځواک د ویشاک پر پلان کار کوه .

د اپریل په ۲۴ نېټه حکمتیار نیږدې وو چې د ښار ولکه را خپله کړي خو د مسعود او دوستم ځواکونه پر کابل ور ننوتل اود ټولو وزارتونو او دولتي ودانیو ولکه یې په لاس کې ونیوله. د جمعیت او جنبش ځواکونو د اسلامي گوند پر ځواکونو چې د کورنیو چارو د وزارت او د ولسمشرۍ ماڼۍ " ارگ " یې نیولی وو برید وکړ او هغوی یې د ښار سویل ته په شا و تمبول. د اپریل په ۲۵ او ۲٦ نیټو پر ښار توغندي و وریدل او سړک په سړک جګړې دوام وکړ .

د مجاهدینو مشران چې لا تر دغه دمه په پاکستان کې ناست ول د اپریل په ۲٦ نېټه اعلان وکړ چې د واکمنۍ د ویشاک پر یوه تړون چې د " پیښاور تړون " نومیده له یو بل سره سلا شوي دي. په تړون کې سلا شوې وه چې د کوشنۍ خپلواکې مذهبي ډلې مشر صبغت الله مجددي دي د کالخوای " سرپرست " ولسمشر په توگه د دوه وو میاشتو لپاره کار وکړي او له هغه وروسته به د جمعیت سیاسي مشر برهان الدین رباني د څلورو میاشتو لپاره دغه دنده په غاړه واخلي. له رباني وروسته به یوه شوری یو لنډ مهالی دولت غوره کړي او نوموړی دولت به تر اتلسو میاشتو پورې واکمن وي او له وروسته به د ولسمشرۍ ټاکنې تر سره شي. د تړون پر بنسټ پتیېل شوې وه چې مسعود دې د لنډ مهالي دولت د دفاع د وزارت کالخوای وزیر وي. حکمتیار په بشپړه توگه له دولت څخه گوښې ودریده .

د اپریل تر ۲۷ نېټې پورې د حکمتیار د ځواکونو ډیرۍ برخه د کابل د ښار سویلي برخې ته په شا تمبول شوې وه چې توپچي ځواکونو یې کولای شوای ښار تر کلک گواښ لاندې ونیسي. ښار د څو ډلو په منځ کې ویشل شوی وو ، په دغه موده کې د اتحاد ، وحدت او حرکت ځواکونه هم پر کابل ننوتلي ول. د پخواني دولت د پولیسو او وسله والو ځواکونو په زرگونو کسانو یا ځانونه د خپلې خوښې ملیشو او یا د مجاهدینو په نوي دولت کې د مسعود تر مشرۍ لاندې ځواکونو ته سپارلي ول. یو شمیر نور یې تښتېدلي ول. یو شمیر پښتـنانه چارواکي چې مخکې له مخکې یې له حکمتیار سره اړیکې درلودلې د ښار سویل ته ولاړل او له حکمتیار سره یو ځای شول ، یو شمیر نور یې پښتونواکه گوند اتحاد ته ور واوښتل[16]. تر دغه مهاله سره له دې چې په کابل کې جگړې رواني وې ، بیا هم ښار دومره نه وو ویجاړ شوی. شوروي پلوی رژیم په داسې حال کې ړنګ شو چې ښار ته ډیر لږ تاوان اوښتی وو.

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۹۹۲ز کال د اپریل ۱۸ نېټه : د جمعیت � نظار شوری بولندوی احمد شاه مسعود دجنبش له مشر جنرال عبدالرشید دوستم سره له کتنې وروسته له نورو بولندویانو سره د یوه دښـتني تیلفون له لارې خبرې کوي. شپږ ورځې وروسته کله چې د حکمتیار ډلې د ښار له سویلي لوري پر ښار ننوتلي د جمعیت او جنبش ځواکونه هم پر کابل ور ننوتل. Robert Nickelsberg 1992

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۹۹۲ز کال د اپریل ۲۵ : د شوروي پلوي رژیم تسلېمېدونکي ځواکونه د جلال آباد د سړک پر غاړې ځانونه د جمعیت مجاهدینو ته سپاري. د نجیب الله له استعفی وروسته دولتي ځواکونو د مجاهدینو پر وړاندې له مقاومته لاس واخیست ؛ او کابل له جګړې پرته تسلیم شو. له هغه وروسته د مجاهدینو د ډلو د سیالیو له امله وحشت رامنځته شو. Robert Nickelsberg 1992

۱۹۹۲ ز کال د اپریل ۲۵ : د جنبش سرتیري د کابل په ختیځ کې د اسلامي ګوند د ځواکونو پر وړاندې د سړک په سړک جګړې په حال کې. Robert Nickelsberg 1992

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۹۹۲ز کال د اپریل ۲۵ : د جنبش سرتیري د اوږو د سر توغندي لیږدوي. د کابل سویل. Robert 1992 Nickelsberg

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۹۹۲ ز کال د اپریل ۲۷ : ملکي وګړي د جنبش او اسلامي ګوند د ځواکونو په اورکې ګیر او ټپیان شوي دي . 1992
Robert Nickelsberg

۱۹۹۲ زکال د کابل ختیځ د دریمي کارتې روغتون : تنکی هلک د ۱۹۹۲ز کال د مې په مباشت کې د سرک پر سرک جګړو په لړ کې ټپي شوی دی. د ۱۹۹۲ � ۱۹۹۳ ز کال په لړ کې په لس ګونو زره ښاریان ټپیان او ووژل شول. 1992
Robert Nickelsberg

----

[1] Jeremy Bowen,

د بشري حقونو د څار د ټولنې مرکه دبی بي سي له خبریال جرمي براون سره. نوموړی له ۱۹۹۲ز نیولې د ۲۰۰۴ز کال د اپریل د مباشتې تر ۱۴ نېټې پورې په کابل کې وو .

[2]په دې اړوند د نورو مالوماتو لپاره کولای شـئ لاندینـئ سرچینې و ګورئ :

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

For information about the periods discussed in this section, see Barnett R. Rubin, The Fragmentation of

Afghanistan: State Formation and Collapse in the International System, Second Edition (New Haven: Yale,2002) and Rubin, The Search for Peace in Afghanistan; Olivier Roy, Islam and Resistance in Afghanistan(Cambridge: Cambridge University Press, 1986); and Steve Coll, Ghost Wars: The Secret History of theCIA, Afghanistan, and Bin Laden, from the Soviet Invasion to September 10, 2001 (New York: Penguin, 2004).See also Mohammad Nabi Azimi, Ordu va Siyasat Dar Seh Daheh Akheer-e Afghanistan (�Army and Politicsin the Last Three Decades in Afghanistan�) (Peshawar: Marka-e Nashrati Mayvand, 1998); Sangar, NeemNegahi Bar E�telafhay-e Tanzimi dar Afghanistan; and Mir Agha Haghjoo, Afghanistan va Modakhelat-eKhareji (�Afghanistan and Foreign Interferences�) (Tehran: Entesharat Majlesi, 2001).

[3]د دغو دوه وو ډلو نومونه د هغوی د اړوندو ورځپاڼو له نومونو د " خلق " او د " پرچم " له ورځپاڼو څخه اخيستل شوي نومونه ول. د غوايي د کودتا په شپو ورځو کې د خلق او پرچم دواړو ډلو د " افغانستان د خلق ډيموکراتيک گوند" تر نامه لاندې يو موټي شوي وې.

[4] د شوروي د نيواک په کلونو کې د بشري حقونو د ځپنې او د نړيوال قانون د ترپښو لاندې کولو په اړه د لا مالوماتو لپاره د بشري حقونو د له ۱۹۷۹ز کال څخه ۱۹۸۴ ز پوري وگورئ Tears, Blood, and Cries : څار د ټولنې گزارشونه وگورئ::

A Helsinki Watch and Asia WatchReport, 1984; Human Rights Watch, �To Die in Afghanistan,� A Helsinki Watch and Asia Watch Report, 1985; Human Rights Watch, �To Win the Children,� A Helsinki Watch and Asia Watch Report, 1986;Human Rights Watch, �By All Parties to the Conflict,� A Helsinki Watch and Asia Watch Report, 1988.See also, Jeri Laber and Barnett R. Rubin, A Nation is Dying (Illinois: Northwestern University Press, 1988); Amnesty International, Afghanistan: Torture of Political Prisoners (London: Amnesty International Publications, 1986).

[5] Rubin, The Fragmentation of Afghanistan, p. 1.

[6] Perestroika, Перестройка

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا یوه سیاسي ګروپینه ده چې په ۱۹۸۷ز کال کې شوروي ولسمشر میخائیل ګرباچف شوروي د اقتصادي ریفرم لپاره و کاروله او نن یې د انګیسي ژبې ته لاره موندلې ده. (ژ)

[7] See Larry P. Goodson, Afghanistan�s Endless War: State Failure, Regional Politics, and the Rise of the

Taliban (Seattle: University of Washington Press, 2001), pp. 63 and 99; Coll, Ghost Wars, pp. 65-66,

151, 190, and 239. See also generally, George Crile, Charlie Wilson�s War: The Extraordinary Story of the

Largest Convert Operation in History (New York: Atlantic Monthly Press, 2003); Human Rights Watch,

Crisis of Impunity: The Role of Pakistan, Russia, and Iran in Fueling the Civil War, A Human Rights Watch

Short Report, July 2001, vol. 13, no. 3 (C); Haghjoo, Modakhelat-e Khareji, pp. 106-160; and

Mohammed Nabi Azimi, Ordu va Siyasat, pp. 225-325.

[8]سرچینه و ګورئ :

See Haghjoo, Modakhelat-e Khareji, pp. 168-189; for a broad discussion of the disunity among

mujahedin groups, see Mohammed Zaher Azimi, Afghanistan va Reeshey-e Dardha 1371-1377

(�Afghanistan and the Roots of the Misery 1992-1998�) (Peshawar: Markaz-e Nashrati Mayvand, 1998).

[9]سرچینه و ګورئ :

See Coll, Ghost Wars, p. 226; and Steve Coll, �Afghan Rebels Said to Use Iraqi Tanks,� The

Washington Post, October 1, 1991.

[10]سرچینه و ګورئ:

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

See Rubin, The Fragmentation of Afghanistan, pp. 196-201; Saikal, �The Rabbani Government, 1992-

1996� in Fundamentalism Reborn, pp. 30-31.

[11]ددغه پراو د پیښو په اړوند د لا زیاتو مالوماتو لپاره و ګورئ :

Rubin, The Fragmentation of Afghanistan, pp. 266-274, and The Search for Peace in Afghanistan, pp. 127-135; Saikal, �The Rabbani Government, 1992-1996� in Fundamentalism Reborn; M. Hassan Kakar, Afghanistan: The Soviet Invasion and Afghan Response, 1979-1982 (Epilogue) (Berkeley and Los Angeles: University of California Press, 1995).

[12]سرچینه و ګورئ :

See Rubin, The Search for Peace in Afghanistan, p. 128.

[13]د مزار شریف د پرځېدنې په اړه د لا مالوماتو لپاره دغه سرچینې وګورئ :

For a detailed discussion of the political background and details of the fall of Mazar-e Sharif, see

Assadollah Wolwalji, Safehat-e Shomal-e Afghanistan dar Fasseleh-e Beyn-e Tarh va Tahaghghogh-e Barnamey-e Khorooj-e Artesh-e Sorkh az een Keshvar (�What Occurred in the Northern Plains of Afghanistan During the Planning and Implementation of the Withdrawal of the Red Army from This Country�) (Unknown, likely Peshawar: Edareh-e Nashrati Golestan, 2001); see also Mohammed Nabi Azimi, Ordu va Siyasat, pp. 512-525 (regarding the conduct and views of the Afghan national armed forces in the north during

this period).

[14]سرچینه و ګورئ :

U.N. Department of Public Information, �Statement of the Secretary-General on Afghanistan,�

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

April 10, 1992.

[15]محمد نبي عظيمي چې په دغه وخت کې د افغان وسله وال ځواک لوړ پوړی چارواکی وو د خپل کتاب " اردو و سیاست " په ۵۵۷ او ۵٦۳ پاڼو کې وايي چې هغه د کابل له پرځېدا وروسته د نجیب الله او بنن سیوان تر منځ د خبرو شاهد وو او ټینګار کوي چې نجیب الله له خپلو ډیرو نیږدې ملګرو سره له کابله د تللو په اړه خبرې نه وې کړې .

[16]ددغه مهال د سیاسي او ژب توکمیز جوړښت او پیژاندلپاره کولای شـئ دغه سرچینه و ګورئ :

Saikal, �TheRabbani Government, 1992-1996� in Fundamentalism Reborn, pp. 30-37, and Rubin, The Search for Peacein Afghanistan, pp. 128-129.

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ : د کابل جګړه : ۱۹۹۲ ز کال اپریل ۱۹۹۳ ز کال مارچ

[واشنګټن پُست : ۱۹۹۲ ز کال د مې میاشتې ۲ نېټه] : د نن کابل هرڅه دی ، مګر د بریا وو او سوبو په لمر کې سوځېدونکی ښار. د ملکي وګړو پر کورونو د توغندیو او د شوبلو د مرمیو وَریا دوام لري .... دغه توغندي د ګوریلایانو د بنسټپالي مشر ګلبدین حکمتیار ځواکونه وَرَوي. په سلګونو ملکي وګړي په روغتونونو کې خواره واره پراته دي ، په روغتونونو کې بریښنا ، اوبه نسته او طبي وسایل په نست دي. نور ټپیان هم هره ورځ روغتونونو ته راوړل کیږي .... په درندو وسلو سمبال او په ژب توکمیزو ډلو ویشل شوې ملیشیاوې پر سړکونو او واټونو په پټه او ښکاره ګرځي ، هغوی له خپلو سیالانو څخه د څو ګامونو په واټن کې خپلې نیول شوې سیمې ساتي ، د خپلو بیلابیلو غلیمانو په اړه په ترخه او تونده ژبه خبرې کوي او کله کله کورونه او هټۍ ګانې لوټي[.1[

وروسته له دې چې د حکمتیار ځواکونه د سویل پر لور په شا و تمبول شول ،د امن او ټینګښت لپاره د کوښښیو ګامونو اوچتول ډېر دوام ونه کړ. په ښار کې ډېرې میشتې ډلې یو بل ته د دښمنۍ په اور کی په څرګند ه برَګې وې او حکمتیار په نوي دولت کې د زیاتې ونډې پر غوښتنې ټینګار کاوه .

د مې په ۲۵ نېټه د مسعود او حکمتیار تر منځ د سولې خبرې وشوې ، دولت په لومړي سر کې ومنله چې حکمتیار ته به په نوي دولت کې د سروزیرۍ څوکۍ ورکړي ، خو دغه تړون له یوې اونۍ څخه په لږه موده کې هغه مهال شنډ شو کله چې له اسلام آباد څخه د کابل پر لور د ولسمشر مجددي الوتکه د توغندي تر اور لاندې راغله. مجددي دعوی وکړه چې د حکمتیار اود نجیب الله د پخواني دولت ایجنټانو دواړو په ګډه دده د سپرلۍ الوتکه په نخښه کړې او دا چې حکمتیار له دې مخکې هم د هغه د الوتکې د راغورځولو ګواښ کړی وو.[2] په همدې لړ کې حکمتیار ټینګار کاوه چې د دوستم وزبکې ملیشاوې دې له کابله ووځي (دغه کار حکمتیار ته دا شېبه په لاس ورکوله چې په آسانۍ مسعود له کابله دباندې وباسي او ښار په خپله ولکه کې راولي.)[3] د مې د مېاشتې په ۳۰ نېټه د جمعیت او جنبش د ځواکونو ګډولې د ښار په سویلې برخه کې د حکمتیارد ځواکونو پروړاندې جګړې پیل کړې. حکمتیار د ښار ټولې برخې د شوبلو په مردیکو او توغندیو وویشت او د جمعیت او جنبش ځواکونو د ښار سویلي برخې تر اوریزو پنډوسکو لاندې ونیولې. له بلې خوا د ښار په لویدیځه برخه کې د اتحاد د سُني ډلې او د وحدت د شیعه ډلو ترمنځ د جګړو لمنه پراخه شوه .

په لاندنۍ برخه کې د جمعیت او اسلامي ګوند ، د اتحاد او وحدت د ګوندونو او د جمعیت او وحدت ترمنځ د جګړو بڼه په پیښلیکېزه ډول ویل شوې چې په ترڅ کې یې په زرګونو ملکي وګړي ټپیان او ووژل شول او په سلګونو زره نور اړ شول که له کابله د باندې کډوال شي.

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

الف : ۱۹۹۲ زکال : له اپریله تر دسامبره

د کابل په لویدیځ کې ژبتوکمیزې � ګروهنیزې جګړې او پر کابل پر ښارد اسلامي ګوند برید دغه برخه د کابل په لویدیځ کې د ډلو ترمنځ د خپلمنځي دښمنیو اړخونه او هم د کابل پر سویلي برخې باندې د اسلامي ګوند د توپونو بریدونه راسپړي. دهمدغې برخې په پای کې یوه ځانګړې جاج اخیستونکې برخه راځي چې ددغو دښمینو او تربګنیو پر لړ کې له نړیوال بشری قانون او د بشري حقونو له قانون څخه سرغړونه پکې ویل شوېده.

----

[1] Steve Coll, �Afghanistan�s Fate: Healing or Disintegration?� Washington Post, May 3, 1992.

[2]سرچینه و ګورئ :

Sharon Herbaugh,

له اسوشیـئـتد پرس څخه شیرون هرباوغ ۱۹۹۲ زکال د مې د مپاشتې په ۳۱ د " ولسمشر یاغیان او کمونیستان د هغه په وژنې تورنوي" تر سرلیک لاندې یوه مقاله لیکلې ده. هرباوغ ددغو تورونو په غندنه کې د اسلامي ګوند د ویاند عبدالقدیر کریاب که خولې وایي چې : " که موږ دا کار کړای وای ، موږ به دا کار لږ تر لږه په ۲۰ توغندیو کړای وای چې د ژندوي پاتي کیدلو هیڅ چانس نه وای پاتې ، خو موږ دا کار نه دی کړی.

[3]په دغه مهالیز واټن کې د حکمتیار د ویناوو په اړه د لا زیاتو مالوماتو لپاره د سنګر لیکنې د [نیم نګاهې بر ائـتلاف های تنظیمي در افغانستان] له ۱۱۵ تر ۱۱٦ پاڼې پورې او ورسره مل سرچینې و ګورئ.

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

دویم : تأریخي مخینه

جنگي جنایتونه : په وینو سره لاسونه)پرلپسې لړۍ)

ژباړه : رحمت اریا

د کابل لویدیځ : وحدت ، اتحاد او جمعیت

د ۱۹۹۲ زکال د مې په مپاشت کې یوازې څو ورځې وروسته له دې چې حکمتیار د کابل له ښاره دباندې په شا و تمبول شو ، د کابل په لویدیځ کې د (عبدالرب الرسول سیاف تر مشرۍ لاندې) د اتحاد پښتونواکه ډله او د (عبدالعلي مزاري تر مشرۍ لاندې) د هزاره واکه شیعه ډله په خپلو منځو کې له یو بل سره و نښتلې ، پر یو بل یې د توغندیو ویشتل پیل او سړک په سړک یې د یو پر ضد بریدونه وکړل. هرې ډلې هڅه کوله چې یو بل د خپل ګاونډېتوب له هغوسیمو او دولتي ودانیو څخه په شا و تمبوي چې ځواکونو یې لا مخکې نیولې وې .

جګړې په داسې ځایونو کې را پیل شوې چې د ملکي وګړو پراخه ګڼه ګوڼه وه او هر چا ددې اټکل کولای شوای چې ډیر ملکي وګړي به ووژل شي ، د ملکي وګړو ډیر کورنه او نورو ملکي بنسټونه به و نړول شي. جګړه هغه مهال بې ګټې اوبې مانا شوې چې ښکېلو خوا وو ، ودانۍ په ودانۍ او سړک پر سړک جګړه کوله او ټولې ودانې له خاورو اوایرو سره یو شوې. د کابل د ښار لویدیځه برخه د ۲۰۰۵ ز کال تر نیماییو پورې هماغسې د کنډوالو په شان ښکاریدله څنګه چې د ۱۹۹۲ او ۱۹۹٦ زیږدیزو کلونو په لړ کې نړول شوې وې .

هیڅ داسې ډاډ منه سرچینه نشته چې په زباد ورسوي کومې خوا ، اتحاد یا وحدت ، دغه جګړې را پیل کړې. ځینې څارونکی باور لري چې دغه شخړې د ډیرو کوشنیو خبرو پر سر راپیل شوې : پوسترونه. د اتحاد او وحدت ډلو هرې یوې د بلې ډلې د مشرانو سیاف او مزاري پوسترونه څیرل � خبره د دواړو خواو د ځواکونو او جنګیالیو ترمنځ په لفظي شخړو واوښتله او وروسته د دواړو ځواکونو ترمنځ پخه جګړه راپیل شوه .

د شوروي د نیواک د مهال لوړپوړی جنرال ، محمد نبي عظیمي چې غوښتل یې په نوي دولت کې د ملي وسله وال ځواک په جوړولو کې جوګه شي ، د خپلو د ۱۹۹۸زکال په یادښتونو کې د وحدت او اتحاد د ډلو ترمنځ نښتې داسې راسپړي :

" د هزاره ګانو او اسلامي اتحاد ترمنځ جګړه د ۱۹۹۲ زکال د مې د مپاشتې په ۳۱ نېټه پیل شوه. په لومړي سرکې د وحدت د ګوند د مشرتابه څلور تنه د کابل د سیلو په سیمه کې ووژل شول : کریمي ، سید اسماعیل حسیني ، چمن علي ابو ذر او وثیق. لومړني درې تنه د وحدت د ګوند د مرکزي کمیټې غړي ول. د نظار شورۍ [دولتي چارواکو] د وحدت ګوند ته خبر ورکړ چې د سیاف سړیو ، نوموړي کسان وژلي دي . له هغه وروسته [د اتحاد د یوه پیاوړي

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

بولندوي] حاجي شيرعلم موټر د کابل سره پله [پل سرخ] ته په نیږدې سیمه کې دروول کیږي ، کله چې نوموړی بولندی د هغوی له منګولو راخلاص شو په موټر کې جګړه وشوه او له سپرلیو څخه یو تن ووژل شو] .1 [

پرته له دې چې د وحدت او اتحاد ترمنځ د لومړنیو نښتو لامل په پام کې ونیول شي ، د دغو ډلو ترمنځ نښته نه باید څوک هک پک کړي. د وحدت د شیعه مسلمانې ډلې او د اتحاد د سني مسلمانې ډلې ترمنځ ترینګلتیا لا له پخوا خپلې تر لوړې کچې رسیدلې وه ، د اتحاد ډله په کلکې محافظه کارې ګروهنې باورلري چې وهابیزم بلل کیږي او شیعه ییزم ته د ارتداد په سترګه ګوري. د ترینګلتیا بل لامل کیدای شي د دواړو ډلو په منځ د بهرنیو جنګیالیو ، جنګې سلاکارانو ایجنټانو اغیزه وبلل شي چې له ایران او په شونې توګه له سعودې عربستان څخه ول � دغو بهرنیو له دواړو ډلو سره کار کاوه � ایرانیانو له وحدت او سعودیانو له اتحاد سره. د وحدت په ګوند کې دننه بې شمیرو ایرانې ایجنټانو کار کاوه او موخه یې د وحدت د ډلې د پوځې څواک غښتلواله او پیاوړتیا وه چې له دې لارې دولت تر خپلې اغیزې لاندې راولې. له بلې خوا سعودي ، شخصي یا دولتي ایجنټانو د سیاف د اتحاد د پیاوړې کولو لپاره په هماغې موخې کار کاوه .

کله نا کله به د جمعیت د بولندویانو ، د مجددي یا د رباني د استازو یا د سره صلیب د نړیوالې ټولنې د رسمي چاروا کو په منځګړیتوب اوربند وشو خو اوربند به د څو ورځو په لړ کې بیرته مات شو. د دغې شخړې د اور د لا تود ساتلو او پر هغې د نورو تیلو او ځځلو د شیندلولپاره به ، یو شمیر نورې ډلې په بیلابیلو وختونو کې د ښکیلو خواوو ملاتړ ته ورغلې. د حرکت ډلې به د اتحاد پر وړاندې له وحدت سره یو ځای شوې. وروسته له دې چې د وحدت ډلې د ۱۹۹۲ زکال د جولای په مپاشت کې پر جمعیت برید وکړ د مسعود سرتیرو د کابل د ښار پر لویدیځې برخې غچ اخیستونکې بریدونه تر سره کړل (او بې شمیره ملکي وګړي یې ووژل)]2. [

د بشري حقونو د څار ټولنې د کابل د ښار د لویدیځې برخې د ۱۹۹۲ز کال د جګړو له بلهاریانو او شاهدانو سره مرکې کړې دي ، په دغو مرکو کې پر هغوی باندې تیر شوې وحشت او د ملکي وګړو پر ژوندانه باندې د جګړو اغیزې راسپړل شوي دي .

س ک د کابل په لویدیځ کې یو روغتیا پال وو ، نوموړی د هغه ورځنې ناتار او وحشت په اړوند خبرې کوي چې د ښار په لویدیځ کې د میرویس میدان او د هغه په ور څیرمو سیمو کې تیریده:

" څه ووایم ؟ ما په دغو شپو ورځو کې داسې پیښې لیدلې چې د ژوند تر پایه به یې هیرې نه کړم. کله چې هغوی جګړې کولې په سلګونو کسان به یې ټپیان کړل � هغوی هر وخت جګړې کولې. روغتون له ټپیانو او ناروغانو ډک وو ، نور ځای نه وو موږ نه شوای کولای د هر راوړل شوي ناروغ درملنه وکړو. خلک د روغتون په دالانونو کې مړه کیدل. د خلکو درملنه نه کیدله. هرې خوا مړي پراته ول او هر ځای په سر وینو رنګ وو. کله چې جګړو زور اخیست ، موږ نه شوای کولای ناروغان بلې خواته یوسو ، روغتون به په اونیو اونیو له مړیو ډک وو ، هر کله به چې له روغتونه

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

مړي و ایستل شول ، روغتون به بیا په مړیو ډک شو. کله به چې خبریالان راتلل هغوی ټولو یو پوښتنه کوله : " څومره توغندي مښتي دي؟ څو تنه وژل شوي دي؟ څو تنه ټپیان شوي دي؟" خبریالان یوازې همدغو پوښتنو ته لیوالتیا درلودله...

ما د کابل د ښار په لویدیځ کې پر سړکونو او هرې خواته مړي لیدلي دي. په روغتون کې د ناروغانو په پرتله ډیري مړي ول ، د هغوی خپلوانو نه شوای کولای چې راشي او خپل مړي واخلي] "3.[

س ک زیاته کړه چې د کابل په لویدیځ کې روغتونونه په څو څو ځله د اتحاد/جمعیت او وحدت جګړو په لړ کې په توغندیو ویشتل شوي دي. " یو ځل د روغتون د ماشومانو څانګه وویشتل شوه او دوځله د عملیاتو خونه. ناروغان او ورغتیایي کارکوونکي یې ټول ووژل] . "4 [

د کابل ښار یوه استوګن د بشري حقونو د څار ټولنې ته په خپلو سترګو لیدلی هغه وحشت څرګند کړ چې د ۱۹۹۲ زکال په دوبي کې یې د کابل په لویدیځ کې لیدلی وو :

"میرمنې مې زموږ لومړنی ماشون زیږاوه. موږ بې وزلي وو ، په کور کې وو، موږ نه شوای کولای هغه چیرې [روغتون ته] بوزو. میرمنې مې راته وویل چې د هغې خور د مرستې لپاره راولم. له دې امله د کابل لویدیځ ، قرغې ، ته ولاړم [قرغه له پغمان سره په پوله کې پرته ده]. کله چې زه هلته وم جګړه پیل شوه . موږ د افشار سړک و نیو چې کورته ولاړ شو. موږ پر سړک روان وو ، د بایسکل ترشا مې خوښینه را سره وه .

د قرغې او افشارو ترمنځ د سړک پر سر ما د مړیو جسدونه ولیدل � اوه لس ، اتلس ، نه پوهیږم ، خو ټول یې ملکي کسان ول. هغوی پلي لارویان او سپرلۍ (د بایسکلونو) ول ، هغوی جنګیالان نه ول. د مړیو جسدونه پړسیدلي ول. ما هزاره جنګیالي ولیدل ، په ونو پورې تړل شوي ول او بیا په ډزو وژل شوي ول. ما څلور تنه په همداسې یوه حالت کې ولیدل. زما خوښینه ډیره خواشینې وه ، هغې کانګې پیل کړې ، زه اړ شوم چې و دریږم. هغې ډیرې کانګې کولې ، موږ نه شوای کولای پر مخ ولاړ شو. هغه ، تر نن ورځې پورې غوښه نه خوري.... موږ اړ شوو چې په راغلې لار بیرته ولاړ شو. موږ بیرته قرغې ته ولاړو او له هغه ځایه مو بل سړک ونیو.... کله چې کورته راورسیدلو ، میرمن مې زموږ لومړی ماشوم زیږولی وو ، زما لومړی ماشوم مړ شوی وو. د مړه ماشوم ښخول موږ ته ډیر ګران کار وو ،ډیره درنده جګړه روانه وه او ښخول یې ګران ول] ."5 [

یوه افغان خبریال چې تل یې په ۱۹۹۲ز کال کې د کابل په لویدیځ کې کار کاوه ، څرګندوي چې ورځنۍ جګړې څنګه پرمخ تللې:

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

“د کابل پر لویدیځ او افشارو به شپه او ورځ د شوبلو مرمۍ او توغندي وریدل ... د نظار شوری به د ژوو له بڼ او سیلو څخه بریدونه کول. د سیاف ځواکونو به له لویدیځ لوري پر دشت برچي او د ښار د لویدیځ پر مرکز میرویس میدان بریدونه کول. د کابل لویدیځ د اتحاد ، وحدت او جمعیت د جګړو له امله په کنډوالو بدل شو ، د مسعود تر مشرۍ لاندې د نظار شوری به د کابل د ښارد زړه له منځه له دوه وو لوړو څوکو د تلویزیون د غره او د مأمورینو د کارتې د غونډۍ له پاسه د توپونو ډزې کولې او توغندي به یې ویشتل.... زه ډیریو هغو ځایونو ته تللم چې توغندي به لګیدلي ول. ما ډیر مړي ولیدل ، ډیرې وحشتناکې پیښې وې]” .6[

د ۱۹۹۲ ز کال د جون د مباشتې لومړنۍ اونۍ له ځانګړي بدوالي برخمنه اونۍ وه ، له بلې خوا د حکمتیار ځواکونو هم د سویل له لوري ښار د شوبلو تر مردکو لاندې ونیو.[7] (پر ښار باندې د حکمتیار د ډزو په اړه لاندینۍ برخه و ګورئ.) د کابل ښار یوه استوګن جمیل الرحمن کامګار د کابل د پیښو یوه پیښلیکنیزه برخه نېټه په نېټه لیکلې او وروسته یې خپره کړې ده ، نوموړی د وحدت او اتحاد د ځواکونو ترمنځ او د جګړې د دَرولو په موخه د (جون په دویمه نېټه) پر دولتي منځګړو د برید خبره لیکي ؛ نوموړی لیکي چې د (جون په دریيمه نېټه) د اتحاد سرتیرواو هزاره جنګیالیو په سلګونو ملکي وګړي و تښتول ؛ هغه زیاتوي چې د (جون په پینځمه نېټه) په سلګونو ملکي وګړي ووژل شول ، د سره صلیب په روغتون کې نور ځای نه وو او په سلګونو کورنۍ د هغوی د کورونو له ړنګیدا وروسته اړ ایستل شوې چې کډه وکړي] .8[

د اسوشـئـتد پرس خبریال شیرون هرباوغ [9] چې په ۱۹۹۳ز کال کې د کابل په شمال کې د چورلکې د رالویدلو په پیښه کې ووژل شو ، د جون په پینځمه نېټه دغه لنډ ګزارش لیږلې دی :

]“آدېنه ' جمعه' ، د جون ۵ ، ۱۹۹۲ زکال]: بریدونه دوام لري ،ښايي نور بریدونه هم وشي ، په ویجاړې شوې پلازمېنې کې کورونه او ښوونځي نړیدلي دي. نن لږ ترلږه ۲۰ تنه ووژل شول او ۱۰۰ تنه نور ټپیان شول.... سیال ځواکونه د یو بل خواووې په توغندیو او د شوبلو په مرمیو ولي ، دا بریدونه دومره پیاوړي دي چې په یوه لیکه کې د پرتو کورونو او هټیو لړۍ له خاورو سره یوه کوي او د بریښنا مزي پر ځمکه را پریوتلي دي. د کابل د ښار په زړه کې پر دریو تشو ښوونځیو توغندي و موښتل ، څلور تنه لار رویان یې ووژل او ښوونځي د اور د خولې مَړۍ شول. شاهدانو وویل چې نن هم د کابل په شمال کې توغندي منبتي دي او په یوې کورنۍ کې یې شپږ تنه وژلي دي. شاهدانو وویل چې نا پیژندل شویو وسله والو کسانو د کابل د ژوو بڼ ته څیرمه د هټیو لړۍ پاکې او و نړولې او لس تنه یې ټپیان کړل. په شیعه میشتو سیمو کې شاهدانو وویل چې سني یاغیانو کورونه او هټۍ و لوټلې ، لارویان یې ووژل او د ټپي شویو ګوریلایانو سترګې یې د سترګو له ګاټو را و ایستلې او د مړیو جسدونو ته یې اور ورته کړ] ".10[

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

په همدې اونۍ کې د فرانسپرس د ایجنسۍ یوه خبریال د ښار په لویدیځ کې په سلګونو ملکي وګړي ولیدل چې له کورونو وتلي ول او د خوندي ځای د موندلو په لټه کې په تیښته ول ، هغه ولیدل چې ملکي وګړي په ړندو ډزو کې وژل کیدل ، هغه ولیدل چې ټپي ماشومان به د خاورو په لاسي کراچیو کې روغتون ته ځغلول کېدل] .11[

یوه ملکي وګړي چې د کابل په لویدیځ کې د سیلو په شااو خوا کې یې ژوند کاوه د وحدت او اتحاد د ډلو ترمنځ د جګړو په اړه چې د هغه په باور د ۱۹۹۲ ز کال د جون په مپاشت کې له یوه لنډ اوربند وروسته رامنځته شوه داسې وایي:

"خلک ډیر هېله من ول چې اوربند به دوام وکړي: خلکو دیخوا ایخوا تګ راتګ پیل کړ او هغه کارونه یې چې تر دغه دمه نه شوای کولای وکړل... د سهار نهه بجې وې.

ناڅاپه چاودنې او د وسلو ډزې پیل شوې. هرې خواته مرمۍ وَریدلې لنډه دا چې هر شی به په خپله مرمۍ ګرځېدلې ، ډیر بد حال وو. هر چا هڅه کوله چې و تښتي او ځان یوه خوندي ځای ته ورسوي. میړونو خپلې میرمنې هیرې کړې وې ، ورونو خپلې خویندې هیرې کړې وې ، میندو خپل ماشومان هیر کړي ول ، او ترونو خپل وریرونه هر چا هرې خواته ځغستل او هر څه په خوځښت راغلي ول ، ټول یوازې په یوه شي پوهیدل او هغه دا چې ځان یوه خوندي ځای ته ورسوی. خلکو زمونږ د ګاونډیتوب سیمو ته را ځغستل ځکه چې د نظار د شورى په ولکه کې وې. د وحدت ډلې د سیلو له سویلي برخې د میرویس میدان له سیمې څخه چې له ورایه په سترګو ښکاریدله ډزې کولې. د اتحاد ډلې د سیلو له لویدیځې برخې د خوشحالخان له سیمې څخه ډزې کولې. دواړو غاړو غوښتل چې سیمه تر ولکې لاندې راولي ، هغه لوټ کړي او بیا خپلې پوځې اډې په کې ځای پر ځای کړي. دواړو غاړو د ملکي وګړو پر کورونو ور ودانګل ، کور په کوربې مورچلونه جوړ کړل. هغوی د یو بل پر لورتوغندي ، درندې وسلې لنډه دا چې هر ډول وسلې کارولې.

زما کور د نظار د شورى یوې پوستې ته نیږدې وو. ما لیدل چې ښځې او نارینه له سړکونو زمونږ پر خوا راځغستل او د ډزو له ویرې یې غوښتل ځانونه خوندي کړي. په دې لړ کې به خلک په مرمیو او د چاودنو په چرو لګېدل. خلکو به د سړک پر مخ پروت وکړ. چا چې سرونه پورته کول نو په ډزو کې به و نښتل او بیرته به پر ځمکه راپریوتل. یو شمیر کسانو بیا هم منډې وهلې او شا ته به یې نه کتل چې څوک و لګید یا ووژل شو. هر چا منډې وهلې ترڅو ځان خوندي وساتي. ډیره بوږنوړې ورځ وه....

هرې خواته ډزې رواني وې. مرمۍ په هر څه او هر چا منښتلې : ملکي وګړي لګېدل ، لنډه دا چې مرمۍ هر چیرې لګېدلې. د سیاف ځواکونو ځایونه ونیول هغوی د توپکو ډزې کولې او توغندي یې ویشتل ، هغوی د سیلو تر شا د کارته مأمورین پر لور د مرغانو په شان را الوتـل او د خلکو د کورونو ترشا پټېدل. هرې خواته توغندي وَریدل. جګړې

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر تیاره ماښامه پورې دوام وکړ. د سیاف ځواکونه زموږ د سیمې ګاونډ ته راغلل. موږ د سیاف د جنګیالیو په منځ کې کندهاریان ولیدل] .12[

په کابل کې یوه ژورنالیست د ۱۹۹۲ زکال د جون په ۴ نېټه د هزاره ګانو پر سیمو باندې د اتحاد کلک بریدونه مستند کړي دي او د سیمې له استوګنو وګړو سره یې مرکې کړې دي ، هغوی وویل چې د اتحاد ځواکونو پر هغوی د میرویس میدان په سیمه کې برید وکړ او شپږ تنه ملکي وګړي یې ووژل. د سیمې یوه ترهیدلې وګړي وویل : " ګوریلایان کور په کور ګرځېدل ، هغوی ویل چې موږ شیعه ګان وژنو" .13 [

د همدې مباشتې په اوږدو کې جګړو دوام وکړ او لړی یې تر دوبې پورې و غځېدله. د جمهوریت روغتون چې د کورنیو چارو د وزارت تر څنګ وو ، ټولې هینداري یې ماتې شوې وې ، روغتون د جون په ۲۴ نېټه و تړل شو. کله چې ژورنالیستان د همدې اونۍ په ترځ کې له روغتونه لیدنه وکړه د " نومیدې یوه زړه بوږنوونکې ننداره یې ولیدله " � ډاکټران ، رنځورپالان نه ول ، د جراحي نومیده ناروغان په خپلو مرداریو او میتازو کې اوږده غځېدلي ول.14 [

----

[1]محمد نبي عظیمي " سیاست و اردو" پ: ٦٠٦ [دغه برخه د بشري حقونو د څار ډلې ژباړلې ده [

[2]سرچینه و ګورئ :

John Jennings, �Warring rebel groups blast Afghan capital,� Associated Press, July 19, 1992;

Suzy Price, �Kabul shelling injures hundreds of people,� Reuters, July 19, 1992.

[3] سرچینه و ګورئ :

Human Rights Watch interview with S.K., Afghan medical worker in Karte Seh (West Kabul) during early 1990�s, Kabul, July 9, 2003.

[4]هماغه

[5]سرچینه وګورئ :

Human Rights Watch interview with F.R.G., Kabul resident, Kabul, July 3, 2003.

[6]سرچینه و ګورئ

Human Rights Watch interview with O.U., Afghan journalist, Kabul, July 13, 2003.

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

[7] په کابل کې روغتیايي چارو چارواکو فرانسپرس ته د ۱۹۹۲ز کال د جون د میاشتې په ۹ نېټه وویل چې د جون د میاشتې په لومړي اونۍ کې ۱۰۰ تنه وژل شوي او ۴۰۰ تنه ټپیان شوي ول .

[8]جمیل الرحمن کامګار: حوادث تأریخي افغانستان: ۱۹۹۰ � ۱۹۹۷: پېښاور د میوند خپرندویه ټولنه. ۲۰۰۰ زکال ، له ٦٦ تر ٦٨ پاڼې پورې ژباړه [د بشري حقونو د څار ټولنه] کامګار دا هم زیاتوي چې د حکمتیار پر ځواکونو به د شپې له خوا د توغندیو او د شوبلو د مرمیو وریا وې پیل شوې ، دغه وریا وې به ډېرې وختونه جنرال عبدالرشید دوستم ته پالیاله ځواکونو کولې د جون د میاشتې د لسمې نېټې پر شپه دومره توغندي او د شوبلو مرمۍ و وریدلې چې توره شپه یې په رڼا ورځ اړولې وه .

[9] Sharon Herbaugh

[10]سرچینه و ګورئ :

Sharon Herbaugh, �Pro-Government militias intervene as fighting continues in Kabul, � Associated

Press, June 5, 1992. See also Andrew Roche, �Gunbattles rage in Kabul, death toll over 100, �

Reuters, June 5, 1992: �At least three civilians were shot dead on Friday morning [June 5], witnesses

said. Residents scurried out of the area and units from neutral guerrilla factions sealed off road

junctions around the maze of alleys near Temur Shahi Park as bullets flew over rooftops. . . .�

[11]سرچینه :

Agence France-Presse dispatch, June 2, 1992.

[12]سرچینه:

Human Rights Watch interview with F.K.Z., resident of west Kabul, Kabul, July 9, 2003.

[13] Andrew Roche, �Gunbattles rage in Kabul, death toll over 100,� Reuters, June 5, 1992.

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

[14] Kurt Schork, �Fighting Erupts in Center of Kabul,� Reuters, June 25, 1992; and �Kabul��Beirut

without the Green Line,�� Reuters, June 26, 1992.

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

دویم : تأریخي مخینه

جنګي جنایتونه : په وینو سره لاسونه)پرلپسې لړۍ)

ژباړه : رحمت اریا

د اسلامي ګوند توغندي او د شوبلو ډزې

یوازې د کابل لویدیځ د خطر سیمه نه وه. هماغسې چې د ښار په لویدیځ کې اتحاد او وحدت جګړې کولې د جمعیت او اسلامي ګوند تر منځ به هم په سویلي سیمو کې د جګړو د لمبو څپې خپرې وې ، په ښار باندې به د توغندیو او د شوبلو د مرمیو د باران وریا وه � دغه بریدونه د ښار پر هر ګوټ کېدل ، د هغوی موخه ځانګړې پوځي سیمې نه وې. دغه جګړې د خپل د وخت تر ټولو ویروونکې مرګڅپانې جګړې وې .

ولسمشر مجددي د پېښاور د تړون پر بنسټ د جون په پای کې واک رباني ته و سپاره � لا تر دې مخکې رباني او د مسعود ځواکونو ټول وزارتونه او د امنیتي چارو فعالین په خپله ولکه کې درلودل. حکمتیار بیا هم له دولت سره یو ځای کیدل و غندل. د حکمتیار اسلامي ګوند خپلو بریدونه ته لا پونده ورکړه او پر ښار یې توغندي او د شوبلو مرمۍ وَرَولي. هر لور ته توغندي لګیدل.

په ټول کابل کې حالات په یوه ډول ول ، هر څوک په هره شېبه کې او هر چیرې وژل کیدای شوای : توغندوي پر کورونو ، ښوونځیو، دفترونو ، د بسونو پر تمځایونو او مارکټیونو مښتل.[1] د کابل ښاریانو د بشري حقونو د څار ټولنې ته وویل : هغوی لیدل چې توغندي او د توپونو مرمۍ د ښار پر لور راتلې ، دوی وایي موږ پوهیدلو چې دا د حکمتیار د ځواکونو له لوري راځي ځکه د توغندیو د راتګ کرښه د ښار د سویل لویدیځ برخې وې ، دوی وایي چې دغه سیمې د اسلامي ګوند په ولکه کې وې او یا یې اوریدل چې توغندي له همدغه لوري ویشتل کیږي.

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۹۹۲ز کال ، د مې ۲۹ نېټه : د ولسمشر صبغت الله مجددي ويشتل شوې الوتکه د کابل هوايي ډګر د ځغاستې پر لېکه راکوزه شوې ده. دغه الوتکه له اسلام آباده را خوځېدلې وه او د کابل هوايي ډګر ته نيږدې د راکوزيدلو په وخت کې ويشتل شوې ده. د بريد پر مهال د الوتکې پزه الوتې ده ، مرستيال پيلوټ د توغندي په چرې ټپي شو خو پيلوت الوتکه خوندي را کوزه کړه. مجددي چې روغ رمټ پاتې وو د بريد پړه پر حکمتيار او د کمونيستي رژيم پر ايجنټانو و غورځوله. په بله ورځ يې د جنبش او جمعيت ځواکونو د کابل پر سويل بريد وکړ.

� 1992 Ed Grazda

د کابل ښار يو استوګن د بشري حقونو د څارڅولنې ته د ۱۹۹۲زکال د دوبي د توغنديو په اړه داسې وويل :

" حکمتيار هر وخت پر ملکي سيمو توغندي وَرَول. يوه ورځ زه په ده افغانانو کې د ښوونې او روزنې د وزارت د ودانۍ تر شا ولاړ وم. بس ته سترګې په لاره وم. يو زوړ سړی مې وليد چې په يوې کراچۍ کې يې چاکليټ ، مندکې او بادام پلورل. بس راغی ، زما له مخې تير شو ، ما په بس پسې و ځغستل او د بس شا ته و ختلم. بس ته د ختلو په حال کې وم چې ناڅاپه يو توغندی و منبت ، توغندی پر هاغه ځای و منبت چې زه ولاړ وم. بوډا سړی له خپله ځايه ترې تم شوی وو. چا د هغه د ځان يوه ټوټه هم ونه موندله. ترې تم شو. ګومان کوم شل تنه هلته وژل شوي ول او نور ټپيان هر لور ته خواره واره پراته ول] ".2[

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کابل د ښار د لویدیځ یوه استوګنه میرمن د ۱۹۹۲ز کال د جون د مېاشتې د ړندو توغندیو پیښې په یاد راولي. د هغې په باور چې بریدونه د حکمتیار ځواکونو د کابل د سویل له لوري کول ، ځکه هغې اوریدل چې د توغندیو د برید د ډزو غږ د سویل له لوري راته:

"د مازیګر څلور بجې وې ، د باندې مې د نغري پر سر ډوډۍ پخوله. ناڅاپه یوه درنده چاودنه وشوه. زه پر ځمکه پریوتم. بله چاودنه وشوه. دغه میرمن زما ګاونډۍ ده ، کله چې را پورته شوم و مې لیدل چې هغه ژاړي او دباندې راوتلې وه. [ګاونډۍ میرمن ، دغې میرمن ته وویل چې د هغې کیسه مورږ ته وکړي. کله چې دغې میرمن کېسه کوله نو هغې به ور سره سر ښوراوه چې رښتیا ده.] د دې زوې د باندې د باندې دیوال ته نیږدې ناست وو او توغندی پر هماغه ځای چې دی ناست وو ومښت ، هغه درې ورې او ټوټې ټوټې شوی وو. دې هرې خواته منډې وهلې او په چیغو او کوکارو یې په خپله لمن کې د خپل د زوی د غوښو ټوټې راټولولې. د هغه نوم سخي وو. هغه ټوټې ټوټې شوی وو او ورک وو. د دې لمسی مختار هم په همدغه چاودنه کې ووژل شو]" .3[

د منځني عمر خاوند یو بل استوګن په همدغه مهال کې د یوې بلې چاودنې کیسه کوي چې حکمتیار پر ښار د شوبلو او توغندیو برید کاوه :

"مورږ په دریم مکروریان کې وو [دغه سیمه د جمعیت او جنبش د ځواکونو په ولکه کې وه] ، د ماسپښین درې بجې وې. زه د یوه سړي کورته نیږدې چې الیاس نومیده ولاړ وم. مورږ په انګړ کې د ونو ترڅنګ ولاړ وو. هغه د رومي بانجانو پټي درلودل ، ډیر ښه بانجان یې درلودل او ما د هغو د بیو پوښتنه کوله. ناڅاپه یو توغندی زمورږ په څلوېښت مترۍ کې ومښت. ما پر ځمکه پروت وکړ. یوه دقیقه وروسته مې الیاس ولید ، په وینو کې لیت پیت وو. هغه ژوندی وو. ما ورته وویل چې " روغتون ته به دې بوزم." هغه وویل : " نه ، دومره وخت نه دی پاتې. زه مړ کیږم." ما په غیږ کې ټینګ نیولی وو ، ما ژړل او له سترګو مې اوښکې را بهېدلې. د هغه له یوې ډډې وینې بهېدلې ، کېڼه ډډه یې وه. زما جامې په وینو رنګ وې. د هغه کورنۍ راغله ، ټول را ټول شول ، ټولو ژړل. لس دقیقې وروسته هغه سا ورکړه او مړ شو. دا د مکرو ریانو ۱۹ بلاک وو]" .4[

یوه ژورنالیسټ چې په دغه مهال کې یې په کابل کې کار کاوه ، د کابل پر رغتونونو د توغندیو د بریدونو ناوړه اغیزې په یاد لري ، کله چې د ښار له سویلي برخې توغندي راتلل نو روغتونونه به په ټپیانو ډک شول :

" د دغو ورځو ډیر بدې پیښې په ځانګړې توګه په روغتونونو کې زما په یاد دي. ما تـنکي کوشنیان ، ماشون او میرمنې ولېدل چې ټپیان ول. داسې ماشومان به هم لیدل کیدل چې پښې به یې چاودنو ور پریک کړې وې. د هغوی پښې نه وې. یو ځل مې یو موټر ولید چې روغتون ته راغی ، موټر له ماشومانو ډک وو ، هغوی سر پرسر په موټر کې اچول شوي ول او پښې یې نه درلودلې. د ښار پر هرګوټ توغندي وَریدل. ما ولیدل چې دا د حکمتیار ځواکونه ول .

]5"[

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوه وو تنکيو ځوانانو د اسلامي ګوند د سياسي او پوځي مشر ګلبدين حکمتيار پوسترونه په لاس کې نيولي دي .

� 1992 Ed Grazda

يوه انځوراخيستونکي ژورناليست هم پورتني ژورناليست ته ورته په روغتون کې له بريدونه وروسته حالت په ورته ډول ځرګند کړ : " د دروازې په خوله کې به د مړيو څلور پينځه جسدونه پراته ول ، تابوتونه به هم ليدل کيدل ، دننه هم مړي پراته ول.... ډير غملړلي او ويروونکی حالت وو. دغه توغندي سړی ټوټه ټوټه کوي[".6[

د ۱۹۹۲ز کال د اګست په مياشتې کې چې تر دي مخکې هم د حکمتيار ځواکونو ښار د توغنديو تر بريد لاندې نيولی وو ، د توپونو او توغنديو تندريزه بريد تر لاس لاندې ونيو او د کابل ټولې هغه سيمې چې د جمعيت ، جنبش ، اتحاد او حرکت په ولکه کې وې تر اور لاندې ونيولې ، په حقيقت کې ټول ښار د اور تر بريد لاندې راغی. د دغه تندريزه بريد موخه دا وه چې دولت سازښت او ترون ته غاړه کښيږدي ، داسې ښکاري چې حکمتيار د پاخه او برخليک ټاکونکي بريد لپاره ډير جنګيالي او سرتيري نه درلودل .

په دغه بريد کې ډير کورونه و نړېدل ، اټکل شوې چې له ۱۸۰۰ تر ۲۵۰۰ تنو پورې ووژل شول او په زرګونو نور ټپيان شول.[7] دولتي چارې لا وختي په ټپه درېدلې وې. د ولسمشری پرمانې ، د سره صليب پر نړيوال دفتر او د سره صليب پرروغتون توغندي و مښتل. د ښار لوی بريښنا کوټ درې ورې شوی وو.[8] ځينې ورځې به پر ښار دومره توغندي راغلل چې لړی به يې هېڅ نه درېدله ، ټول ښار ترهيدلی وو او په وحشت کې يې لوځې پوځې کولې .

د کابل د اوسيدونکي جميل الرحمن کامګار يادښتونه چې د پيښو د پيښېدا لړی يې هره ورځ په پيښليکنيزه بڼه ليکلي ده په يوه ځای کې داسې وايي :

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۹۹۲ ز کال ، د اگست ۱ : د کابل هوايي ډگر تر برید لاندې راغی. اسلامي گوند د بریدونه پازوالي د راډيو له لارې واخیستله او تینگار یې وکړ چې دغه بریدونه د دولت د پرونیو بریدونو په ځواب کې ول چې د ښار پر سویلې برخه یې کړي ول .

۱۹۹۲ ز کال د اگست ۲ : د کابل پر بیلابیلو برخو نیږدې ۱۵۰ توغندي و مښتل ؛ دولت د برید پړه د حکمتیار د ځواکونو پر غاړه واچوله. د برید له امله ډیر کسان ووژل شول .

۱۹۹۲ ز کال د اگست ۵ : د نن ورځې د توغندیو بریدونو پینځوس تنه ووژل او څه دباندې ۱۵۰ تنه یې ټپیان کړل .

۱۹۹۲ زکال د اگست ۱۰ : د نن سهار په پینځو بجو د دولت او د حکمتیار د ځواکونو ترمنځ جگړه و نښتله. دولت وايي چې د حکمتیار ځواکونو د ښار له دریو اړخونو ، چهلستون ، دارالامان او د مرنجان د غره له خوا برید پیل کړ. په روغتونونو کې روغتیایي توکي په نست دي او روغتیایي کارکوونکي نه لیدل کیږي. د سره صلیب په روغتون توغندی و مښت .

۱۹۹۲ ز کال د اگست ۱۱ : نن د کابل پر ښار نیږدې ۱۰۰۰ توغندي و مښتل. لږتر لږه ۲۵۰ توغندي پر هوايي ډگر مښتلي دي. ښايي په زرگونو کسان وژل شوي وي. د توغندیو دغه بریدونه له هغه لوري ويشتل شوي چې حکمتیار پکې دیره دی .

۱۹۹۲ زکال د اگست ۱۴ : جگړه په ډیره چټکۍ مخ په ودې ده. د کابل ښاریان تښتي. د څرخي پله پوسته د کډوالو په اډې بدله شوې ده] .9 [

د اتحاد او جمعیت ځواکونو په خپل وار د ښار د سویل پر لور د حکمتیار پر مورچلو بریدونه کول ، د دوی ډزې هم د کابل په سویل لویدیځ کې د ملکي وگړو پر کورنو نیغې وې .

د افغانستان اوسنی ولسمشر چې په هاغه وخت کې د بهرنیو چارو مرستیال وزیر وو د ۱۹۹۲ ز کال د آگست په ۹ نېټه خبریالانو ته وویل : " زه نه پوهیږم چې څه به پیښ شي ... موږ یوازې یو بل وژنو. احساس نشته].10[

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

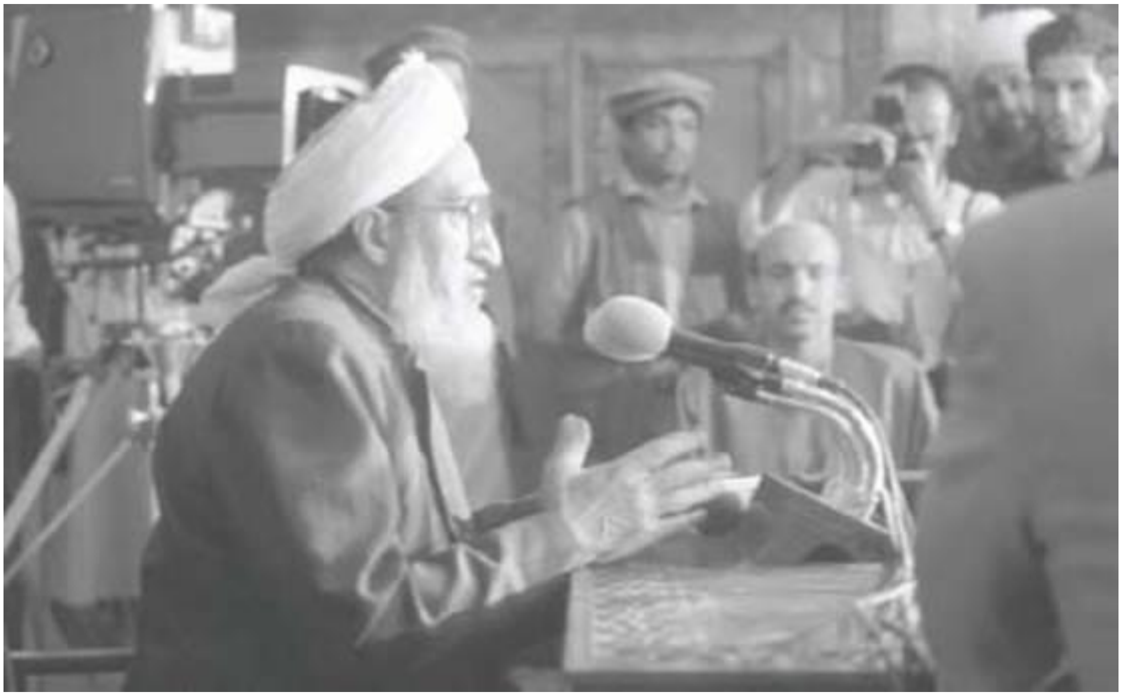

۱۹۹۲ ز کال د جون مباشت : ولسمشر صبغت الله مجددي خبري کنفرانس ته وینا اوروي. مایکرفون ته څیرمه د بهرنیو چارو مرستیال وزیر حامد کرزي هم لیدل کیږي .

1992 Ed Grazda

د کابل روغتونونو ته هم ډیره گرانه وه چې په روان وحشت کې کارته دوام ورکړي. په کابل کې د آی سي آر سي یا د سره صلیب د نړیوالې کمیټې استازي په ۱۹۹۲ز کال کې د ملگرو ملتونو په یوه یادښت لیک کې د ۱۹۹۲ز کال د اگست د مباشتې حالت په لاندې ډول انځوروي :

"موږ نن ماسپښین په خپل روغتون کې ۳۵۳ تنه ناروغان لرو او یوازې ۳۰۰ بسترونه لرو. د روغتون د ننوتلو د دروازې په دالان او د روغتون په انگړ کې ناروغان پراته دي.اته دیرش تنه مخکې له دې چې تر درملنې لاندې ونیول شي ، مړه شول ، ۷۷ تنه د عملیات خونې ته سترگې په لاره دي ، نن ماسپښین ٦۰ تنه نور راوړل شول ، ۹۱ تنه پرون راوړل شوي ول او د پیلنۍ " یکشنبې " په ورځ ۱۸۳ تنه راوړل شوي ول] " .11[

د آگست په ۲۰ نېټه په کابل کې د ملگرو ملتونو د مأموریت مشر خبریالانو ته وویل :

" حالت ډیر وحشتاک دی. دولت په هېڅ شي واک نه لري او هېڅ شی نه شي کنترولای ؛ د قانون او مقرراتو په نامه څه نشته. سړکونه له وگړو تول تش شوي دي ، یوازې وسله وال سرتیري پر سړکونو گرځي. یوه اونۍ کیږي چې

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه بریښنا شته او نه اوبه ، زما ملګري چې د روغتیا د نړیوال سازمان غړي دی ویره لري چې ساري ناروغۍ به خپرې شي] " .12[

ملګرو ملتونو اټکل کړی چې د همدغه کال د دوبي تر پای پورې څه ناڅه ۵۰۰۰۰۰ ښاریان د کابل له ښاره او له افغانستانه دباندې د خونړي سیمو د لټون په موخه د حکمتیار د توغندیو او د شوبلو د مرمیو له امله و تښتېدل.]13[

----

[1]د ۱۹۹۲ز کال د دوبي په اوږدو کې بیلابیلو رسنیو د کابل ښار ورځنی وحشت او شډلتیا مستنده کړې ده. د همدغه کال د اپریل او اګست د میاشتو په منځ کې د بي بي سي د آرشیف لاسوندونه ښیي چې د کابل پر بیلابیلو سیمو د شوبلو مرمۍ او توغندي لګیږي او چاودنې تر سره کیږي، د کابل په بیلابیلو روغتونونو کې د وژل شویو او ټپیانو انځورونه لیدل کیږي. چاپي رسنیو د همدغه کال په اوږدو کې د بې شمیرو قصابیو ګزارش په پراخ ډول ورکړی دی. و ګورئ :

John Pomfret

"توغندیو د خرابات پر سیمې سور اور بل کړی دی." اسوشیئـتد پرس ، ۱۹۹۲ز کال د مې ۵ نېټه . شیرون هرباوغ ": یاغیانو پر پلازمېنې سور اور بل کړی دی ." اسوشیئـتد پرس ، ۱۹۹۲ز کال د مې ۵ نېټه ؛ او نور : لکه :

Associated Press, May 5, 1992; �Fighting follows attempt

on Afghan leader�s life,� Associated Press, May 31, 1992; Kurt Schork, �Afghan Factions Battle on

Edge of Kabul,� Reuters, June 24, 1992; �At least 48 killed in Kabul by rocket barrage,� Reuters, July

4, 1992; �At least 100 dead in heavy fighting in Kabul,� Agence France-Presse, July 5, 1992; �Rebel

rocket attacks kill at least 50,� Associated Press, July 5, 1992; �Rebels Rocket Kabul,� Associated

Press, August 6, 1992; John Jennings, �Rival Factions Shell Afghan Capital,� August 8, 1992.

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

[2] Human Rights Watch interview with A.S.F., Kabul resident, Kabul, July 2, 2003.

[3] Human Rights Watch interview with F.W., woman in Afshar, Kabul, July 2, 2003.

[4] Human Rights Watch interview with G.M.A., Kabul resident, December 7, 2003.

[5] Human Rights Watch telephone interview with Jeremy Bowen, correspondent with the British

Broadcasting Corporation in Kabul in 1992, April 12, 2004.

[6] Human Rights Watch interview with R.N., photojournalist, New York, December 18, 2004.

[7]سرچینه او نور مالومات و گورئ :

Interim Report on the Situation of Human Rights in Afghanistan, prepared by Felix Ermacora,

Special Rapporteur on Afghanistan for the U.N. Commission on Human Rights, November 17, 1992,

U.N. Doc A/47/656, para. 34 (citing reports of 1,800 killed, thousands wounded); Human Rights

Watch interviews with former U.N. officials working in Afghanistan in 1992, Kabul, December 10

and 11, 2003.

[8]سرچینه او نور مالومات وگورئ :

For detailed accounts of the August 1992 attacks on Kabul, see Interim Report of the Special

Rapporteur, November 17, 1992, para. 34; Barnett R. Rubin, The Fragmentation of Afghanistan, pp. 272-

273 (citing U.N. Department of Humanitarian Affairs, �Note on Winter Emergency Needs in

Afghanistan,� November 1, 1992, and U.N. Office for the Co-ordination of Humanitarian and

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

Economic Assistance Programmes Relating to Afghanistan, �Immediate Humanitarian Needs in

Afghanistan Resulting from the Current Hostilities,� press release, August 23, 1992); Saikal, �The

Rabbani Government, 1992-1996� in Fundamentalism Reborn, p 33; Goodson, Afghanistan�s Endless War,

pp. 74-75. See also, John Jennings, �Rival factions shell Afghan capital,� Associated Press, August 8,

1992; �Residents curse rebel rivalries,� Associated Press, August 15, 1992; Mushahid Hussain, �Kabul

and rebels claim advances,� Inter Press Service Global Information Network, August 21, 1992.

[9] Kamgar, Havadess-e Tarikhi, pp. 78-80 [translation by Human Rights Watch].

[10] �Fighting in Afghanistan�s Capital Kills 35,� Associated Press, August 9, 1992.

[11] Interim Report of the Special Rapporteur, November 17, 1992, para. 35.

[12] Philip Bruno, �La seconde bataille de Kaboul �Le gouvernement ne contr�le plus rien,�� Le Monde,

August 20, 1992.

[13] Rubin, The Fragmentation of Afghanistan, pp. 272-273 (citing U.N. documents).

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

دویم : تأریخي مخینه

د بشري حقونو له قانون څخه سرغړونه:

په افغانستان کې د ۱۹۹۲ � ۱۹۹۳ز کال نښتې غیرنړیوالې نښتې وې ، دغه نښتې کورنۍ وسله والې نښتې وې چې د ژنیوا د کنوانیسون او د بشري حقونو دودیز قانون یوازې د دولتي ځواکونو او غیر دولتي ځواکونو په اړه د پلي کېدلو وړ دی. (د شخړې قانوني اړخونه د ځانګړو کسانو د سزا قابلیت لاندې په څلورمه برخه کې ویل شوې ده).

ډیري هغه پیښې چې پورته وویل شوې د جنګي جنایت په اډانه کې شمیرل کیږي. هغه ړانده بریدونه چې له امله یې د ملکي وګړو وژنه پیښیدای شي ، او یا هغه په لوی لاس بریدونه چې پکې ملکي وګړي او د ملکي وګړو بنسټونه له منځه ولاړ شي د نړیوالو بشري حقونو د قانون تر پښو لاندې کول بلل شوي او د جنګي جنایت په نامه یادیږي. په بله څرګنده وینا ، نړیوال دودیز قانون دا اجازه نه ورکوي چې د یوازیني پوځي موخې لپاره دې څوک ټول ښار تر اور او برید لاندې ونیسي[1] ، قانون د جګړو له ښکیلو غاړو غواړي چې د بریدونو پر وړاندې دې د ملکي وګړو د ژوند د خوندي ساتلو په موخه تر شونې کچې له احتیاط څخه کار واخلي ، په دې کې له هغو میتودونو او وسلو څخه په نه کار اخیستلو ټینګار شوی چې له مخې یې د ملکي وګړو ژوند ته ګواښ رامنځته کیږي او د جګړې خواووې باید له هغو بریدونو څخه ځان لیرې و ساتي او یا دې بریدونه و ځنډوي چې ملکي وګړو ته د غیر ضروري تاوانونو لامل ګرځي. د هغې ترڅنګ په لوی لاس بریدونه او د ملکي وګړو پراخه وژنه چې د توغندیو او توپونو د پرله پسې او ناپایه بریدونه امله رامنځته کیږي د بشریت پرضد د جنایت په نامه بلل شوی دي] .2[

د انفرادي کسانو ، جنګیالیو او ان د ملکي کسانو جنایتکاره چلند د جنګي جنایت په نامه پیژندل کیږي او هر څوک د خپلو کړو وړو پازوالي په غاړه لري. بولندویان د هغو امرونو او هڅونو په تړاو په جنایت کې ښکېل او د جنګي جنایتکار په نامه پیژندل کیږي چې تر لاس لاندې کسانو ته یې د تر سره کولو امرونه ورکړي دي. د بولنې " قوماندې " پازوالي یو بولندوی په جنګي جنایت کې هغه وخت پړ ګڼي چې د هغه تر لاس لاندې کسان یې تر سره کوي ، که بولندوی پوهیده ، پوهیږي او یا یې دلیل درلود او یا دلیل لري چې دده تر بولنې لاندې دغسې جنایات تر سره کیږي او د هغه د مخنیوی لپاره یې هیڅ ګام نه دی اوچت کړی او یا یې تر لاس لاندې کسانو ته د تر سره شوي جنایت په ځواب کې سزا نه وي ورکړي نو بولندوی د جنګي جنایتکار په نامه پیژندل کیږي] .3[

د کابل په لویدیځ کې د اتحاد ، وحدت او جمعیت د دښمنیو په اړه انکار نه منونکي لاسوندونه شته چې هرې ډلې په پرله پسي ډول او په لوی لاس ملکي وګړي او د ملکي وګړو استوګنې سیمې په توغندیو ویشتلي ، دوی د ملکي وګړو پر دغو سیمو په بې پروایۍ او په ړندو سترګو بریدونه کړی دي. ډیر لږ لاسوندونه شته چې دغو ډلو د خپلو

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

دښمنیو په ناندریو او شخړو کې ملکي وګړو ته د تاوان د مخنیوۍ په لاره هڅه کړې وي او یا یې پر ملکي سیمو د بریدونو مخنیوۍ کړی وي .

یوه افغان ژورنالیست چې پورته مو هم د هغه له خولې یادونه وکړه د بشري حقونو د څار ټولنې ته وویل چې هغه په ۱۹۹۲ ز کال کې په خپلو سترګو لیدلې چې د اتحاد او وحدت ډلو په لوی لاس د ملکي وګړو پر هغو کورنو د توغندیو بریدونه کول چې یوې ډلې به نیولې ول.[4] هغه دا هم وویل کله چې د جمعیت ډله د ۱۹۹۲ ز کال په پای کې د اتحاد له ډلې سره یو ځای شوه هغوی په ړندو سترګو او په پر له پسې ډول د کابل په لویدیځ کې د ملکي وګړو پر سیموډزې او بریدونه کول. هغه وایي :

"د کابل د تلویزیون " آسمایي " [آشا مایي � ژ] او د مأمورینو د کارتې د غونډۍ له پاسه د توغندیو ویشتنه او د شوبلو ډزې یوه عادي ورځنۍ خبره وه چې هغوی به د دشت برچې او دهمزنګ سیمې تر اور لاندې نیولې وې. همدارنګه د توپ د غونډۍ له پاسه [له ۱۹۷۳ ز کال مخکې به د پاچا په وخت کې د غرمې توپ ویشتل کېده] د جمعیت ډلې توپ ځای پرځای کړی وو. هغوی د دغو غرونو له غونډیو له پاسه هر ځای تر اور لاندې نیوه].5 [

د نظار د شورۍ یوه پخواني لوړپوړي چارواکي منلې چې د جمعیت سرتیرو د مأمورینو د کارتې (د تلویزیون د غره له لویدیځې لوړې څوکې) څخه شپه او ورځ د توغندیو او شوبلو ډزې کولې او د ۱۹۹۲ � ۱۹۹۳ ز کال په اوږدو کې یې له دغه ځایه د ملکي وګړو کورونه او ملکي بنسټونه تر اور لاندې نیول].6[

" د بشري حقونو د څار ټولنې ته یوې نړیوالې ژورنالیستې د وحدت ، اتحاد او جمعیت ترمنځ د جګړو په اړه وویل ["دغو ډلو " ملکي وګړو ته د تاوان په مخنیوي کې ډیر لږ هڅې کړي دي]. [7][مسعود او سیاف یوې خواته ، او هزاره ګان بلې خواته. دهمزنګ د جګړې د ډګر بیلوونکې کرښه وه. هغوی په هر چا او هرڅه یې چې مخې ورتلل ، ډزې کولې.]] "8[

له روغتیاپال س.ک. څخه مو مخکې یادونه وکړه ، هغه د بشري حقونو د څار ټولنې ته دا هم وویل چې د جمعیت ځواکونو د ټلویزیون د غره له پاسه د کابل مرکز تر سره اور لاندې نیولی وو :

"داسې وختونه به راغلل چې د جمعیت سرتیرو به د ټلویزیون د غره له پاسه د علاألدین پر سړک [د کارته سه عمومي سړک] پر هر شي ډزې کولې. هغوی یوازې پر هغه شي چې خوځېده ان پیشو ګان او سپیان به یې هم ویشتل.

یو وخت مې په یاد راځي چې کلنیک ته د طبي وسایلو لپاره تللی وم ، کله چې زه یې د غره له پاسه ولیدلم ډزې یې پیل کړې.

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغوی ته هرڅه چې د انسان په بڼه ښکارېدل ، ډزې یې پرې کولې. هغوی هر ډول وسلې کارَولې لکه توغندي ، د توپ مرمۍ او د توپکو ډزې. داسې وختونه به راغلل چې سړک به په مرمیو ډک شو]" .9[

یوه انځور اخیستونکي ژورنالیست چې د ۱۹۹۲ز کال کې یې په کابل کې په پرله پسې ډول کار کاوره او له بیلابیلو پوځي پوستو څخه لیدنه کوله ، د بشري حقونو د څار ټولنې ته وویل چې د جمعیت ځواکونو د هماغو غرونو او غونډیو له پاسه د ملکي وګړو سیمې تر اور لاندې نیولې وې :

"هو! هغوی به د ټلویزیون [آسمایي / آشامایي] د غره له پاسه هر وخت ډزې کولې. د لیونتوب په ناروغۍ اخته کسانو به د خپلو ساعت تیریو لپاره هر څه کول. هغوی به د غره له پاسه تر خپلو سترګولاندې ملکي بنسټونه او د ملکي وګړو کورونه د سره اور تر باران لاندې ونیول. یوازې او یوازې د ساعت تیرۍ لپاره. هغوی د ژوو بڼ ته نېږدې د ترافیکو د ریاست ترشا ټول کورونه ، د سیلو تر شا کورونه تر اور لاندې ونیول. هغوی پر دولتي او د وزارتونو پر ودانیو ډزې نه کولې ، هلته د دوی ملګرو پوستې درلودلې او د شګو او خاورو د کڅوړو مورچلونه یې جوړ کړي ول. هغوی یوازې د وحدت پر مورچلونو ډزې نه کولې ، ټول کورونه یې تر اور لاندې نیولي ول. په هغو کورونو کې یوازې هزاره ګان نه ول ، هلته تاجیکان هم ول چې د جمعیت د ډلې هم توکمه ول] ".10[

د وحدت ، اتحاد او جمعیت ډلو د بیلابیلو وسلو له ګډولې څخه یو نوی سیستم جوړکړی وو چې نخښې یې په ځیر نه شي ویشتلای ، له دغو وسلو څخه به دوی نخښه و نیوله خو کله چې مرمۍ له دغه سیستم څخه وتله ، هرځای چې لګېدله ، وبه لګېدله ، په دغو وسلو کې د " سکر" توغندي ، د " یو � بي � ١٦ " او " یو � بي � ٣٢ " " ایس - ۵ " د چورلکې توغندي ویشتونکو هم ګډون درلود چې د شوبلو پر سر به یې ایښودل. د توغندي ویشتونکي د سیستم د نخښې ویشتلو دغسې ډول ورټیا ته له تخنیکي اړخه " ګنګ" [زموږ په عوامو اصطلاح کې بې خریطه ډزې بلل کیږي � ژ] یا غیر دقیق ویل کیږي. [11] یو پوځي کار پوه وایي چې " سکر " توغندي د بوتلي توغندیو په څیر دي چې له ځان سره یو انجن لېږدوي [12] دغه سیستمونه د لاس او ګریوان جګړو لکه ښاري جګړو یا سړک په سړک جګړو لپاره نه دي جوړ شوي : په لاس او ګریوان جګړو کې لکه په ښاري جګړو کې دغه ډول سیستیمونه کار نه کوي او نه شي کولای چې د پوځي او ملکي نخښو ترمنځ توپیر وکړي. د " ایس � ۵ " د توغندیو ویشتلو دغوسیستیمونو چې په ځانګړي ډول د کابل په ښار کې یې جوړ او په کاریې و غورځول ، څرګنده کړه چې دغه ډول وسله بیکاره او په هغه ډول چې وکارول شوه څرګندوي چې دغه وسله د ملکي او پوځي نخښو تر منځ نه شي کولای .
] 13[

د جمعیت ، اتحاد او وحدت د بولنې " قوماندې " د دقیق او څرګند جوړښت په اړه چې په پورتنیو جګړو کې د هغوی د ښکیلتیا په اړه نغوته وشوه ، ډیرې څیړنې ته اړتیا لیدل کیږي. موږ په څلورمه برخه کې د جمعیت ، اتحاد

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

او وحدت د ځواکونو د بولنې د جوړښت او د ځانګړو بولندويانو د پازوالۍ " مسؤوليت" په اړه په څه نا څه ډول خبرې کړې دي .

که د اسلامي ګوند د ځواکونو (توپچي ځواک ته پام وکړو) نو د هغوی توپونه او توغندي په دې ډول کارَول کېدل چې په لوی لاس يې د ملکي وګړو سيمې په نخښه کولې او د پوځي نخښه په ځير ويشتنه کې پاتې راتلل ، او که د هغوی (د توغنديو د ويشتلو بڼه پام کې ونيسو) هغوی خپل توغندي په بې باکۍ ويشتل او دغسې ډول وسلې په هغو ځايونو کې چې د ملکي وګړو ګڼه ګوڼه وي نه بايد کارَول شوي واي ، هغوی ټول ښار د يوې واحدې نخښې په توګه په نخښه کړی وو.

د اسلامي ګوند د توپچي وړتيا په اړه لاسوندونه شته او دې ته نغوته کوي چې دغه ګوند د پوځي نخښو د ويشتلو وړتيا درلوده خو يا يې په بې باکۍ له دغې وړتيا څخه کار وانه خيست او يا يې په لوی لاس د خپل توپچي ځواک مخه په ملکي وګړو او د ملکي بنستونو پر خوا را اړولې وه او دا له نړيوال بشري قانون څخه سرغړونه ده. اسلامي ګوند د نورو په پرتله د نړيوالو مرستو لويه برخه تر لاسه کوله او مجاهد ځواکونه يې د پاکستان ، امريکا او انګلستان تر ټولو ښه روزنه تر لاسه کړې وه او دغه ځواک په هغه وخت کې تر ټولو ښه روزل شوی ځواک وو. د توغنديو او توپچي ځواک په برخه کې د اسلامي ګوند ډيري بولندويان او جنګيالي پاکستاني ، امريکايي او انګليسي کارپوهانو روزلي ول. هغو ژورناليستانو چې د کابل په سويل کې د اسلامي ګوند د ځواکونو له سيمو څخه هر وخت ليدنه کوله وايي چې هغوی " ډي- ۳۰ ۱۲۲ ملي ميتري " توپونه ليدلي ول چې اسلامي ګوند پر کابل د بريد پر مهال کارَول � د توپچي ځواک دغه سيستم نخښه په ځير ويشتلای شي. [14] د اسلامي ګوند د ځواکونو د ۱۹۹۲ او ۱۹۹۳ ز کال ويډيويي انځورنه او ګزارشونه دې ته نغوته کوي چې هغوی کولای شوای پوځي نخښې ځای پر ځای او په ا ځير په نخښه کړي : د بي بي سي د ۱۹۹۲ز کال د مې د مباشتې ويډيويي انځورونه څرګندوي چې د اسلامي ګوند ځواکونو د جنبش او جمعيت د ځواکونو مورچلونه په ډير ځير په کابل کې ويشتل.[15] تيرينس وايټ [16] د فرانسپرس خبريال ګزارش ورکړ چې د اسلامي ګوند ځواکونو د ۱۹۹۳ ز کال په پيل کې[17] د کابل په سويل کې د جمعيت مورچلونه په ډير ځيروويشتل. خو ددغه ګزارش په ګډون نور ګزارشونه څرګندوي چې د اسلامي ګوند توپچي ځواک او توغنديو ملکي بنسټونه په نخښه کړي ول او دې ته نغوته کوي چې يا يې په لوی لاس ملکي بنسټونه په نخښه کړي ول او يا يې ټول کابل په بې باکۍ په نخښه کړی وو. د جګړو د دوام د مهاليز واټن اوږدوالی ، پراخوالی او د نخښو پرله پسې خطا وتنه په ډيرې پياوړتيا په دې ټينګار کوي چې د اسلامي ګوند د توپچي ځواک د نخښې ويشتنې په درجه بندۍ کې يا د وسلو په سيستم کې کومه ستونزه نه وه. پر ملکي بنسټونو او د ملکي وګړو پر کورونو داسې وسلې ويشتل شوې چې په ډير ځير يې نخښه ويشتلای شوای او د دغه ډول وسلو کارول له نړيوال بشري قانون څخه سرغړونه ده. د حکمتيار ځواکونو هم " بي ايم � ۴۰ " ، ' بي ايم � ۲۲ " او " بي ايم ۱۲ " توغندي ويشتونکي او شوروی " سکر" توغندي پر کابل د بريد په مهال کارولي دی.[18] هاغسې چې مخکې مو ورته ګوته ونيوله ، د

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

توغنديو دغسې سيستمونه " ګنګ " بلل شوي دي چې نخښه په ځير نه شي ويشتلای: دغه ډول وسلې د نيږدې او لاس او ګريوان جګړو لپاره نه دي جوړې شوې او په ښارونو کې نه شي کولای نخښې په ډير ځير وولي او نه شي کولای د نخښه نيولو پر مهال د ملکي او پوځي ځايونو ترمنځ توپير وکړي.[19] په کابل کې ددغه ډول سيستم کارَول چې په ړندو سترګو تر سره کيده له نړيوال بشري قانون څخه ځرګنده سرغړونه بلل کيږي .

د بريدونو لړۍ او کرکترستيک ځرګندوي چې حکمتيار او دهغه بولندويانو ټول ښار په نخښه کړی وو او يا يې ټول ښار د يوې واحدې نخښې په توګه په نخښه کاوه] .20 [

د جنرال محمد نبي عظيمي يادښتونه د جولای او آګست د مياشتو د توغنديو د باران په ترڅ کې ځرګندوي چې د حکمتيار ځواکونو ملکي سيمې په لوی لاس بمباردَولې:

"د حکمتياردرندو وسلو بيا پر کابل د ګوليو او اور وريا پيل کړه. د ۱۹۹۲ زکال د جولای وروستۍ ورځې او د آګست د مياشتې پېلنۍ ورځې د جګړو د لوړ پړاو ورځې وې. کله چې جګړې سوکه شوې د حکمتيار توغندي ويشتونکي اوتوپچي ځواک پياوړي بريدونه وکړل. همدا اوس د " تخت شاهي " لوړې څوکې د حکمتيار په لاس کې دي ، دغه لوړې څوکې د سويل له لوري د کابل پر ښار سپرې دي. دوی هلته د بې سيم د اړيکو مخابرې درلودلې. د حکمتيار د توپچي ځواک ملا ، روزل شويو افسرانو ورټينګوله... حکمتيار کولای شواى پوځي نخښې وولي. خو هغه غوره بلله چې ښار او بې دفاع وګړي تر اور لاندې ونيسي تر څو د مسعود او رباني پر وړاندې د خلکو په منځ دباو او ناخوښي زياته کړي] " .21[

يوه ژورناليست چې پر کابل د پرله پسې بريدونو شاهد وو د بشري حقونو د څار ټولنې ته وويل : " هغوی پر پوځي سيمو بريدونه نه کول . کله چې د توغنديو ډزې پيليدلې ، توغندي به د ښار په هره برخه کې منبتل. د ښار په هرګوټ کې به د توغنديو د چاوديدلو غږونه اوريدل کېدل." [22] د ملکي وګړو د وژل کيدا او د هغوی لوړه شميره دې ته نغوته کوي چې پر ملکي سيمو ډزې په لوی لاس تر سره کېدلې...." هو زه ګومان کوم چې هغوی يو شمير پوځي ځايونه وويشتل ، خو هر څه چې ول ډير توغندي د ښار پر بيلابيلو برخو لګېدل او ملکي وګړو ته ډير کلک تاوانونه اوښتل ، تاسو ولاړ سئ روغتونونه وګورئ] ".23[

مارک بايوټ [24]چې د جمهوريت په روغتون کې د روغتيايي چار چارواکی وو د بشري حقونو د څار ټولنې ته وويل : " هره شېبه او هر چيرې به دا ويره وه چې توغندی به کله او چيرې و موښلي.... کله به چې تا پښه دباندې کښيښودله ته نه پوهېدلې چې توغندی به کله ستا پر ککره ومښلي. هغوی په ړندو سترګو توغندي ويشتل ، توغندي به هر لوري لګېدل : پر سړکونو ، مارکيټونو او کورونو .... تر ټولو غټه ستونزه دا وه چې د توغنديو د لګېدلو ويره هره شېبه او هر چيرې هرچا ته په تيندکو وه. په داسې ډول ، يوه پټه سياسي ليوالتيا ليدل کېدله چې ټول ښار د

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

يوي نخښې په توګه په توغنديو په نخښه کړي او د اور باران پرې جوړ کړي- دا باران پر ټول ښار او د ملکي وګړو پر کورونو کېده. هر لوري او هر چيرې د ګوليو او توغنديو باران وو] ".25[

له يوه ژورناليست څخه چې مخکې مو يادونه کړه او تل يې د کابل په سويل کې د اسلامي ګوند له مورچلونو څخه ليدنه کوله د بشري حقونو د څار ټولنې ته وويل داسې بريښي چې د توپچي ځواک د نخښه ويشتلو مخه بايد په لوی لاس د ملکي وګړو پر سيمو راتاو شوي وي :

"مو به تل له افسرانو سره خبري کولې � هغوی د نخښه ويشتلو وسايل او کشافان درلودل. هغوی ټينګار کاوه چې دوی پوځي ځايونه په نخښه کړي دي او هماغه ځايونه ولي. خو افسران پوهيدل چې څه تيريږي. مسعود او حکمتيار دواړو روزل شوي افسران درلودل. هغوی نخښه ويشتلای شوای. د نخښې ويشتلو زاويه ، کښته او پورته والی بدليدلای شوای. خو هغوی [د اسلامي ګوند ځواکونو] ښار په نخښه کړی وو. هغوی په ښار کې کشافان او جاسوسان درلودل : اسلامي ګوند کولای شوای پر ښار ننوځي يا په ښار کې نفوذ وکړي ، دا کار هغوی ته آسانه وو. خو موخه دا وه چې د ملکي وګړو په ترهولو ويره خپره کړي] " 26 [

پورتنې لاسوندونه دې ته نغوته کوي چې اسلامي ګوند او حکمتيار د کابل ټول ښار په نخښه کړی وو تر څو ملکي وګړي و ترهوي او ويې وژني .

په دغو بريدونو کې د ځانګړو بولندويانو د ونډې د سپړلو لپاره ډيرو څيړنو ته اړتيا شته. د افغانستان لپاره د عدالت پروژه چې يوه خپلواکه غيردولتي ډله ده او له ۱۹۷۹ز تر ۲۰۰۱ ز کال پورې يې په افغانستان کې د پوځي عملياتو په اړه پلټنې کړي باور لری چې په اسلامي ګوند کې د حکمتيار تر څنګ لاندنينو بولندويانو هم د عملياتي بولنې پازوالي په غاړه درلودله چې له خپلو پوځي پوستو څخه يې د ګزارش د مهاليز واټن په اړانه کې پر کابل د توپچي ځواک او توغنديو بريدونه کړي دي :

بولندوی تورن خليل � د اسلامي ګوند د توپچي ځواک لوړپوړی افسر چې د ۱۹۹۲ او ۱۹۹۳ ز کلونو په اوږدو کې يې د توغنديو او توپچي ځواک د اور د څارنې پازوالي په غاړه درلودله ، نوموړی د کابل په سويل کې د چهار آسياب د سويل د تيلو د ز يرمتون بولندوی وو

بولندوی امان الله � د " سما" د فرقې بولندوی ، دغه فرقه د کابل په سويل کې په ريشخورو کې پرته وه .

بولندوی زر داد � د " شورواکي په ليسه کې " [27] د پرتې پوځي اډې بولندوی

انجنيرزلمی � د کابل په سويل کې د چهلستون سويل ته " د هيندکي د کوتل په غاښې کې "[28] د " لشکر ايثار " د پوځي اډې بولندوی .

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوررحمان پنجشيرى � د کابل په سويل ختيځ کې د " شاهک " [29] د کلي بولندوى ، د دغه کلي ځارنه د " سما" فرقې کوله .

جنرال وليشاه � د نجيب الله د رژيم شوي دولت افسر چې په ۱۹۹۲ زکال کې اسلامي گوند پناه ور وړه ، نوموړى د کابل په سويل کې د لوگر د " سنگ نوشتې " د پوځي اډې بولندوى وو .

پوځي سلاکاره ډله " شورى نظامي " � بولندويان : فيض محمد ، کشمير خان او سباوون

د حکمتيار په گډون د اسلامي د گوند د دغو بولندويانو د قانوني پازوالۍ په اړه نوره کره کتنه په ځلورمه برخه کې لوستلاى شئ .

[1] Section IV below. Provisions of Article 51 of the Geneva Conventions Additional Protocol I,

which are considered generally to amount to customary international law for international or noninternational

conflicts, prohibit indiscriminate attacks �by bombardment� which treat �as a singlee

military objective a number of clearly separated and distinct military objectives located in a city. . . .�

Protocol I (1977) Additional to the Geneva Conventions of 1949 (�Protocol I�), art. 51 (5).

[2] For more on the definition of crimes against humanity, see section IV below.

[3]ځلورمه برخه وگورئ

[4]د لا زياتو مالوماتو لپاره ځلورمه برخه وگورئ

[5]هماغه ځاى

[6] Human Rights Watch interview with S.A.R., former Shura-e Nazar official, Kabul, July 20, 2003.

[7] Human Rights Watch interview with Suzy Price, correspondent for the British Broadcasting

Corporation and Reuters, New York, April 1, 2004.

[8]هماغه ځاى

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

[9] Human Rights Watch interview with S.K., Afghan medical worker in Karte Seh (West Kabul)

during early 1990�s, Kabul, July 9, 2003..

[10] Human Rights Watch interview with R.N., photojournalist, New York, December 18, 2004.

[11] Human Rights Watch telephone interview with Colonel Ron Bailey, weapons system expect, United

States Marine Corps, December 20, 2004. Human Rights Watch interview with A.G., military analyst,

New York, April 9, 2004.

[12] د بشري حقونو د څار ټولنې د جمعیت د ډلې د ۱۹۹۲ ز کال د توغندیو ویشتونکي سیستم انځورونه د وسلو جوړولو کارپوه ته وښودل

د توغندي ویشتونکي دغه ډول سیستم په ساده ژبه یو بې پروا او بیکاره سیستم دی چې نخښه نه شي ویشتلای او توغندی چې هر چیرې ورځخه ولاړهماغتله ځي : هغوی د روسي چورلکي له " هیند" ځخه د توغندي ویشتونکي سیستم را اخیستی او د ټانک پر سر یې ایښی دی. خو ستونزه دا ده چې په دغسې سیستم کې چورلټ ځیروالی نشته او نخښه نه شي ویشتلای. ته کولای شی چې د ټانک خول کښته پورته کړئ ، زوایه ته یې بدلون ورکړئ خو دغه سیستم له ټانک سره کار نه کوي ځکه د ټانک له کښته پورته کیدو یا د ټانک په نخښه ویشتونکي کې د زاویې په بدلون د توغندي ویشتونکي زاویه بدلون نه مومي هغه لاسي او خود کاره نه دي ، هغه اتوماتیک دي او د لیرې واټن لپاره دي.دا د توپ هغې مرمۍ ته ورته ده چې یوازې پرته له نخښې نیونې اور ور واچوئ. ته کولای شي چې نخښه دې یوې خواته و نیسې خو دا چې توغندی چیرې ځي ستا له واکه نه ده ، هرې خواته چې ولاړ ، ځي درځخه .

Human Rights Watch telephone interviewwith Colonel Ron Bailey, weapons system expert, United States Marine Corps, December 20, 2004.

[14] Human Rights Watch telephone interview with John Jennings, April 10, 2004; Human Rights Watch

telephone interview with Anthony Davis, July 9, 2004.

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

[15] This information is based on viewing by Human Rights Watch of stock film footage from April and

May of 1992, on file with the libraries of the British Broadcasting Corporation.

[16] Terence White

[17] Terence White, �South Kabul under intense rebel bombardment, many casualties,� Agence France-

Presse, January 21, 1993 (Chelsitoon palace gardens in south Kabul, �once likened to a Greek temple

setting, were being chewed up by the very accurate Hezb artillery barrage�).

[18] Human Rights Watch telephone interview with John Jennings, April 10, 2004; Human Rights Watch

telephone interview with Anthony Davis, July 9, 2004. The Afghan Justice Project (see footnote 75

and accompanying text) also interviewed witnesses who described Hekmatyar�s weaponry to include

BM-21 rocket launchers.

[19] Anthony DavisHuman Rights Watch telephone interview with Anthony Davis, July 9, 2004.

انتوني دیویس چې د جینز ډیفینس ویکلي شننونکی دی په ۱۹۹۲ز او ۱۹۹۳ ز کلونو کې په کابل کې د حکمتیار د " سکر" د توغندیو د کارَولو او ځیروالي په اړه داسې وایي : " دا دوسله وال ځواک وسلې دي ، نه د نیږدې واټن جګړو لپاره. دغه وسلې ډیرې پیچلې دي. ته کولای شـې چې وې ولې خو نخښه وربانديې نه شی نیولای ، هر لور چې ولاړ ، ځي ".

[20] See text in Section IV below outlining prohibitions on indiscriminate attacks including attacks �by

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

bombardment� which treat �as a single military objective a number of clearly separated and distinct

military objectives located in a city. . . .� from Protocol I (1977) Additional to the Geneva

Conventions of 1949 (�Protocol I�), art. 51 (5).

[21] Mohammed Nabi Azimi, Ordu va Siyasat, pp.626-627 [translation by Human Rights Watch].

[22] Human Rights Watch telephone interview with Jeremy Bowen, correspondent with the British

Broadcasting Corporation in Kabul in 1992, April 12, 2004.

[23]هماغه

[24] Marc Biot

[25] Human Rights Watch telephone interview with Marc Biot, official at Jamhuriat hospital in Kabul in

1992-1993, July 10, 2004..

[26] Human Rights Watch telephone interview with John Jennings, Associated Press correspondent in

Kabul 1992-1993, April 10, 2004.

[27] Lycee Shorwaki

ما ژباړونکي ته دغه نوم سم نه ښکاري ، که لوستونکي ورسره مخامخ کيږي ، هيله من يم چې د هغه سمونه لپاره دې د بينوا د ويبپاڼې له چلوونکي سره اړيکه ونيسي (ژ)

[[28] Kotal Hindki pass

ما ژباړونکي ته دغه نوم سم نه ښکاري ، له لوستونکي ورسره مخامخ کيږي ، هيله من يم چې د هغه سمونه لپاره دې د بينوا د ويبپاڼې له چلوونکي سره اړيکه ونيسي (ژ)

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

[29] Shahak,

ما ژباړونکي ته دغه نوم سم نه ښکاري ، له لوستونکي ورسره مخامخ کيږي ، هيله من يم چې د هغه سمونه لپاره دې د بينوا د ويبپاڼې له چلوونکي سره اړيکه ونيسي (ژ)

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

دویم : تأريخي مخينه

سړي تښتونې ، " تري تم کېدنې " ځورونې او له بنديانو سره د بوږنوړو چلندونو نورې بېې

[رويټر : د ۱۹۹۲ زکال د جون څلورمه] : چاودنو او د درندو وسلو ډزو په کابل کې ازانګې خپرې کړې دي .... کابل پوهنتون ته نيږدې د وحدت د ګوند د ټلوالې ګوريلايي جنګيالي د اسلامي اتحاد د سني جنګياليو پر وړاندې جګړه کوي ، شيعه ډلو ، کابل پوهنتون په خپلې پوځي اډې بدل کړی دی. د منځنۍ " سه شنبې" او څلنۍ " چهار شنبې" په ورځو د دواړو ډلو ګوريلايانو د توپک په وچ زور په سلګونو ملکي وګړي و دَرَول او هغوی يې خپلو خوځندونو زندانونو ته بوتلل ، هرې ډلې په خپلو پوستو کې له نيول شويو ملکي وګړو څخه د هغوی پيژند پاڼې وغوښتلې تر څو هر څوک د توکميز تړاو پر بنسټ و پيژني ، بيا يې بوتلل. شيعه ډلو پښتانه سُنـي مسلمانان له ځان سره بوتلل ، او د اتحاد ډلې هزاره شيعه ګان له ځان سره بوتلل. هغو کسانو چې دغه پيښې په سترګو ليدلي وايي چې دغو ډلو نيول شوي کسان د توپکو تر ويرې لاندې په سوټيو او لرګيو په وهلو وهلو له ځان سره بوتلل] ".1]

په ۱۹۹۲ زکال کې د جګړې د وحشت تر څنګ ، د اتحاد او وحدت تر منځ جګړو د يوې بلې کړکېچنې ستونزې لپاره لمن پراخه کړه : سړي تښتونه د ژب � توکميز تړښت پر بنسټ. د اتحاد او وحدت ډلو د ملکي وګړو تښتونې ته په دې موخه وده ورکړه چې يا يې بيرته د پيسو په بدل او يا يې د يرغملو کسانو په بدل کې خوشي کړي � اتحاد هزاره ګان تښتول او وحدت پښتانه ، تاجيګان او غير هزاره ګان تښتول. يو ژورناليست د بشري حقونو د څار ټولنې ته وويل :

"د کابل ښار په لويديځ کې د سړي تښتولو لمنه ډيره پراخه وه. د سياف او وحدت تر بولنې لاندې ، بولندويانو موټران ، بسونه او پلي تلونکي وګړي درول او هزارګان او پښتانه يې لټول. سيافيان هزاره ګانو پسې ګرځېدل او وحدتيان پښتـنو پسې] ".2]

هغسې چې لاندې ښودل شوې ، سړي تښتونې د ۱۹۹۲ز کال د مې له مياشتې وروسته پيل شوې. مخکې مو له لوړ پوړي چارواکي جنرال محمد نبي عظيمي څخه يادونه کړه ، نوموړی وايي چې دواړو ډلو خپلې پوستې په هر ګوټ کې ځای پر ځای کړې وې چې له هغه وروسته سړي تښتونې پيل شوې:

" پښتـنو چې هر چيرې هزاره ګان ليدل هغوی به يې نيول ، او هر چيرې چې هزاره ګانو پښتانه ليدل هغوی به يې نيول. هغوی د نيول شويو کسانو نوکان ايستل ، د بنديانو سرونه يې پريکَول ، د بنديانو پښې يې ور غوڅولې او ان د بنديانو د ککرو په کوپـړيو کې به يې ميخونه ټکوهل. هغوی به انسانان په کانتينرونو کې واچول او بيا به يې

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

کانتینرونو ته اور واچاوه.... وحشت ، شډلتیا ، بی عدالتي او د انسانیت نشتوالی د یوې ساري ناروغۍ په څېر پیل شو ؛ هر لور ته وحشت خپور وو او انساني پرتم له ستوني زیندی شوی وو] ".3[

د ډیرو تښتول شویو کسانو مخونه چې دواړو ډلو تښتولي ول ، بیا چا ونه لیدل. یو لږ شمیر را خلاص شول خو یا د یرغملو په بدل کې ، یا د دولتي منځګړو د منځګړیتوب له امله او یا له مذهبي � توکمیزو مشرانو سره د بندیانو د شخصي تړاو له امله .

د بشري حقونو د څار ټولنې په ۲۰۰۳ز کال کې له دغو نیول شویو کسانو سره یو شمیر مرکې ترسره کړي دي ، دغه نیول شوي کسان هزاره ګان ، پښتانه او تاجیکان ول ، ډوی ټولو خپلې کیسې موږ ته وویلې چې لنډیز یې لاندې وړاندې کیږي.

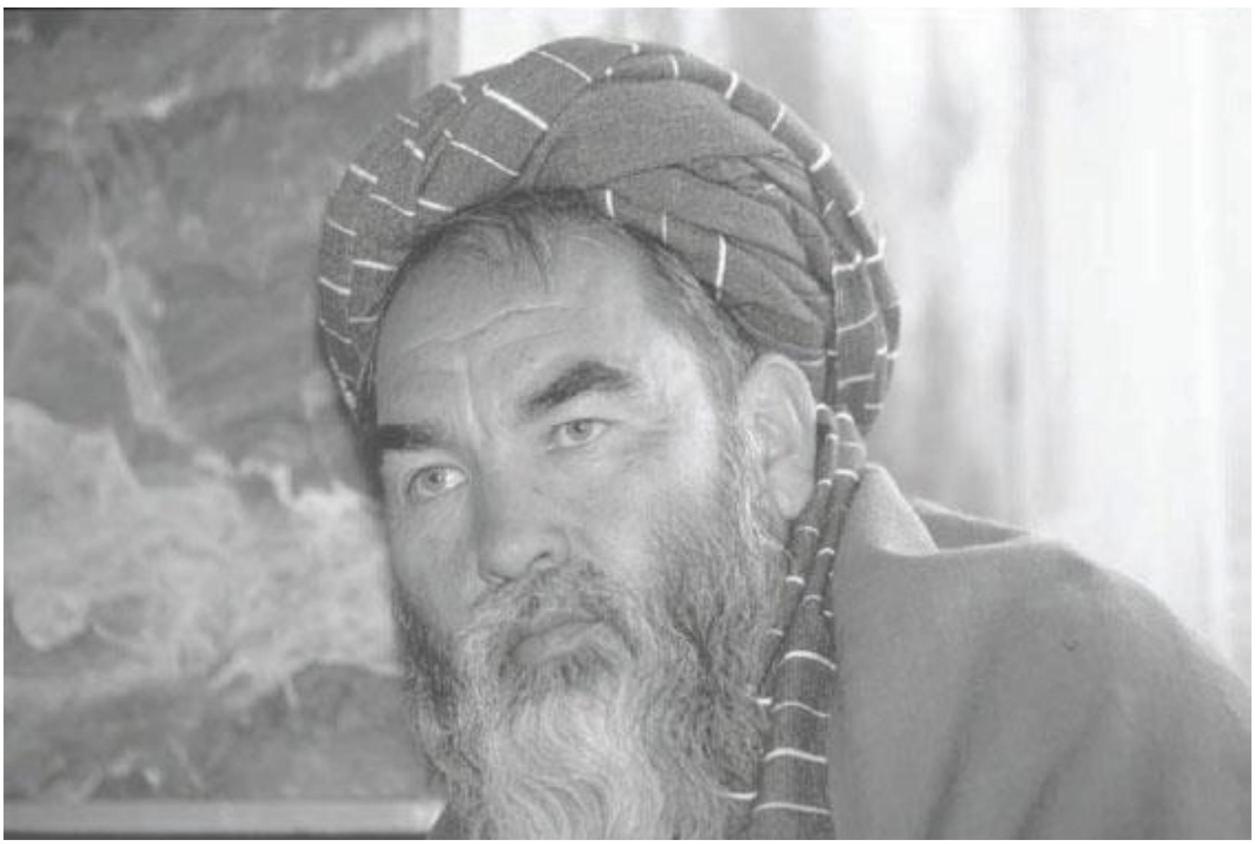

د ۱۹۹۰ز لسیزې په لومړیو کې د وحدت د ګوند سیاسي او پوځي مشر عبدالعلي مزاري. د مزاري د وحدت ډلې او هم د عبدالرب الرسول سیاف د اتحاد ډلې د ۱۹۹۰ز لسیزې په پیل کې د کابل په لویدیځ کې جنګي جنایات او نور بیلا بیل وحشتونه تر سره کړي دي

. � 1994 Robert Nickelsberg

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د وحدت د ګوند سړي تښتوني

د کابل په لوېدیځ کې یو ځوان تاجیک چې د ده په وینا د ۱۹۹۲ز کال په دسامبر کې د سیلو څنګ ته د سړک په سرک د جګړو په لړ کې تښتول شوی وو د بشري حقونو د څار ټولنې ته وویل چې دی د وحدت د ګوند هغه غړي پیژني چې دی یې تښتولی وو]4: [

"ورور مې راغی او له موږ څخه یې وغوښتل چې له دغې سیمې څخه ژر تر ژره ووځو. موږ چای څښه او په همدې اړه مو خبرې کولې چې ناڅاپه زموږ د کور د انګړ دروازه و ټکول شوه ، ګورم چې د وحدت د ډلې کسان دي او زموږ د کور دروازه ټکوي .

د وحدت بولندوی پوښتنه وکړه : " دا کور د چا دی؟ " ما ورته وویل " زما کور دی." بیا یې پوښتنه وکړه " ستا نوم څه دی ؟ " ما ورته وویل " زما نوم " ......" دی [موږ د مرکه کوونکي د خوندیتوب لپاره نوم پاک کړی دی] . بولندوی پوښتنه وکړه " تاسو د کابل یاست؟ " ما ورته وویل زه د ....یم." بولندوی راته وویل " ته درواغ وایې" بولندوی یو نوملیک را وایست، په نوملیک کې یې زما ، زما د پلار او زما د ورونو نومونه وموندل. زموږ د نومو تر څنګ لیکل شوی ول چې موږ د شمالي یو. [شمالي د کابل شمال ته سیمه ده چې ډېری تاجیکان پکې ژوند کوي.] بولندوی وویل " تاسو د شمالي یاست؟ " ما ورته وویل " هو موږ د شمالي یو." ما ورته وویل چې زه په کابل کې خپلې زده کړې کوم. بولندوی را ته وویل درځه چې دننه ولاړ شو. هغه زه د خپل کور انګړ ته دننه ټیل وهلم. کله چې دننه انګړ ته ننوتلو ما خپل ورور د لاس په اشاره پوه کړ چې ځان پټ کړي خو هغه پوه نه شو. بولندوی هغه هم ولید. مخکې له دې چې د وحدت بولندوی موږ له ځان سره بوزي ، هغه یو وردکي ځوان هم نیولي وو ، هغه ډېره سرټکونه کوله ، د هغه سترګې یې ور وتړلې. هغوی موږ ټول په یوه موټر کې واچولو خو کله چې میرویس میدان ته ورسیدلو زموږ سترګې یې هم را وتړلې. وروسته له هغه پوه نه شوو چې موږ چیرې یو او چیرې مو بیایي ".

کله چې موټر ودرید ، تښتول شویو کسانو ګومان وکړ چې هغوی د وحدت د ګوند په پوځي اډې دشت برچي کې دي خو وروسته ورته څرګنده شوه چې هغوی د دریمې کارتې د لویدیځ په څلور کیلومترۍ کې د دشت برچي شمال ته په اونچي باغبانان کې دي.

"موږ له موټره را وایستل شوو. موږیې په کانتینر کې واچولو... وروسته یو بولندی سره له دوه تنو ساتونکو راغی ، بولندوی له ساتونکو سره کانتینر ته راغی او پوښتنې یې پیل کړې. هغه وویل : " تاسو شمالي وال یاست ، د مسعود مرسته کوئ." ما وویل " زه د طب محصل یم ، نه ما او نه مې ورنه هېڅ یو د چا سرتیري او جنګیالي نه یو. موږ شمالي وال یو خو د چا جنګیالي نه یو." � هغه وویل " خوله دې وتړله." بیا د هغه ساتونکو د کلاشنیکوفونو

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

شاژورونو ته مرمۍ ور تیرې کړې. بولندوې خپلو ساتونکو ته وویل چې موږ بوزي. زموږ سترګې یې را ترلې وې. لغتې او د سوټیو وهل پیل شول او په وهلو وهلو وخوځېدلو ، وروسته پوه شوو چې په یوې کوشنۍ خونې کې یې بندیان کړي یو ".

تښتول شوي سړي وویل چې هغه او نورو بندیانو ته یې یوازې یو غاب وریجې ورکولې چې ټولو خوړلې. په هماغه شپه نور بندیان راوستل شول او ټول بندیان له دغه ځایه بل ځای ته ولیږدول شول :

"موږ یې په موټر کې بوتلو. بیا یې په د یوې ودانۍ په کښتنۍ خونې " زیر زمیني" کې واچولو � نه ، نه ، دا داسې ځای وو چې [تر زیرزمینې لاندې بله زیرزمینې وه] تپه تیاره وه کرغیړنه ، بوینه او ډیره سړه وه. موږ اوریدل چې له پاسه د ماشینګڼو غړونه راځي. موږ ګومان کاوه چې موږ په داسې یوه ځای کې یو چې د جګړې لومړۍ کرښه ده ځکه ډزې ډیرې وې.

په هماغه شپه یې دري تنه نور هم راوستل : یو ځوان د ننګرهار وو ، بل یې یو شمالي وال کارګر وو او دریم تن یې د پوهنتون استاد وو. هغوی یې هم له موږ سره په تنګه او تیاره خونه کې واچول. د ټولو لپاره دومره ځای نه وو ، به سختۍ ځاییدلو. هوا ډیره ککړه وه ، تپه تیاره او تور تورتم وو ، هېڅ شی په سترګو نه ښکاریدل. موږ یې د څو ورځو لپاره وساتلو. په ورځ کې یې دوه ځله تشناب ته بیولو " .

دغه تر ځمکې لاندې خونه د کنګل کیدلو تر درجې سړه وه او دغه ځوان وایي چې هغه ویریده چې د سړې هوا له امله مړ نه شي. دغه ځوان له خپل ورور سره له یوې اونۍ وروسته خوشې شو ، داسې ښکاري چې د خپلوانو د منځګړیتوب له امله چې د وحدت د ګوند له بولندویانو سره یې اړیکه درلودله خوشې شول. خو ده وویل چې له هغه سره نور بندیان له بیلابیلو برخه لیکونو سره مخامخ شول :

"له موږ سره نور بندیان هېڅکله خوشې نه شول. هغوی تري تم شول. زه پوهیږم ، بندیانو موږ ته وویل چې د هغوی کورنیو ته خبر ورکړو. زه د هغوی کورنیو ته څو ځله ورغلم او خبر مې ورکړ. د هغوی کورنۍ ورپسې ډیرې و کړېدلې چې پیدا یې کړي. موږ ورته یو شمیر لارښوونې وکړې. خو بندیان تر یوې مپاشتې پورې نه ول خوشې شول. څو موده وروسته کله چې ما د هغوی د کورنیو له غړو سره خبرې وکړې پوه شوم چې هغوی نه ول خوشې شوي او تري تم شوي ول " .

یو پښتون سپین روبی وایي چې نوموړی د ۱۹۹۲ز کال د مپاشتې په نیماییو کې د وحدت ځواکونو نیولی وو او هغه لیدلي چې د وحدت د ګوند غړو بندیان وژل :

"سهار مهال وو. غوښتل مې د چهلستون د بڼ پر لور ولاړ شم . لس کلن زوی هم را سره وو. د لارې په اوږدو کې وحدتیانو ودرَولو. هغوی دوه تنه ول. موږ یې د حبیبې لیسې ته راوستلو. کله چې موږ یې ونیولو په لومړي سر کې

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې له موږ سره بد چلند ونه کړ، يوازې پوښتنې يې کولې.... خو يو کانتينر مې وليد چې له بنديانو ډک وو. هغو دوه وو تنو چې موږ نيولي وو په خپلو منځو کې خبرې کولې ، يوه يې ويل چې " خوشې يې کړه دغه دواړه بې گناه دي." بل يې ويل " نه ، موږ ښه وکړل چې دوی مو ونيول ځکه دوی پښتانه دي." هغوی ډير نور پښتانه هم نيولي ول او ليدل مې چې هغوی يې په کانتينر کې اچول.

لومړي جنگيالي ويل چې :" دوی دواړه په کانتينر کې واچوه! " بل يې ويل چې " نه ، له ده سره کوشنی هلک دی." لومړني سړي ويل : " څه کيږي ، په کانتينر کې يې واچوه ، دوی پښتانه دي ، ما درته وويل چې په کانتينر کې يې واچوه!" ددوی دغې شخړې تر څو دقيقو پورې دوام وکړ. وروسته يې پريښودلم چې ولاړ شم او موږ خوشې شولو".]5[

دغه سړي وويل چې د دوی له خوشې کېدا سره سم وحدتيانو له بنديانو ډک کانتينر په توغندي وويشت .

"له زوی سره مې نوی په لاره خوځېدلی وم. موږ د چاودنې غږ واوريد. وحدتيانو کانتينر له بنديانو ډک کړی وو ، بيا يې د کانتينر دروازه ور پسې تړلې وه. چاودنه مې تر غوږ شوه ، شا ته مې وکتل ، و بيريدلم او د زوی لاس مې ونيو او په ځغاستو مو پيل وکړ ، موږ خپل ژوند له مرگځپاني گواښ سره مخامخ ليده. بيا مې شا ته و کتل ،له ډز سره سم گورم چې له کانتينره ليرې ، په شا او خوا کی وحدتيانو هم په ځغاستو پيل وکړ.... د ويشتل شوي کانتينر له منځه د بنديانو د بې وسو کوکارو ډک غږونه می اوريدل ، د سوري سوري کانتينر له منځه چيغې راختلې. توغندی نيغ په نيغه په کانتينر ننوتلی وو او هلته چاوديدلی وو] "....6[

د بشري حقونو د څار ټولنې له هغو پښتنو او تاجيکانو سره مرکې کړي دي چې په ۱۹۹۲ز کال کې د وحدت د گوند جنگياليو نيولي ول ، دغه کسان د هغوی د کورنۍ د غړو او يا د هغوی د ملگرو په مرسته خوشي شوي دي چې دبيلابيلو ډلو له مشرانو سره يې اړيکې درلودلې. د جمعيت د دولت يوه لوړ پوړي ملکي چارواکي د بشري حقونو د څار ټولنې ته وويل چې د وحدت د گوند د سړي نيولو او سړي تښتولو په اړه دولت ته ډير شکايتونه وشول ،او دولت داسې لاسوندونه په لاس کې لری چې د وحدت ډلې د کابل په لويديځ کې په يوه ځای کې چې " قلعه خانه ' نوميږي يو زندان جوړ کړی وو ، د دغه زندان بولندوی " شفيع ديوانه " نوميده. نوموړي بولندوی په دغه زندان کې خلک وهل ، ټکول او هغوی يې همدلته وژل. د جمعيت چارواکو ته داسې غوښتنليکونو هم راغلل چې د وحدت جنگياليو ژوندي بنديان د خښتو جوړولو په داشونو کې سوځول] .7[

د کابل په لويديځ کې يوه روغتياپال چې مخکې مو ورڅخه هم يادونه وکړه د بشري حقونو د څار ټولنې ته وويل چې د کابل په لويديځ کې د روغتون کارکوونکي پوهېدل چې د وحدت جنگياليو په زرگونو تنه بې گناه ملکي وگړي دشت برچي ته تښتولي ول ، ځينې وختونه به يو شمير کسان د منځگړو او مخورو کسانو د منځگړيتوب او خبر اترو له امله خوشې شول خو ډيري کسان هېڅکله خوشې نه شول او نه يې چا مخ وليد] .8[

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

----

[1] Andrew Roche, �Guerrillas clash in Kabul, some hostages freed,� Reuters, June 4, 1992.

[2] Human Rights Watch interview with O.U., Afghan journalist, Kabul, July 13, 2003.

[3] Mohammed Nabi Azimi, Ordu va Siyasat, p. 609 [translation by Human Rights Watch].

[4] Human Rights Watch interview with F.K.Z., resident of west Kabul, Kabul, July 9, 2003.

[5] Human Rights Watch interview with Y.N., Kabul, December 6, 2003.

[6] هماغه

[7] Human Rights Watch interview with R.D., former official in the interim government 1992-1995,

Kabul, July 16, 2003

[8] Human Rights Watch interview with S.K., Afghan medical worker in Karte Seh (West Kabul) during early 1990�s, Kabul, July 9, 2003.

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

دویم : تأریخي مخینه

د اتحاد د ډلې سړي تښتونې:

مخکې مو هم ورته نغوته وکړه چې د اتحاد ډلې هم سړي تښتونې کولې. یوه پښتون توکمه تښتول شوي سړي د بشري حقونو د څار ټولنې ته وویل سره له دې چې دی پښتون وو خو بیا هم نوموړی د ۱۹۹۲ زکال په دوبې کې د اتحاد ځواکونو نیولی وو ځکه د اتحاد له جنګیالیو سره یې شخړه کړې وه. هغه وویل چې د اتحاد په زندان کې له ده سره څه دباندې دیرش تنه هزاره توکمه بندیان ول او دده په وینا یوازې په دې ګناه نیول شوي ول چې هزاره ګان ول. [1] هغه د خپلو سترګو لیدلی حال داسې وایي :

"د سیاف یو شمیر پغمانیو جنګیالیو ونیولم. هغوی زما له اوښي سره یوه مالي شخړه درلودله او د هغه پر ځای یې زه د یرغمل په توګه و نیولم . زه یې سیلو ته نیږدې د خوشالخان مېنې د بریښنا کوټ اډې ته بوتلم . زه یې په یوه خونه کې واچولم ، او راته یې وویل چې نن شپه به همدلته تیروم او سبا به مې خوشې کړي. د هغوی د بولندوی نوم تورګل وو. خو په سبا ورځ یې د اتحاد او وحدت ترمنځ جګړه ونښتله " .

دا سړی وایي په هماغه شپه کله چې د کلکو جګړو لمنه پراخه شوه ، د اتحاد جنګیالیو نور هزاره ګان راوستل : " د سیاف ځواکونو دیرش یا څلویښت تنه هزاره ګان راوستل..... هغوی جنګیالیان نه ول ، ټول بې ګناه ملکي وګړي ول ، په هغوی کې ځوانان او بوډاګان ول." دغه سړی زیاتوي چې د اتحاد جنګیالیو په هماغه شپه له ده سره ناست بندیان په اتوماتیکو وسلو ووژل :

"کلکه جګړه روانه وه. موږ د توپونو ډزې اوریدلې. ډیرې زیاتې ډزې وې . ما د سیاف د جنګیالیو غږ اوریده چې ورو ورو په شا کیږي. په دې لړ کې یو تن په بولندوی تورګل غږ وکړ : " له بندیانو سره څه وکړو؟ " هغوی په پښتو خبرې کولې ، هزاره بندیان په پښتو نه پوهېدل. زه په پښتو پوهیدم. یو یې وویل : " ورسه او بندیان ووژنه "!

زه د دروازې څنګ ته وم. کله مې چې دا واوریدل د دروازې له خولې لیرې شوم او ځان مې یوې ګوښې ته کړ.یو سړی راغی او دروازه یې پرانسیتله ، توپک یې په ټولو را تاو کړ او د کلاشنیکوف اتوماتیک ډزې یې پیل کړې. هغه د کوټې هرې خواته ړندې ډزې کولې. لس تنه ووژل شول ، او څلور تنه ټپیان شول. هېڅ څوک نه ښوریدل. موږ چې ژوندي پاتې وو ، په ویره کې ترهیدلي وو ، واښې واښې مو تښتېدلې وې. د باندې ډیره بده او کلکه جګړه روانه وه ، بولندوی د خونې کړکې ته راغی او پر ډزې کوونکي سړي یې غږ وکړ چې له دوی سره جګړې ته ولاړ شي او په دې توګه هغه ووت ".

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

بنديان ويريدل چې وژل شوي کسان و ښوروي. خو کله چې جګړه و دربېدله بنديانو په ډېرو ننواتو او زاريو له جنګياليو وغوښتل چې هغوی خوشې کړي. " دا ځل چې جنګيالي راغلل ، ما ورته وويل چې واورئ ! زه پښتون يم او زه له دغو کسانو سره نه يم نيول شوی." يو تن جنګيالي وويل چې ما دې بلې خونې ته بوزي ځکه چې زه هزاره نه وم. دا سړی وايي چې " زه د نورو بنديانو له برخه ليکه خبر نه شوم ".

ددغه سړي خپلوانو چې د اتحاد د ډلې بولندويان پيژندل او له سياف سره يې په پغمان کې ليدلي ول ، و شو کولای چې د سياف د جنګياليو له منګولو څخه ځان خوشي کړي. د بشري حقونو د څار نړيوالې ټولنې ته ددغه سړي خپلوانو وويل چې سياف [..........] وزير ته وويل چې دا سړی دې خوشې کړي.[2] [د وزير نوم د بشري حقونو د څار نړيوالې ټولنې ليږي کړی دی]. ددغه بندي خپلوانو وويل چې له هغه وروسته وزير ، بولندوی تورګل ته ليکلی امر ورکړ او دی يې خوشې کړ. په څو پيښو کې دا په زباد رسېدلې چې سياف په خپله خبر وو چې د اتحاد ډله هر وخت ملکي بې ګناه وګړي نيسي او هغوی بندي کوي او سياف پر خپلو ټولو بولندويانو ولکه او کنترول درلود .

د بشري حقونو د څار نړيوالې ټولنې له بې شميرو هزاره ګانو سره مرکې کړي دي چې په ۱۹۹۲ او ۱۹۹۳ ز کال کې د اتحاد ځواکونو نيولي ول او له هغوی څخه يې په اجباري کارونو کې کار اخيست (د دغو خلکو کيسې " پر افشار " د بريد په برخه کې راغلې دي.)

[1] The quotes and descriptions of this case are taken from a Human Rights Watch interview with

F.R.G., Kabul resident, Kabul, July 3, 2003.

[2] Human Rights Watch interview with L.R.G., relative of the prisoner, Kabul, July 3, 2003.

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بندیانو ځورونه:

د بشري حقونو د څار ټولنې ته ډېر ګزارشونه او لاسوندونه را سيدلي چې ډېر ملکي وګړي د اتحاد او وحدت ډلو نيولي ول او له هغوی څخه يې په اجباري کارونو کې کار اخيستی ، هغوی وهل ، ټکول او ځورول شوي دي. مخکې مو له روغتيا پالې س. ک څخه يادونه وکړه ، هغه وايي چې د ډيرو هغو بنديانو درملنه يې کړې ، ددې ناروغان دواړو ډلو نيولي ول ، بنديان په ټيپي ځانونو خوشې شوی ول ، بنديانو نومو ړي روغتياپالې ته وويل چې له دوی سره په بنديتوب کې ډير بد چلند شوی او ډير کلک وهل شوي دي .

"ما داسې يرغمل شوي ناروغان وليدل چې ډير کلک ځورول شوي ول: ملکي او غير ملکي. د دواړو خواو له پلوه د خلکو نيول او خوشې کول يوه عادي خبره ګرځېدلې وه ، يرغمل نيول شوي کسان د هغوی خپلوانو روغتون ته راوستل [هغوی د بنديتوب په وخت کې وهل شوي ول] . وحدتيانو پښتانه او تاجيکان نيول او د اتحاد سړيو هزاره ګان نيول .

ما ليدل چې له هغوی سره څه ډول چلند شوی دی : خلک وهل شوي ول ، خلک شکنجه شوي ول . د هغوی په معقدونو کې آر پي جي ننه ايستل شوي ول. داسې نجونې هم وې چې پر هغوی ډله ييز جنسي تيري شوي ول. زما ناروغان دغسې بلهاريان " قربانيان " ول]" .1[

د بشري حقونو د څار ټولنې له يو شمير ژورناليستانو سره مرکې کړي دي ، دغو ژورناليستانو په ۱۹۹۲ او ۱۹۹۳ ز کلونو کې له نيول شويو بنديانو او يرغملو سره مرکې کړي دي او يرغمل نيول شويو ويلي چې هغوی ډير کلک شکنجه شوي دي. [2] د بي بي سي او اسوشيـئـتد پرس خبرياالانو له بيلابيلو بنديانو سره چې له بيلابيلو توکمونو سره يې توکميز تړاو درلود مرکې کړې دي او هغوی ته يې د خپلو نيونو او په بنديتوب کې د ډيرو کلکو ځورونو په اړوند خپلې کيسې کړي دي] .3[

ډيره شوني ښکاري چې د سړي تښتونو او د هغوی د ځورونو لړۍ په روان وحشت کې د غچ اخيستنې يوه برخه وه. د مجاهدينو بولندوی عبدالحق چې په ۱۹۹۲ زکال کې د کابل د پوليسو د اداري مشر وو (د ۲۰۰۱ز کال د اکتوبر په مياشت کې په ختيځ افغانستان کې طالب ځواکونو اعدام کړ) ، په ۱۹۹۲ز کال يوه ژورناليست ته وويل چې د جون د مياشتې په لومړۍ اونۍ کې غيراتحادي او غير وحدتي بولندويانو هڅه وکړه چې د يرغمل نيول شويو کسانو په خوشې کولو کې د مبادلې په ډول مرسته وکړي خو د يرغملانو د بدلونې دغه لړۍ هغه مهال په ټپه و دريدله کله چې دواړو خوا وليدل يو شمير يرغملان په ډيره بده بڼه وهل او ټکول شوي ول] .4[

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

) د بنديانو د ځورونو ، وهلو او ټکولو په اړه نور مالومات د " جنسي تيريو " په برخه کې يا " پر افشار " له بريد وروسته راغلي دي(

د خلکو تري تم کېدنه:

د بشري حقونو د څار ټولنې د کابل په لويديځ کې له څو کورنيو سره مرکې کړې دي ، دغو کورنيو ويل چې په ۱۹۹۲ زکال کې يا د هغوی خپلوان يا د کورنۍ غړي ، يا وحدت يا اتحاد تښتولي او بيا يې مخونه نه دي ليدلي. دغو کورنيو د نوموړو ډلو له ويرې د بشري حقونو د څار ټولنې ته د تښتول شويو کسانو نومونه ور نه کړل .

د بشري مرستو يوه افغان کار کوونکي چې د کابل په لويديځ يې کار کاوه په ۱۹۹٦ ز کال کې يې د کابل په لويديځ کې د يو شمير تښتول شويو " تري تم شويو" کسانو نومونه او انځورونه " خپاره کړل.[5] دغه پروژه د ۱۹۹۳ � ۱۹۹۵ ز کلونو په لړ کې د هغې پلټنې پر بنسټ پلې شوه چې موخه يې يوازې د هزاره ګانو د تري تم کېدنې په اړه د مالوماتو د راټولو پر چورليځ را څرخېدله چې د اتحاد د ډلې له پلوه تښول شوي او بيا تري تم شوي ول. خو کتاب په خپلې سپړنې کې د وحدت او جمعيت د ډلو د سرې تښتونو په اړه هم پراخ مالومات لري او تر يوې کچې د ستونزې د پراخوالي انځور رانغاړي.

دغه کتاب په خپله پلټنه کې ٦٧۱ پيښې را څيړي او ټولې يې هغه پيښې دي چې ډيري يې د کابل په لويديځ کې د ۱۹۹۲ - ۱۹۹۳ ز کلونو په لړ کې رامنځته شوي دي. ح. ک .[6] چې د کتاب يو څيړونکی دی د بشري حقونو د څار ټولنې ته وويل :

"د نجيب الله د دولت له پرځېدا وروسته په لومړي کال کې د کابل په لويديځ کې د ۱۰۰۰ تنو د تري تم کيدنې ګزارش ورکړل شوي دي .

موږ د تري تم شويو کسانو د نومونه شميره لږ ښودلې ده ځکه موږ يوازې د هغو پيښو په اړه پلټنه کړېده چې موږ ته څرګنده وه او پوهېدلو چې نوموړي کسان څنګه تښتول شوی ول. يو شمير نور لاسوندونه او د بولندويانو په اړوند نور مالومات شته ، موږ سره دومره وخت نه وو او هڅه مو وکړه چې يوازې راټول شوي شته مالومات خپاره کړو.

موږ ته ډيره ستونزمنه وه چې د هرې پېښې په اړوند جلا جلا کار وکړو. دپلټنې پر مهال زموږ يو تن کارکوونکی د حکمتيار د ځواکونو له پلوه و نيول شو ، هغه يې د پيسو لپاره نيولی وو چې د پيسو په بدل کې يې بايد خوشې کړو ، هغه يوازې د همدغې پلټنې په ګناه نيول شوی وو د هغه نوم [. نوم موږ ايسته کړی دی] وو. هغه په دشت برچې کې و نيول شو ، دا هغه مهال وو چې نوموړي پلټنه کوله. له خوشې کېدلو وروسته هغه وويل چې د بنديتوب په وخت کې په ډيره بده بڼه وهل شوی وو]" .7]

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

ح. ک وویل چې د پلټنې د پروژې کار کوونکو د تښتول شویو کسانو په را خوشې کولو کې چې بیلابیلو ځواکونو نیولي ول ، هڅه وکړه:

"د ټولو هغو کسانو په اړوند چې موږ پلټنه کړېده ، تقریباً ټول یې تري تم شوي دي. په ډیرو لږو پیښو کې ډیر لږ کسان خوشي شوي دي ، دا هم هغه کسان ول چې موږ ددوي په هکله مالومات درلودل ، موږ پوهیدلو چې چا او چیرې نیولي او موږ هڅه وکړه چې خوشې یې کړو. له موږ سره یو تن وو چې د اتحاد له ډلې سره یې خبرې اترې کولې ، هغه زموږ د مالوماتو پر بنسټ کار کاوه او یو شمیر کسان یې را خوشې کړل. نوموړي سړي په لومړي سر کې په خپله له سیاف سره خبرې کولې او وروسته یې له احمدزي [د اتحاد یو چارواکی چې یو وخت یې د سر وزیر په توګه کار کاوه] خبرې کولې .

ټولو بولندویانو او ټولو انکار کاوه چې دوی سړي نه دي تښتولي او نه له دوی سره څوک شته. خو په ډیرو لږو پیښو کې کله چې موږ نوموړو کسانو ته خپل ټول په ځیر را ټول شوي مالومات ور سپارل ، نو له هغه وروسته به یې تښتول شوی سړی خوشې کړ. خو دغه یوازې د ګوتو په شمار پیښو کې رامنځته شول ".

ح.ک. وویل چې ډیري را خوشې شوي کسان ډیر سخت وهل شوي ول او پر ځانونو یې د وهلو ټکولو نخښې لیدل کېدلې. هغه د یوه نیول شوي سړي کیسه وکړه چې دی یې په راخوشې کولو بریالی شوی وو ، دغه سړی د اتحاد ځواکونو تښتولی وو او وایي چې په پغمان کې د یوه بولندی په بڼ کې ور باندې د یوه " مریي " په توګه کار شوی دی. (د اجباري کارونو په اړوند پر" افشار د برید " په برخه کې نور مالومات هم ورکړل شوي دي)

"موږ ټولې پیښې په مستنده ډول راټولې کړې دي. کله چې نوموړی راخوشې شو ، ما ورسره مرکه وکړه. کله چې هغه نیول شوی وو نو د اتحاد ځواکونو کلک وهلای وو او په زندان کې ډیر سخت ځورول شوی وو. له هغه سره پینځوس تنه نور هم ول ، هغه ویل چې دوی د پغمان په یوه سیمه کې ول. له څو اونیو وروسته یې " یوه بڼ " ته را استولي ول چې شپه او ورځ پر ځمکه کار وکړي " .

د رباني د دولت یوه پخواني چارواکی د بشري حقونو د څار ټولنې ته د اتحاد او وحدت د سړي تښتونو په اړوند مالومات ورکړل او دا هم ورزیاتوي چې د جمعیت ، حرکت ، جنبش او اسلامي ګوند ځواکونو هم ځینې وختونه انسانان یوازې د پیسو لپاره تښتول.[8] ر. د. د رباني د دولت د کورنیو چارو د وزارت یو پخوانی چارواکی دی او د روانو پیښو په اړوند یې مالومات درلودل ، هغه وایي چې د " نظار د شوری " لوړ پوړی بولندوی " انور ډنګر" [د سړي تښتونو په لړۍ کې ډیري ژوري جرړې درلودلې] او د جمعیت بل بولندوی " قاسم جنګل باغ " به تل انسانان تښتول اویا به یې د پیسو لپاره یرغمل ونیول].9[

پورتنۍ پلټنیزه پروژه د یو شمیر سړي تښتونو پیښې را بر بنډوي. ح. ک. وایي :

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د احمد شاه مسعود تر مشرۍ لاندې د نظار شورى هم ډير سرې تښتولي دي. په ډيريو پيښو کې چا څه نه شواى کولاى ، خو په دريو پيښو کې موږ وکولاى شول چې د پيښې په اړوند لاسوندونه ومومو او د هغو پر بنسټ نومورې کسان خوشې کړو. هغوى د هغه وخت د ملي امنيت [افغان څارګرې اداري] له مشر [محمد قسيم فهيم] سره خبرې وکړې او وروسته يې خوشې کړل .

د بشري حقونو د څار ټولنې ته د جنبش د ځواکونو له پلوه د سرې تښتونو د پيښو په اړه لاسوندونه او مالومات ورکړل شول چې په ۱۹۹۲ ز او ۱۹۹۳ ز کلونو کې يې خلک تښتولي ول. د بشري حقونو د څار ټولنې ته د جنبش يوه رسمي چارواکي ومنله چې د جنبش ځواکونه په ۱۹۹۲ ز او ۱۹۹۳ ز کلونو کې د بنديانو په وژنه کې په نه سترې کېدونکې توګه ښکيل ول .

----

[1] Human Rights Watch interview with S.K., Afghan medical worker, Kabul, July 9, 2003. See also

testimony of H.K., Afghan NGO worker, below.

[2] Human Rights Watch interview with Y.U., Afghan journalist, Kabul, July 8, 2003; Human Rights

Watch interview with O.U., Afghan journalist, Kabul, July 13, 2003.

[3] Sharon Herbaugh, �Civilians Tell of Captivity, Torture by Rebels,� Associated Press, June

6, 1992, quoting interview with released Hazara prisoner. ��We were kept in containers, so many of

us that we couldn�t sit down. They wouldn�t give us food or water,� said Nadir Ali, a 22-year-old Hazara candymaker who was held with [. . .] others at an abandoned interrogation center of the

former secret police. He was clutching his right arm, which was swollen and probably broken from

the blows with rifle butts and chains.�

[4] Andrew Roche, �Gunbattles rage in Kabul, death toll over 100,� Reuters, June 5, 1992.

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

[5] Cooperation Centre for Afghanistan, �The Prisoners and the Missing, Kabul, Afghanistan 1992-

1995� (Peshawar: CCA, 1996).

[6]د پلټونکي نوم د هغه د خونديتوب لپاره نه دی ليکل شوی

[7] Human Rights Watch interview with H.K., aid worker, Kabul, July 5, 2003.

[8] Human Rights Watch interview with S.A.R., former Shura-e Nazar official, Kabul, July 20, 2003;

Human Rights Watch interview with C.S.A., former government security official, July 18, 2003.

[9] Human Rights Watch interview with R.D., former official in the interim government 1992-1995,

Kabul, July 16, 2003. This was consistent with testimony by a former Shura-e Nazar official, Human

Rights Watch interview with J.G.M., government security official in 1992-1993, Kabul, July 10, 2003.

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوکه او لوټماري:

د بشري حقونو د څار ټولنې له یو شمیر ژورنالیستانو ، روغتیاپالانو ، د مرستندیو ټولنو له کارکوونکو ، ټکسي چلوونکو ، د ملکي چارو له چارواکو او سرتیرو مرکې کړي دي چې د نجیب الله د واکمنۍ له پرځېدا وروسته د جمعیت ، جنبش ، وحدت ، اتحاد ، حرکت او اسلامي ګوند شوکې او لوټمارۍ یې په خپلو سترګو لیدلي دي .

د کابل په سویل ختیځ کې یو شمیر سوداګرو د بشري حقوتو د څار ټولنې ته وویل چې د اسلامي ګوند د ځواکونو د لوټماریو ننداره یې د کابل د ښار په سویل ختبځ کې د بالا حصار په سیمه کې د ۱۹۹۲ز کال د اپریل په مېاشت کې په خپلو سترګو کړې ده. [1] ګزارشونه دې نغوته کوي چې د سفارتونو ودانۍ او ډیپلوماټیک استوګنځي هم د لوټماریو د لومو په ښکار کې را پریوتلې. [2] د افغانستان لپاره د ملګرو ملتونو د بشري حقونو راپورتر ګزارش تر لاسه کړ چې په مکرویانو کې د دولتي کاروونکو پر استوګنځیو د لوټمارو سترګې ښخې شوې وې.[3] هغو ژورنالیستانو چې د زاړه رژیم د پرځېدنې ګزارش یې ور کاوه ولیدل چې د ښار په هر ګوټ کې کورونه او هټۍ ګانې لوټل کیږي. [4] یوه افغانستان ژورنالیست د ۱۹۹۲ ز کال د اپریل په میاشت کې خپل د سترګو لیدلی حال داسې په یاد راولي :

"ما په خپلو سترګو ولیدل چې د مسعود او سیاف سرتیرو ښار ته له ننوتلو سره سم د کړکیو ښیښې ماتولې او هر څه یې چې مخې ته ورتلل او خوښ یې ول لوټل او له ځان سره یې وړل. هغوی د وحشي ځارویو یا ژویو په څیر ول او هغه ناخبرۍ یې کولې چې زړه یې غوښتل]" .5 [

د بي بي سي یوه ژورنالیست د بشري حقونو د څار ټولنې ته د ۱۹۹۲ز کال په اپریل کې خپل د سترګو لیدلی حال داسې ووایه :

"ما د جنرال دوستم د وزبکو سرتیرو لوټماري ولیدله .... د هغوی پیژندنه ډیره آسانه ده. زه هغوی د جامو او څیرو له مخې پیژنم. هر څوک ، هغوی په آسانۍ پیژندلای شي. ما د دوی یو شمیر کسان ولیدل چې یخچالونه یې په شا لیږدول ، نورو یې ایرکنډیشنرونه او نور توکي له ځان سره ځغلول. زما د دوستم د وزبکو ملیشو یو شمیر کسان په یاد راځي چې له یوې ګډې پوځې پوستې څخه به دباندې راوتل. هغوی خوښ او خوشاله ځوانان ول او تل به یې خندل. هغوی یخچالونو او هغو ته ورته نور شیان په خپلو اوږو لیږدول. د [جمعیت او جنبش] ډلو دواړو د ولسمشر ټوله ماڼۍ چور او لوټ کړه. د هغوی سرتیري په ماڼۍ ننوتل ، غالۍ او نور ګران بیه شیان یې لوټ کړل]" .6[

د بشري حقونو د څار ټولنې ته د داسې تورونو ګزارشونه هم را ورسیدل چې د جنرال مجید روزي په ګډون په کابل کې د دوستم لوړ پوړو بولندویانو د جنبش له لوټماریو څخه ګټه تر لاسه کوله] .7[

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نظار د شورى يوه پخواني لوړ پوړي چارواکي د بشري حقونو د څار ټولنې ته د جمعيت د هغو سرتيرو د لوټماريو په اړوند وويل چې د جمعيت د يوه منځپوړي بولندوى قاسم جنگل باغ تر بولنې لاندې ول.

۱۹۹۲ ز کال د آگست ۱۱ : جنرال عبدالرشيد دوستم د جنبش د ډلې مشر. د دوستم ډلې گوته نيول شوی چې د ۱۹۹۰ ز لسيزې په لومړيو کې په کابل کې په جنگي جناياتو کې ښکېل ول. د ۲۰۰۵ز کال له نيمايي وروسته د هيواد د دفاع په وزارت کې مهمه پوځي څوکۍ ورکړل شوې ده.

� 2001 Reuters Limited

"قاسم جنگلباغ د کابل د ختيځ په وزير اکبرخان او مکرو ريانو کې د ډېريو ربړو او ناتارونو پازوالي په غاړه لري لکه : لوټماري ، سړي تښتونه او پر نجونو جنسي تيري. ... قاسم ځانته يو غنـډ درلود � گومان کوم دده خپل غنډ وو. ددغه غنډ عملياتي بولندوى د نظار د شورى ، بسم الله خان وو او گومان کوم بسم الله خان نيغ په نيغه د مسعود لاس لاندې وو. مسعود هغه ته پيسې ورکولې چې خپلو سرتيرو ته يې ورکړي ... خو هغه دغه پيسې زما په باور د ځان لپاره اخيستلې. زه پوهيږم � زه پوهيږم چې دغسې کړنې همدا اوس هم دوام لري. هغه موټران لري خو د هغه سرتيري خواران دي. له دې امله دهغه سرتيري له خلکو څخه شوکه کوي او هر څه يې چې زړه و غواړي تر لاسه کوي يې. سرتيرو ته تنخوا نه ورکول کېده ، هغوى لوټمارۍ او شوکې کولې]" .8[

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

يوه انځور اخيستونکي ژورناليست چې په ۱۹۹۲ز کال کې يې په کابل کې کار کاوه وايي چې هغه د کابل په لويديځ کې ليدل چې د جمعيت ځواکونو د کابل د لويديځ کورونه لوټل : " تا به ليدل چې د يو کور نه ، دوه نه بلکه يوه د يوې کوڅې پر کورونو به ور ننوتل. د کورونو د ستکونه به را وايستل شول ، د بريښنا مزي به پريک شول ، د کور شيان او توکي به را وايستل شول ، لنډه دا چې د يوه کور هرڅه به را وايستل شول] " .9[

د ۱۹۹۲ز کال د مې د مياشتې په وروستيو کې د يوه ژورناليست پوښتنې ته په ځواب کې د جمعيت يو لندوی مسلم چې د افغانستان د دفاع په وزارت کې يې د يوه لوړ پوړي چارواکي په توګه کار کاوه وويل : " هره ټولنه غله او لوټماران لري. زموږ ټولنه هم له نورو ټولنو څخه کوم ځانګړی توپير نه لري. هو ! دا منو چې دلته ګډوډي ده ، دلته بې قانوني ده. خو د لاس انجلس په پرتله دومره کړکيچنه نه ده. "[10] دا هغې پراخې اله ګولې ته نغوته وه چې په ۱۹۹۲ز کال کې د کالفورنيا په لاس انجلس کې وروسته له هغې رامنځته شوه کله چې يوه قاضي د داسې يوې ويډيو د خپريدلو اجازه ورکړه چې په هغې کې د پوليسو څو تنه افسران يو تور پوټکی ډاکو " رندي کينګ " تر وهلو او ټکولو لاندې نيولی وو.

کابل ، لاس انجلس نه وو. د بشري حقونو د څار ټولنې ته د کابل ډيرو ميشتو کابليانو وويل چې په ۱۹۹۲ز کال کې د وحشت ، بې قانونۍ ، د هرډول جرم له سزا څخه د معافيت او د ناتارڅېلې ګډوډۍ کلتور راغی او ټوليز احساس دا وو چې د مليشو سرتيري څه يې چې زړه غواړي ، کولای يې شي. د لوټمارۍ او شکونې تر څنګ هلته د وژنو او نورو بيلابيلو وحشتونو پيښې تر سره کېدلې .

د بي بي سي يوه ژورناليست د بشري حقونو د څار ټولنې ته وويل چې د ۱۹۹۲ز کال د اپريل په مياشت کې د جنبش ځواکونو ملکي وګړي په نخښه کول :

"جنبش لوټماري کوله .... موږ يې فلمونه اخيستلي دي. په يو ځای کې د جنبش ځواکونه يو هلک چې بايسکل لري وهي. ګومان کوم له هغه څخه يې بايسکل اخيسته . زه ګومان کوم دا يو له هغو کم پيدا پيښو څخه دی چې يو څوک دې د دوی له منځه را پاڅي او د بل چا د وژنې مخه دې ونيسي. هغوی دغه هلک د کلاشنيکوف په لېچ " قنداق " وهي خو کله چې د هغوی له ډلې څخه د يو تن سرتيري سترګې پر موږ لګيږي خپل ملګري ته وايي چې هلک دې خوشې کړي.

په بله پيښه کې چې د کانيننټال هوټل ته نيږدې رامنځته شوه ، زموږ کمره پر نورو کړکيچنو ستونزو ور تاوه شوه. د جنبش وزبک سرتيرو زموږ د کمرې مخې ته اکټونه او پيښې کولې. هغوی يو هلک درَولی وو ، هلک ، يو ملکي تنکی ځوان وو. هغوی غوښتل پر هلک ساعت تيري وکړي. سرتيرو دغه هلک څو متره ليرې درولی وو او د هغه د پښو تر څنګ به يې ډزې کولې او هلک به له ويرې پورته پورته الوت ، دوی په دې ډول پر هلک نڅا کوله او پرهغه

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

به يې چيغې وهلې " و ناځه ، وناځه " او په دې ډول به يې د هلک د پښو ترځنګ ډزې کولې او هغه به يې نڅاوه .]11[

د بشري حقونو د څار ټولنې په ۱۹۹۲ � ۱۹۹۳ زو کلونو کې د جمعيت ، جنبش او حرکت د ځواکونو د سرتيرو په لاس د ډيرو وژنو پيښې په لاسوند ډول را ټول کړې دي. د جمعيت او جنبش پخوانيو رسمي چارواکو د بشري حقونو د څار ټولنې ته ومنل چې د هغوی په پخوانيو اړوندو ډلو پورې پوځي ځواکونه په وژنو ، لوټماريو او شوکو کې په کلکه ښکيل ول].12 [

د جنبش دغه رسمي چارواکي د يو شمير ځانګړو بولندويانو نومونه را خلي چې په دغه ناتار کې ښکېل ول :

"شير عرب ، اسماعيل ديوانه [ليوني اسماعيل] ، عبدالچيريک[13] له هماغو لوړمړيو شپو ورځود هېيو او مارکټيونو په لوټماريو کې ښکيل ول. د ۱۳۷۱ ل په وروستيو او د ۱۳۷۲ل په لومړيو کې چې [د ۱۹۹۳ ز کال د جنوري او مې له مېاشتو سره سمون خوري] هغوی د " پرزه فروشۍ " بازار لوټ کړ. اسماعيل ديوانه [د کابل په سويل ختيځ کې] په بالا حصار کې وو. هغه به تل پکتياوال پښتانه چې له دغې لارې تيريدل وژل] " .14[

د نظار د شورى يوه بل پخوانی چارواکی وايي چې په ۱۹۹۲ او ۱۹۹۳ ز کلونو کې د جمعيت ځواکونه په ډله ييزو او ټوليزو لوټماريو کې ښکيل ول او نوموړی په ځانګړې توګه د نظار د شورى يو ډير بد ډاکو ، بولندوی " رحيم ' کونګ فو' " ته ګوته نيسي او دغه ډاکو په خپل وار په خپله د جمعيت يو رسمي چارواکی وو، هغه وايي : " رحيم کونګ فو ، يو لوی لوټمار ، داړه مار ، غل ، وژونکی لندېه دا چې يو ستر جنايتکار وو" [15] دغه رسمي چارواکي [کله چې د رحيم په تړاو خبرې کولې په ژړا شو او د بشري حقونو د څار ټولنې ته يې وويل چې] رحيم په ۱۹۹۲ ز کال کې په ټايمنيو کې د وحدت پر وړاندې د عملياتو په لړ کې ډير ملکي هزاره ګان او ماشومان ووژل : " ډير جنسي تيري وشول ، ډير نارينه او ښځې ووژل شول. رحيم ډير هزاره ګان ووژل . هغه ماشومان ووژل. بخښنه غواړم ، نور نه شم کولای ددغه ناتار په اړه ډير څه ووايم] ".16[

نوموړي په بله مرکه کې د اوريدا له مخې وويل چې داړه مار رحيم کونګ فو د ټايمنيو په عملياتو کې څنګه د خپلو جناياتو کچه تر لوړې کچې ورسوله:

" رحيم د هزاره ګانو غاړې ور پريکولې. رحيم وويل چې " موږ د ۳۰۰ � ۳۵۰ هزاره ګانو ستوني ور پريک کړل. زه په يوه کور ننوتلم ، يو څو ورځنۍ ماشوم مې وليد ، ما خپله برچه د ماشوم په خوله کې کښيښودله . ماشوم زما برچه د مور د تي په شان رودله ، بيا مې نا څاپه برچه د ماشوم په ستوني کې ور ننه ايستله] ".17[

د کابل د ښار يوه استوګن چې تل يې د ډلو ترمنځ د منځګړيتوب دنده تر سره کړيده د بشري حقونو د څار ټولنې ته وويل چې هغه د ۱۹۹۲ز کال د دسامبر په مېاشت کې په خپلو سترګو وليدل چې د جنبش سرتيرو يو تاجک ځوان

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

هلک وواژه ، د نوموړي هلک ورور پیسې راوړې وې چې خپل ورور د هغوی له منګولو څخه و ژغوري ، ګـنګوسو ویل چې نوموړی د جنبش د ډلې بولندوی عبدالچریک تښتولی وو .

"یوه ورځ یوه میرمن ماته راغله او د مرستې غوښتنه یې وکړه. هغه پوهېدله چې زه د جنبش د ډلې له خلکو سره پیژندګلوي لرم ، هغې را څخه وغوښتل چې د هغې لپاره د مرستې لاس ور وغځوم : د هغې د ورور موټر د جنبش ځواکونو د ۱۹۹۲ز د دسامبر په مپاشت کې ګرځولی وو. موټر عبدالچریک ګرځولی وو � چریک د کابل په ختیځ کې د چمنِ وزیري په بریښنا کوټ کې پوسته درلوده.

زه د عبدالچریک پوستې ته ولاړم. کله چې کښېنستلم ، چریک ته سترګې په لار وم چې ور سره خبرې وکړم � په دغه شېبه کې یو ځوان ۱۸- ۱۹ کلن ځوان له یوې غټې کڅوړې سره را ننوت ، غټه کڅوړه له پیسو ډکه وه � یو پنجشیری ځوان وو � زه د هغه له پنجشیري ګړ دوده پوه شوم او د تاجیک په شان ښکاریده.

ځوان هلک چریک ته په ننواتو وویل ورور یې ور خوشې کړي. هلک وویل : " دا دي هغه پیسې چې تا زما د ورور د خوشې کولو په بدل کې غوښتې وې" هلک د کڅوړې سر ور خلاص کړ. کڅوړه له پیسو ډکه وه. نه پوهیږم چې څومره وې خو کڅوړه زیـچ او ډکه وه .

عبدالچریک هلک ته و کتل ، بیا یې خپلو ساتونکو ته و کتل ، له هغه وروسته یې وویل " دې بوزئ د هغه ورور ته." ساتونکو هلک ته وویل چې ور سره ولاړ شي او هلک یې له مټو کلک و نیو او له دروازې ووتل. هغوی د باندې ووتل.

زه په خونه کې سترګه په لاره وم. له دوه درې دقیقو وروسته ، غوږونو ته مې د ډزو غږ راغی ، ډزې څه دباندې پینځوس متره لیرې وې. دا د اتوماتیک توپک د ډزو پرله پسې غږ وو. څو شېبې وروسته توپکوال بیرته خونې ته راغلل. د هغوی په لاسونو کې ګوتې او لاسي ساعت وو ، ګوتې یې عبدالچریک ته ورکړې او ساعت یې د هغه د میز پر سر کښېښود. زه چریک ته په دې هیله ورغلی وم چې د هغې ښځې د ورور موټر ور خوشې کړم خو کله چې دا پېښه مې ولیدله غلی له بریښناکوټه را ووتلم او خپله لاره مې ونیوله. کله چې د باندې راووتلم " له خپله خدایه مې ډېره مننه وکړه " چې له هغه ځایه ژوندی راووتلم.

د بریښنا کوټ په دروازه کې مې له ساتونکي پوښته وکړه " دا سړی تا وواژه او یا دې یوازې د هغه ساعت او ګوتې واخیستلې؟ " جنبشي ساتونکي وویل " دا څه د لیونتوب پوښتنه کوی! کله چې یو پنجشیری زموږ ګوتو ته راسي او زموږ بندي شي نو هغه کله ژوندی پاتې کیدای شي ، آیا دا زموږ په واک کې ده؟

ما ته هېڅ د منلو وړ نه وه چې څوک دې یو سړی په دومره آسانۍ مړ کړي. خو دا هغوی ته یوه عادي خبره وه. ستا زړه ته به یې ونه مني چې هغوی به څوک وژلی وي . ځکه دا دوی ته یوه عادي خبره وه ، هغوی ته داسې ښکاریدله

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې هېڅ شی نه وي پیښ شوي. کله چې توپکوال بیرته راغلل په خونه کې نورو ناستو توپکوالو ان له ځانه هېڅ غبرګون ښکاره نه کړ ،هېڅ پوښتنه یې ور څخه ونه کړه ، دا ځکه چې دا د دوی ورځنی او عادي کار وو] ".18 [

د کابل د ښار د ټایمنیو د واټ یوه اوسیدونکي د حرکت د سرتیرو په لاس د ملکي وګړو هغه ټولوژنه په یاد لري چې په خپلو سترګو یې د کابل د شمال پریوه سړک د ۱۹۹۲ز کال په سپتامبر کې لیدلې وه :

"ما دخپل د کور مخ ته یوه هټۍ درلوده. په هټۍ کې مې د اړتیا وړ توکي پلورل. یو سهار په هټۍ کې ناست وم . دغه هلک ته ګوره چې تیریږي ، د ده په منګ مې یوهلک ولید � هغه نوی واده کړی وو. پرسړک ډزې پیل شوې. کښته سړک ته مې وکتل او ګورم چې هغه ځمکه پروت دی او پرسر یې بل هلک ولاړ وو� باندني سرې تومانچه په لاس کې درلودله او خپله تومانچه یې د هلک ککرې ته نیولې وه او هغه په ټپک " شقیقې " کې وویشت. هلک مړ شو. پر سړک نور خلک مړي ته ور نیږدې شول او بیا ودریدل] " .19[

نوموړی هټیوال چې د هلک د وژنې په لامل نه پوهېده او د وژونکي نوم یې هم نه پیژانده دومره پوهیږي چې چا د حرکت د ډلې له ځواکونوسره لیدلی وو .

" دغه توپکوال د حرکت له کسانو څخه وو ، زموږ له څنګه په کرارۍ تیر شو. داسې ښکاریده چې هغه ، هغه څه تر سره کړي ول چې زړه یې غوښتل. موږ په رڼو سترګو ولید. موږ پوهېدلو چې هغه د حرکت له کسانو څخه وو " .]20[

د کابل د ښار یوه بل استوګن چې د سرویس موټرانو چلوونکی وو د بشري حقونو د څار ټولنې ته وویل چې هغه د ۱۹۹۲ز کال په پای کې د اسلامي ګوند ځواکونو نیولی وو ،د هغه سرویس بس یې ورڅخه غلا کړی وو او نیږدې وو چې دې هم ووژني :

"یوه وخت ما سرویس بس چلاوه او زه نیږدې وروستي تمځای ته رسېدم ، ټولې سپرلې له سرویسه کوزې شوې وې او سرویس تش وو ... مخې ته مې یو سړی او یو ځوان هلک راغلل ، ما موټر ودراوه او غوښتل مې هغوی راپورته کړم. نا څاپه وسله وال کسان پیدا شول او سرویس ته را وختل او را ته وېې ویل چې د موټر مخه و ګرځوم ، ما نه غوښتل چې د بس مخه تاو کړم ، په دې شېبه کې هغوی زما په وهلو پیل وکړ. د موټر مخه مې را تاو کړه او د ګردیز پر لور پر یوه کوشني سړک و خوځېدلو... زه یې خپلې پوستې ته بوتلم --- په پوسته کې د حکمتیار سړي ول. هغوی را څخه و غوښتل چې د موټر چلول ور زده کړم ، څنګه د موټر ګیرونه بدلیږي او موټر څنګه چالانیږي.

له هغه وروسته بولندوی وویل " موټروان غره ته و خیږوئ او هلته یې په ډزو ووژنـئ." وسله والو له لاسه و نیولم چې په دوی پسې ور شم. د لارې په منځ کې د غره په پورتنۍ برخه کې یوه زاړه سړي ولیدلم او وېې ویل " څه پیښه ده؟ " ما له هغه وغوښتل چې له ما سره مرسته وکړي. توپکوالو په شا ټیل وهلم چې پر مخ ولاړ شم. زاړه سړي کښته

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بولندوی خواته منډه کړه ، داسې ښکاریدل چې نوموړي پر بولندوی اغیزه درلودله. [ښایي د هغه د سپین روب توب له کبله] . بولندوی خپلو سرې ته په لوړ غږ وویل :" مه يې وژنـئ ، خو ښه یې و ډبوئ " توپکوالو په ډبولو پیل وکړ. ښه يې و ډبولم او په ډبولو کې زه بې هوښه شوم. کله چې بېرته په هوښ راغلم هغوی زما ساعت له لاسه ایستلی وو ، زه په غره کې يوازې وم. له غره راکښته شوم او ځان مې د سړک غاړې ته ورساو ، یوه موټر ته مې لاس ورکړ او له هغوی مې وغوښتل چې ما تر ښار پورې و رسوی. بیا مې یو ریکشا و نیو چې ما تر کوره ورسوي ، په لاره کې هره شېبه بې هوښه کیدلم ، کله چې د دروازې خولې ته ورسیدلم ، کورنۍ مې راغله او زه يې ځنځولې په ځولۍ کې کورته ننه ایستلم".

----

[1] Human Rights Watch interview with three merchants near Bala Hissar, Kabul, July 13, 2003

(describing Hezb-e Islami troops stealing from the bazaar).

[2] Malcolm Davidson, �New government struggles to halt Kabul fighting,� Reuters, April 30, 1992

and Sharon Herbaugh, �Anarchy rules in independent Afghanistan,� Associated Press, June 1, 1992

(describing looting of diplomatic offices and residences).

[3] Final Report on the Situation of Human Rights in Afghanistan, prepared by Felix Ermacora,

Special Rapporteur on Afghanistan for the U.N. Commission on Human Rights, February 18, 1993,

U.N. Document E/CN.4/1993/42, para. 19.

[4] Human Rights Watch interview with Steve Coll of the Washington Post, April 24, 2004; Human

Rights Watch interview with Jeremy Bowen of the British Broadcasting Corporation, April 12, 2004;

Human Rights Watch interview with Mark Urban of the British Broadcasting Corporation, April 29,

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

2004. See also, �Kabul leaders seek to restore city: but rocket attacks, looting go on as interim council

meets,� Los Angeles Times, May 1 1992. See also Derek Brown, �Rebel chief bombards Kabul homes,�

The Guardian, May 5, 1992; �Afghan city plagued by armed gangs,� Reuters, June 20, 1992.

[5] Human Rights Watch interview with Y.U., Afghan journalist, Kabul, July 8, 2003.

[6] Human Rights Watch telephone interview with Jeremy Bowen, correspondent with the British

Broadcasting Corporation in Kabul in 1992, April 12, 2004. Mark Urban, another journalist with

BBC, also told Human Rights Watch about looting in April and May of 1992, Human Right Watch

telephone interview with Mark Urban, correspondent with the British Broadcasting Corporation,

April 29, 2004.

[7] Human Rights Watch interview with U.J., former Junbish official, July 13, 2003. This is consistent

with testimony taken from another official in the interim government in 1992-1993: Human Rights

Watch interview with C.S.A., former government security official, July 18, 2003.

[8] Human Rights Watch interview with J.G.M., former official in Shura-e Nazar 1992-1996, Kabul,

July 10, 2003.

[9] Human Rights Watch interview with R.N., photojournalist, New York, December 18, 2004.

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

[10] Herbaugh, �Anarchy rules in independent Afghanistan,� June 1, 1992.

[11] Human Rights Watch telephone interview with Mark Urban, correspondent with the British

Broadcasting Corporation, April 29, 2004.

[12] Human Rights Watch interview with U.J., former Junbish official, Kabul, July 13, 2003; Human

Rights Watch interview with M.O.Q., former military official in Junbish, Kabul, July 17, 2003; Human

Rights Watch interview with J.G.M., former government security official in 1992-1993, Kabul, July 10,

2003; and Human Rights Watch interview with S.A.R., former Shura-e Nazar official, Kabul, July 11

and 20, 2003.

[13]دغه نومونه د جنبش د بولندویانو دي چې په ۱۹۹۲ � ۱۹۹۳ ز کال کې بولندویان ول. یوازې شیر عرب لا تر اوسه ژوندی دی. شاهدانو د بشري حقونو د څار ټولنې ته وویل چې نوموړی اوس په ډنمارک کې ژوندی کوي .

[14] Human Rights Watch interview with M.O.Q., Kabul, July 17, 2003

[15] Human Rights Watch interview with S.A.R., former Shura-e Nazar official in 1992, Kabul, July 11,

2003.

[16] هماغه

[17] Human Rights Watch interview with S.A.R., Kabul, July 20, 2003.

[18] Human Rights Watch interview with J.J.E, civil society leader, Kabul, July 10, 2003.

[19]هماغه

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

[20]هماغه

[23] Human Rights Watch interview with F.R.G., Kabul resident, Kabul, July 3, 2003.

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

له نړیوال بشري قانون څخه سرغړونه

مخکې مو هم په دغه ګزارش کې وویل چې په لوی لاس د ملکي وګړو او د ملکي بنسټونو په نخښه کول له نړیوال بشري قانون څخه سرغړونه ده او کیدای شي د جنګي جنایت په نامه وبلل شي. د دې ترڅنګ د ژنیوا په څلورو کنوانسیونو کې دریمه ماده ځای پر ځای ده چې غیر نړیوالو وسله والو نښتو ته ځانګړې شوې ده ، دغه ماده غواړي چې له ملکي وګړو او بندیانو سره دې انساني چلند وشي. په وچ زور یو څوک له خپلواکۍ څخه بې برخې کول ، وژل ، ځورول ، جنسي تیری او نور ناوړه چلندونه ددې مانا ښندي چې له دغې مادې څخه سرغړونه کیږي. نړیوال بشري قانون " لو ټماري " او داړه ماري هم په کلکه غندي ، د دغې مادې په تعریف کې راغلي چې لوټماري د یو چا یا ددښمن د شخصي شتمنۍ غلا ده چې په وچ زور اخیستل کیږي او هم د نورو غلاوو بڼې یې په خپل تعریف کې رانغاړلي دي .

د ژب توکمنیز یا هغه ته د ورته بیلګو پر بنسټ وژنه ، ناوړه چلند او په ناقانونه توګه له خپلواکۍ څخه د ملکي وګړو بې برخې کول (او هم د نیول شویو یرغملو وهل ، ځورول) د ژنیوا د څلورو واړو کنوانسیونونو له څلورمې ماده څخه سرغړونه ده. د دې ترڅنګ په سیستماتیک ډول سرړي تښتونې ، وژنې او " تري تم کېدنې " چې په ملکي وګړو او پرګنو د برید یوه برخه وي لکه برید پریوه توکم او نور ، د بشریت پر ضد جنایاتو کې شمیرل کیږي] .1[

موږ د همدغې مادې د بشپړوونکې یوې برخې په توګه د وحدت او اتحاد د ځواکونو ډیرې بیلګې وړاندې کړې او و مو ویل چې د نجیب الله د واکمنۍ د پرځېدنې په لومړي کال او له هغه په را وروسته کلونو کې یې په زرګونه کسان تښتولي دي. ستونزه دا ده چې ډیري نیول شوي کسان بیرته نه دي خوشې شوي او بیا یې چا مخ نه دی لیدلی او دا په څرګنده دې ته نغوته کوي چې هم د اتحاد او هم د وحدت ډلې ددغو تښتول شویو بندیانو له منځه په زرګونو بې ګناه ملکي وګړي وژلي دي. همدارنګه هغه بندیان چې ژندوي پاتې دي یا خوشې شوي دي وایي چې له ټولو سره ناوړه غیر انساني چلند شوی او وهل شوي دي. د وحدت او اتحاد د ډلو او ځواکونو له پلوه تر سره شوې وژنې ، ناوړه چلندونه ، له خپلواکۍ څخه د ملکي وګړو بې برخې کول او هر اړخیزه پراخې وژنې ښایي د بشریت پر ضد جنایاتو کې وشمیرل شي.

د اتحاد مشر سیاف ته په پورتنیو تیریو او سرغړونو کې د یو مرکزي کرکتر په توګه نیغ په نیغه ګوته نیول کیږي ځکه نوموړي د اتحاد د ځواکونو وروستنۍ څارونکی او کنټرولوونکی وو.له سیاف سره په ټلواله کې د رباني د دولت د ۱۹۹۲ � ۱۹۹۳ ز کلونو چارواکو د بشري حقونو د څار ټولنې ته ومنل چې سیاف د اتحاد د ځواکونو د لوړ پوځي بولندوی په توګه له خپلو ټولو بولندویانو سره ورځنۍ اړیکې درلودلې او هغه دا واک درلود چې خپلو تر لاس لاندې کسانو باندې د بندیانو د خوشې کولو امر ورکړي او په حقیقت کې نوموړي په څو پیښو کې دغه کار کړی دی ، دا

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې مانا ده چې سیاف پر دغو بولندویانو د قوماندې واک درلود.[2] په ۲۰۰۳ز کال کې د بشري حقونو د څار ټولنې ته د کابل په لویدیځ کې روغتیاپالانو وویل چې یو شمیر ځانګړې قضیې وې چې په هغو کې د سره صلیب نړیوالې کمیټې له سیاف سره د بندیانو د خوشې کولو په اړوند خبرې کړې دي او دا یو ځل بیا په دې ټینګار کوي چې سیاف په خپلو تر لاس لاندې کسانو باندې کنترول درلود.[3] د بشري حقونو د څار ټولنې له هغو کسانو سره هم مرکې کړې دي چې د خپلو خپلوانو د خوشې کولو لپاره سیاف ته ورغلي او له هغه سره یې خبرې کړې دي.[4] او کله چې د ۱۹۹۲ز کال د جون په میاشت کې په کابل کې له خبریالانو سره مخامخ شو او سیاف څخه د سړي تښتونو په اړه پوښتنې وشوې ، سیاف انکار و کړ چې د اتحاد ځواکونو دې هزاره ګان تښتولي وي خو دې ته یې نغوته وکړه چې وحدت د ایران د دولت یو ایجنټ دی.[5]

موږ د اتحاد د نورو بولندویانو په اړه ډېرو پراخو څېړنو ته اړتیا لرو چې په سړي تښتونو او ځورونو کې د هر یوه ځانګړې ونډه و پلټو. د اتحاد د یو شمیر ځانګړو بولندویانو لکه شیرعلم ، ملاعزت ، زلمي توپان ، عبدالمنان ، ډاکټر عبدالله او نور آغا پر ونډې ، ځانګړې پلټنې ته اړتیا لري ، زموږ په راپور کې د مرکو په ترڅ کې د دوې نومونه ډېر راغلي دي چې په سړي تښتونه ، بندي کولو او پر بندیانو په اجباري کارونو کې یې ونډه درلودله.[6] لاندې مو په څلورمه برخه کې د سیاف او د هغه د بولندویانو د شونې قانوني پازوالۍ په اړه سپړنې کړې دی چې په دغه ګزارش او نورو ځایونو کې د ځورونو او سرغړونو بڼې یې راغلې دي .

پورته مو د وحدت د ګوند مشر مزاري په اړه یو شمیر یادونې وکړې. هغه په ۱۹۹۵ ز کال کې ووژل شو . مزاري او د هغه مرستیال کریم خلیلي (د افغانستان د اوسني ولسمشر مرستیال) دواړو له رویټر او اسوشیـئـتد پرس سره منلي ول چې هغوی ډېر پښتانه ملکي وګړي بندیان کړي دي.[7] مزاري له خپل دریځ څخه په دې پلمې ننګه وکړه چې د اتحاد سرتیرو هزاره ګان بندیان کړي دي.[8] (مزاري وروسته دا هم منلي ول چې بندیان په کورونو کې ساتل کیږی ، هغوی ته ډوډۍ ، اوبه او خوراک ورکول کیږي او نه ځورول کیږي)[9]

د وحدت د بولنې " قوماندې " او کنترول د جوړښت په اړه او هم د وحدت د هغو بولندویانو د قانوني عدلي تعقیب لپاره نورو پلټنو ته اړتیا شته چې تر اوسه ژوندي دي. د وحدت د ګوند د پریکړو او د ګوند په پوځي کنترول کې د کریم خلیلي د ونډې او ښکیلتیا په اړه نورو پلټنو ته اړتیا لیدل کیږي. شفیع دیوانه او نصیر دیوانه دواړه وژل شوي دي خو تورکمني ، محسن سلطاني ، طاهر توپان ، صداقت جاغوري او بولندوی بهرامي لا تر اوسه ژوندي دي او په هغو سرغړونو کې دې د دوی ونډه و پلټل شي چې یې دلته راټول شوي دي. موږ په څلورمه برخه کې د وحدت د بولندویانو د قانوني پازوالۍ او په سرغړونو کې د هغوی د ونډې په اړوند نورې خبرې هم لرو.

د سړي تښتونو ، یرغمل نیولو او وژنو ترځنګ دې د هغو لوټماریو ، داړه ماریو، غلاوو او شوکو په اړه هم هراړخیزه پلټنه وشي چې په دغه مهالیز واټن کې تر سره شوي او موږ پورته یو شمیر کوشنیو برخو ته یې نغوته وکړه. د ټولو

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځواکونو او ډلو د بولندویانو نومونه چې پورته یاد شول له هغو څخه دي په شوکماریو ، داړو ، ډاکو ګریو او لوټلو کې د ښکیلوالی پوښتنې او پلټنې وشوي .

[1]د ژنیوا د څلورو واړو کنوانیسیونو د دریمې مادې او په نړیوال قانون کې د نورو بندیزونو لپار لاندې څلورمه برخه وګورئ .

[2] Human Rights Watch interview with S.A.R., former Shura-e Nazar official in 1992, Kabul, July 11,

2003; Human Rights Watch interview with R.D., former official in the interim government 1992-

1995, Kabul, July 16, 2003; Human Rights Watch interview with C.S.A., former government security

official, July 18, 2003.

[3] Human Rights Watch interview with H.K., aid worker, Kabul, July 5, 2003; Human Rights Watch

interview with S.K., Afghan medical worker in Karte Seh (West Kabul) during early 1990�s, Kabul,

July 9, 2003.

[4] Human Rights Watch interview with L.R.G., Kabul, July 3, 2003.

[5] Roche, �Kabul fighting erupts again despite ceasefire, � Reuters, June 4, 1992

[6]پورته مو د "بندي شویو او تري تم شویو " کسانو څو بیلګې وړاندې کړې دغه تورونه دې ته نغوته کوي چې په دغه ګزارش کې د ویل شویو تري تم کیدنو ، بندي کولو او ځورنو د پازوالۍ تورونه د نومورو بولندویانو پر غاړه ور پریوزي .

[7] Andrew Roche, �Kabul fighting erupts again despite ceasefire,� Reuters, June 4, 1992; Sharon

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

Herbaugh, �Civilians tell of captivity, torture by rebels,� Associated Press, June 6, 1992.

[8] Roche, �Kabul fighting erupts again despite ceasefire,� June 4, 1992.

د ژنیوا د ۱۹۴۹ز کال د څلورو کنوانسیونونو دریمه ماده چې غیر نړیوالو وسله والو نښتو ته ځانګړې شوې ټینګار کوي چې هېڅ څوک دا حق نه لري چې غچ اخیستنې ته لمن ووهي او دا یې هغه غیر قانوني چلند بللی دی چې سیال څواکونه یې د یو بل پروړاندې کاروَي ؛ نومورې ماده غلیمې خواووې دې ته اړ باسي چې نړیوال بشري قانون ته درناوی وکړي. د بېلګې په توګه، دریمه ماده ناوړه غیر انساني چال چلند لکه سړي تښتونه " هر چیرې ، هر وخت او تر هر نامه لاندې چې وي" په کلکه غندي .

[9] Herbaugh, �Civilians tell of captivity, torture by rebels,� June 6, 1992.

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

جنسي تيري او جنسي ځورونې:

د بشري حقونو د څار له ټولنې سره د کابل ډېريو روغتياپالانو د مرکو په لړ کې وويل چې په ۱۹۹۲ او ۱۹۹۳ ز کلونو کې د وحدت او اتحاد د ډلو او ځواکونو له پلوه جنسي تيري او د جنسي ځورونو نور ډولونه په ځانګړې توګه پر ښځو تر سره شوي دي ،دغه ډول تيري او ځورونې کابل ته په ور ځيرمه سيمو کې د دغه پَيـر د دښمنيو پر مهال هم تر سره شوي دي.[1] د بشري حقونو د څار ټولنې ونه شواى کولاى د دغه مهال د جنسي تيريو له ډېريو بلهاريانو " قربانيانو " سره مخامخ خبرې وکړي ځکه نجونې او ښځې دغو ډول مرکو ته دومره ليوالتيا نه لري او يا يې د کورنۍ غړي نه پرېږدي چې په دې اړوند خبرې وکړي. خو د دغو پېښو شاهدان او لاسوندونه شته. موږ مخکې له ح. ک څخه يادونه وکړه چې د دغه پير د پېښو پېښليکنيزه بڼه يې ليکلې ده او موږ پورته نغوته وکړه چې د هغه پروژه د پيښو ، سرې تښتونو ، لوټماريو په لاسوندولو راڅرخيدله ، نوموړي د بشري حقونو د څار ټولنې ته وويل هغو پلټونکو چې د ۱۹۹۰ز لسيزې په پيل کې د دغو ډول پيښو په اړه پلټنه کوله پوهيدل چې د کابل په لويديځ کې سرې تښتونه او پر ښځو جنسي تيري خپلې لوړې کچې ته رسيدلې ، خو هغه زياته کړه چې ډېري کورنۍ دې ته چمتو ته دي چې په دې اړوند ډېر مالومات ورکړي.

" په داسې پيښو کې د ښځو د تښتولو او يا پر هغوى د جنسي تيريو په اړه د مالوماتو را ټول نه شونې ول. د تښتول شويو ښځو کورنۍ او يا هغوى چې تښتول شوي دي د کورنۍ نوم او وياړ له ويرې نشي کولاى د هغه جنايت په اړه خبرې وکړي چې پر دوى تير شوى دى. کورنۍ په لوى لاس انکار کوي چې که چا د دوى له کوره چا ښځه تښتولې وي ، يا نه غواړي چې د دغو پيښو په تړاو خبرې وکړي ؛ دا ځکه چې افغان کورنۍ ډيرې محافظه کارې دي. نورې کورنۍ پوهيږي چې په کومې کورنۍ کې څه تير شوي دي ، په دغو کورنيو کې داسې کيسې ډيرې دي چې د نورو کورنيو د ښځو د تښتولو په اړه خبرې دي . ما ته به ډيرو کسانو ويل چې " هغه کورته ګورئ ، د سرک په دغه يا هاغه غاړه کور کې يوه ښځه تښتول شوې وه" خو کله موږ هغې کورنۍ ته ورتللو او له هغو څخه مو پوښتنه کوله هغوى انکار کاوه او ويل يې چې هېڅ نه دي پيښ شوي. داسې ځوابونه تل او هر چيرې را کول کېدل. يو شمير کورنيو منله چې د هغوى له کوره هلک تښتول شوى يا پر هغه جنسي تيرى شوى خو د ښځو په اړه يې هېڅ نه ويل .
]2"[

د بشري حقونو د څار ټولنې له بيلا بيلو ژورناليستانو او د ټولنيزو چارو له کارکوونکو څخه بيلابيل مالومات ترلاسه کړل او ټينګار کوي چې له دوى سره د جنسي تيرو د پيښو لاسوندونه شته � په ځانګړې توګه د جمعيت ، اسلامي ګوند او وحدت د ډلو په اړه چې د خلکو پر کورونو ورننوتل او پر ښځو يې جنسي تيري کول.[3] همدا شان د بشري حقونو د څار ټولنې ته د جمعيت ، وحدت او جنبش ځواکونو د جنسي تيريو په اړه د ډاډ وړ مالومات را رسيدلي

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي.[4] مخکې مو د کابل په لویدیځ کې له روغیتا پالې س. ک ځخه یادونه وکړه ، نوموړې وایي چې هغې د داسې میرمنو درملنه کړې ده چې په ۱۹۹۲ � ۱۹۹۳ زکلونو کې د کابل په لویدیځ کې پرې جنسي تیري شوي ول � هغه زیاتوي چې دوی د سړکونو له مخې د ډیرو وژل شویو میرمنو جسدونه راټول کړي دي � د هغوی له جسدونو ځخه په ځرګنده ښکاریدل چې پر هغوی جنسي تیري شوي ول. [5]

د نجیب الله د واکمنۍ له را پرځېدا وروسته په کابل کې د بیلا بیلو ډلو د سرتیرو له پلوه د بې شمیرو تر سره شویو جنسي تیریو پراخې پلټنې ته اړتیا شته. د لاسوندونو پر بنسټ په دغه مهالیز واټن کې جنسي تیرې د یوې ساري روحي ناروغۍ په بڼه د ډلو د ځواکونو د سرتیرو او بولندویانو په منځ کې خپره شوه ، په دې کې د لوړې کچې بولندویان هم شته ، او داسې بریښي چې ځواکمنو بولندویانو د هغې په مخنیوۍ کې وَړَند او اړین ګامونه له اره نه دي اوچت کړي. په ځینو پیښو کې لوړ پوړي بولندویان په خپله ښکیل ول. [6]

----

[1] Human Rights Watch interview with S.K., Afghan medical worker, Kabul, July 9, 2003; Human

Rights Watch interview with H.K., aid worker, Kabul, July 5, 2003.

[2] Human Rights Watch interview with H.K., aid worker, Kabul, July 5, 2003.

[3] �Human Rights Watch interview with Y.U., journalist, Kabul, July 8, 2003 (documented rape of

women by Hezb-e Islami forces); Human Rights Watch interview with J.J.E, civil society leader,

Kabul, July 10, 2003 (documented case of three women raped by Jamiat forces in Micrayon); Human

Rights Watch telephone interview with John Jennings, Associated Press correspondent in Kabul 1992-

1993, April 8, 2004 (describing evidence of rape by Wahdat). Terence White, a journalist with Agence

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

France-Presse, also documented cases of rape of Afghan women by various mujahedin forces in 1992

and 1993. See Terence White, �Afghan women protest outside UN office as Turks evacuate Kabul,�

Agence France-Presse, February 9, 1993.

[4] Human Rights Watch interview with J.G.M., former government security official in 1992-1993,

Kabul, July 10, 2003 and Human Rights Watch interview with S.A.R., former Shura-e Nazar official,

Kabul, July 11 and 20, 2003 (admitting Jamiat forces were regularly implicated in rapes); Human

Rights Watch interview with K.M.B., former combatant who served under Ittihad forces, Kabul, July

4, 2003 (witnessed women who said they were raped by Wahdat); Human Rights Watch interview

with C.S.A., former government security official, July 18, 2003 (documented rapes by Junbish).

[5] Human Rights Watch interview with S.K., Afghan medical worker in west Kabul during early

1990�s, Kabul, July 9, 2003. S.K. described a typical case of a woman she found on the street in Karte

She, in west Kabul: �A Pashtun; she had some tattoos on her face. She had been killed, and she had

been tortured, you could see, and raped. We picked her up and took her to the hospital. . . .� Ibid.

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

[6] For more information on the specific legal standards of international humanitarian law applicable

to rape and the culpability of individual commanders, see section IV below.

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

ب : ۱۹۹۲ ز اکتوبر ۱۹۹۳ ز فبروري

د ۱۹۹۲ز کال د اګست د ګولیو او راکټونو له وریا وروسته کابل د هغې مباشتې په پرتله دومره ونه کړیده ، خو د کال تر وروستیو شپو ورځو پورې د ښار په هره برخه کې به هره ورځ د توپونو ګولۍ او پریمانه توغندي لګېدل.

د پېښاور د تړون پر بنسټ د اکتوبر په مباشت کې د مشرتابه واکمنې سلاکارې ډلې " قیادي شورى " پریکړه وکړه چې د رباني واکمني دې تر نورو ۴۵ ورځو د همدغه کال د د سامبر ترپایه پورې و غځوي ، دا ځکه چې دوبَـنـیـو جګړو د شورې د غونډو ناستې ناشونې ګرځولې وې. د جمعیت ډلو د کابل پوهنتون په را څیرمه سیمو کې د وحدت له ډلې سره کلکې جګړې وکړې ، دغو جګړو نور ځاني او مالي تاوانونه را منځته کړل. له بلې خوا داسې نښې نښانې را څرګندې شوې چې د دوستم جنبش ډلې د حکمتیار له اسلامي ګوند سره د غاړې غړۍ کېدنې خبرې را پیل کړې وې ، له دې مخکې د حکمتیار ډلې په پیل کې له دوستم سره مخالفت کاوه او له مسعود سره په مخالفت کې دوستم یې د یوې پلمې په توګه کاراوه [دوستم د پخواني ړنګ شوي کمونیست دولت یو چارواکی وو]

د ۱۹۹۲ز کال د سامبر په مباشت کې رباني ځانته بیله جرګه " شورى " جوړه کړه ، نومورې جرګې د پېښاور د تړونونو پربنسټ پر قیادي شورى غږ وکړ چې نوی دولت دې جوړ کړي � یا دې رباني د دویم ځل ټاکنه ومني. خو ستونزه دا وه چې د ربانۍ جرګې په جګړې کې د ټولو ښکیلو خواوو استازیتوب نه شواى کولاى او نه یې د افغانستان د ټول ولس استازیتوب کاوه. ان د ده په شورى کې ډیریو رابلل شویو استازو د رائـیې له ورکړې څخه ډډه وکړه، ان په دغو استازو کې د جنبش ، وحدت او اسلامي ګوند استازو هم ګډون وکړ خو رائـیه یې ور نه کړه. هر ګوره ، د رباني په جرګه کې استازو چې د ملا رباني ملاتړي او د هغه خپلې ملیشیاوې وې ټینګار وکړ چې رباني دې د نورو راتلونکو اته لسو مباشتو لپاره د ولسمشر په توګه و ټاکل شي او په دې توګه یې رباني یو " ځل بیا " و ټاکه . حکمتیار د جرګې پریکړه و غندله او ژمن وو چې په څو راتلونکو مباشتو کې به د رباني دولت را وپرځوي او د مسعود ځواکونه به په شا و تمبوي. وحدت هم د رباني نوی دولت و غانده او په لنډ وخت کې یې له حکمتیار او جنبش سره ټلواله جوړه کړه. جنش په دغه ټول مهال کې کله یوې خوا اوښته او کله بلې خوا] .1[

۱۹۹۳ ز کال ، جنوري فبروري ، جګړې دوام لري

د ۱۹۹۳ زکال د جنوري د ۱۹ نېټې په اونۍ کې د جمعیت ، اسلامي ګوند � وحدت ترمنځ د جګړو اور رمباړلې وهلې. د همدغې اونۍ په پیل کې د جمعیت ځواکونو د کابل په سویل او سویل ختیځ کې د اسلامي ګوند په بیلا بیلو مورچلونو بریدونه وکړل او د حکمتیار ځواکونو په ځواب کې د ښار پر مرکز د توپ د ګولیو او توغندیو وریا

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

پیل کړه. [2] د اونۍ په وروستیو کې د کابل په لویدیځ کې د وحدت او جمعیت ترمنځ د کانتیننټال د هوټل په شا او خوا ، د غره په لویدیځ کې په یوې پراخې کرهنیزې سېمې کې د سیلو په شا او خوا او نورو ځایونو کې کلکې نښتې رامنځته شوې. اوس هغه مهال وو چې د وحدت او اسلامي گوند ځواکونو یو بل ته په جگړو کې اوږه و رکوله]3.[

دواړو ښکیلو خواوو ، جمعیت له یوې خوا ، د اسلامي گوند او وحدت ټلوالې له بلې خوا خبریالانو ته خپلې اعلامېې ورکړې � دواړو خواوو د دښمنیو د بیا پیلولو تورونه پر یو بل لگول] .4[

له یو شمیر روغتیاپالانو او خبریالانو سره د بشري حقونو د څار د ټولنې د مرکو پربنسټ او هم د هغو مرکو پر بنسټ چې نوموړو خبریالانو او روغتیا پالانو له نورو سره په دغه مهال کې کړې وې ،چې د راتلونکو دریو اونیو جگړو په لړ کې د کابل د ښار په زرگونو اوسیدونکي ټپیان او ووژل شول. په کابل کې د تورکیې ، ایران ، چین او هندوستان د ډیپلوماټانوپه گډون یو شمیر ډیپلوماټان او د ډیپلوماټیکو دفترونو کارکوونکي له کابله ووتل .

د اونیو په تېرېدو جگړه لا پراخېدله او ډیره کرغېړنه شوه. هغو ژورنالیستانو چې د کابل په لویدیځ کې کارکاوه د بشري حقونو د څار نړیوالې ټولنې ته وویل چې په روغتونونو کې نور د ناروغانو لپاره ځای نه وو هره ورځ به بې شمیره ټپي ملکي وگړي او پوځي ناروغان راوړل کېدل. ډیري ټپیان تر روغتونه نه را رسیدل او په لاره کې مړه کېدل. یو ژورنالیست چې د ښار له مرکزه به د کابل تر لویدیځه د جگړو د گزارشونو لپاره راته ، د جگړو ډیر کرغیړن اړخونه داسې په یاد لري :

دا یو بشپړ لیونتوب وو. پر سړکونو څوک نه ښکارېدل. د کابل د ښار او دارالامان ترمنځ سړک یو خونړی سړک وو ، هره شېبه به توغندي پرې ورېدل. رښتونی او خونړی وحشت خپور وو. کله به چې له یوې خوا ډز وشو ، نو هر څوک به پوهېدل چې ډز له کومې خوا وشو.

کله به چې څوک د کابل سویل چهارآسیاب ته تلل نو د لارې په اوږدو کې به یې د حکمتیار د توغندي ویشتونکو لیکې لېدلې. د وزیر اکبر خان شاته د بي بي مهرو د غونډۍ له پاسه هم همدا حال وو او هره شېبه به توغندي لگېدل. د پیښو لړی دومره ډیرې وې چې موږ به د خبریال په توگه پریکړه کوله چې هرې یوې ته مو زړه غوښتل ورتللو او له خلکو سره مو مرکې کولې یا به مو د رامنځته شوې پیښې ویډیویي انځورونه اخیستل. موږ ډیرې کرغیړنې پیښې په سترگو ولیدلې. هرې خوا ته به مړي پراته ول ، هر لورته دې چې کتل ټپیان ول ، د سړک پر څنډو جسدونه خواره واره لیدل کېدل. یوه ورځ مې د یوه ماشوم د بدن پاتې شوې غوښې ولیدلې چې پرځمکه پروت وو. یوه بله ورځ مو یو ټپي هلک موټر ته را پورته کړ ، هغه ملکي هلکی وو ، ډېده یې سورۍ شوې وه. ما ډیر له وحشته ډک او کرغیړن شیان لیدلي دي. ددغه هلک له ټپ څخه بویونه تلل ، بیا مو د موټر شاته په ټول بکس کې واچاو او روغتون ته مو ورساوه. ډیر ککړ بوی یې کاوه. گومان نه کوم چې هغه دې ژوندی پاتې شوی وی] .5[

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د جګړې د دوارو خواوو ډېري توغندي او د توپونو ګولۍ به هره ورځ د ملکي وګړو پر سيمو موښتل او ډېري ناروغان چې روغتون ته راوړل کېدل ملکي وګړي ول].6[

په جګړو کې د وژل شويو کسانو روښانه شميره نه ده څرګنده خو په کابل کې د هاغه وخت ژورناليستان په دې بريالي شوي چې د ورځنيو شميرو اټکلنه را ټوله کړي :

- د جنورۍ په ۱۹ نېټه د فرانسپرس خبري ايجنسۍ ته د روغتيايي چارو يوه چارواکي ګزارش ورکړ چې د ښار مرکزي روغتون ته ۲۳ تنه ټپيان راوړل شول او ۸ تنه يې مړه شول]. 7[

-د رويتر د ژورناليست د راټولو شويو ګزارشونو له مخې يوازې د وزير اکبرخان په روغتون کې لږ تر لږه ۴۱ ناروغان منل شوي ، ۱۰ تنه په ورځيرمه پوځي روغتون کې مړه شوي (دلته ډېر ټپيان راوړل شوي) ، د جمهوريت په روغتون کې ۲٦ تنه ټپيان ، چې څلورتنه يې مړل شول. [8] د جمهوريت د روغتون ډاکټر سيدعمر ژورناليستانو ته وويل " دا درانده توپونه دي او چرې يې انسان ټوټې ټوټې کوي.... نن موږ ته تر ټولو بد سهاررا په برخه شوی وو] ".9[

-د ۱۹۹۳ ز کال د فبرورۍ د مياشتې په اتمه نېټه د اسلامي ګوند او د وحدت د ډلې ځواکونو دوارو د ټولې ورځې په اوږدو کې د جمعيت پر مورچلونو د توغنديو بريدونه وکړل ، په دغه بريد کې د ښار په مرکز او ختيځو سيمو کې د ملکي وګړو سيمې هم وويشتل شوې ، له بلې خوا د بي بي مهرو ، او د وزيراکبر خان د غونډيو له پاسه د جمعيت د ډلې ځواکونو د ښار سويلي برخې د اسلامي ګوند د مورچلونو په ګډون په توغنديو وويشتلې. د کابل پر دغو ځايونو توغندي مښتلي ول : مکروريان ، وزيراکبرخان ، د کابل ټول لويديځ ، د ټلويزيون د غره په لمنه کې پراته کورنه ، په دغو بريدونو کې په سلګونو ملکي وګړي ووژل شول. د جمعيت او د اسلامي ګوند د ځواکونو ترمنځ د روسيې سفارت ته نيږدې او هم د ولسمشرۍ د ماڼۍ تر څنګ د نښتو ګزارش ورکړل شوی دی. په دغه ورځ د وزير اکبر خان روغتون ، د ۲۰ تنو د مړه کېدلو او ٦۰ تنو د ټپي کېدلو ګزارش ورکړ ؛ يوه ژورناليست د روغتون په دالانونو کې ډېر کړېدونکي ټپيان اود موټرو په تمځای کې بې شميره مړي ليدلي دي ، ټپيان ټول د توغنديو په چرَو لګېدلي ول. ډاکټر محمد قاسم ، خبريال ته وويل : " دا د جګړو له پيله تر ټولو لوړه شميره ده ." [10] په نورو روغتونونو کې روغتياپالانو د مړيو شميره نه شوای اخيستای. يوې رنځورپالې بل ژور ناليست ته ويلي ول چې : " موږ د مړيو د شميرلو لپاره وخت نه لرو ،موږ ډېر بوخت يو ، موږ د ټپيانو ژوند ژغورو او اړ يو چې د هغوی پالنه وکړو]"11[

د فبرورۍ د لومړۍ اونۍ په پای کې د کابل د روغتيايي چارو مأمورينو د ۸۰۰ تنو د وژل کېدلو د ۳۵۰۰ تر ۴۰۰۰ تنو پورې د ټپي کېدلو ګزارش ورکړ چې د ۱۹۹۳ ز کال د جنورۍ د مياشتې له ۱۹ وروسته تر دغه دمه يا وژل شوي يا ټپيان شوي دي � او دا يې هم ورزياته کړه چې ښايي د مړيو شميره نوره هم اوچته شي ځکه چې ډېري ملکي وګړي خپل مړي روغتونونو ته نه راوړي او يا د مړيو ګزارش روغتون ته نه ورکوي.[12] د آی سي آر سي مشر امين کوبل [13] ژورناليستانو ته وويل چې د فبرورۍ تر لسمې[14] نيټې پورې ۳٦۸ تنه ټپيان د کابل په روغتونونو کې منل

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوي دي. د فبرورۍ په ۱۲ نېټه د آي سي آر سي د روغتون يوه ډاکټر د فرانسپرس د خبري ايجنسۍ يوه ژورناليست ته وويل چې د (ملکي او پوځي) وګړو په ګډون ښايي په ټول ښار کې ۵۰۰۰ تنه وژل شوي وي] .15[

د کابل يوه استوګن چې د جګړې په لړ کې د کابل په لويديځ کې اوسيده ، د بشري حقونو د څار ټولنې ته د مرکې په ترڅ کې وويل :

"ډېرې بدې او ترخې شپې ورځې وې. هره ورځ به توغندي راتلل. د شپې له پلوه به د سياف او جمعيت تر ولکې لاندې د کابل په لويديځ کې د پغمان په لمنه کې له پرتې قرغې څخه د توپ ګولۍ او د نورو درندو وسلو مرمۍ راتلې. او د جمعيت په ولکه کې د مأمورينو د کارتې د غونډې له پاسه به د توغنديو ډزې پيل شوې. د مأمورينو د کارتې د غره او غونډۍ له پاسه به يې افشار ويشته ،هغوی د غره ډډې ويشتلې ، هلته ټول د ملکي وګړو کورونه ول ، موږ به دغه موده کې د خپل کور ترځمکې لاندې خونې " زيرزمينۍ " کې اوسيدلو]" .16[

د کابل يو بل استوګن شاهد چې په هغه مهال کې د طب د پوهنځي محصل وو د بشري حقونو د څار ټولنې ته د کابل د لويديځ او مرکز په دوارو سيموکې د پيښو د حالت په تړاو داسې وويل :

"په دغه وخت کې زموږ په سيمو او ګاونډ کې ډېرې کلکې او ترخې جګړې روانې وې. ما داسې جګړې ډېرې لېدلې وې. موږ د نظار د شورى او د حکمتيار د توغنديو او د توپونو د مرميو او ډزو ډيرې بدې ورځې او وحشت وليد. پر روغتونونو هم توغندي منښتل ؛ خلک ټوټې ټوټې کېدل ، هرې خواته به ککرې ، لاسونه او پښې پرتې وې.

يو ځل يو توغندی د امنيت [خاد � ژ] پرروغتون ومښت ، موږ هلته په پوهنتون کې د امنيت د نشتوالي له امله خپلې زده کړې کولې... د سهار لس بجې وې. يو شمير ډاکټران ووژل شول ، يو شمير نجونې زده کوونکې هم ووژل شوې ، يوې نجلۍ خپل عصبي کنترول له لاسه ورکړ ځکه پر ککره يې د توغندي چره منښتې وه. يوه نجلۍ ړنده شوه. ما دغه ټول په رڼو سترګو وليدل � ما وليدل چې د يوه توغندي چرې څنګه يو انسان ټوټې ټوټې کوي.د توغنديو د منښتلو په پيښو کې ډير خلک ووژل شول. توغندي د ښار له لويديځ لوري د ټلويزيون د غره له پاسه [د کابل په زړه کې لوړه څوکه ، په دې مانا چې د کابل له سويل لويديځ څخه د حکمتيار له مورچلونو څخه] ويشتل کېدل] .17[

د کابل په لويديځ کې د افشار د سيمې يوه اوسيدونکي د بشري حقونو د څار ټولنې ته د مرکې په لړ کې وويل چې په ۱۹۹۳ زکال کې لومړی دده ورور ، وروسته يې پلار د توغنديو او ټوپونو د مرميو په چرو کې ووژل شول :

"د جنوري د مياشتې وروستۍ اونۍ وه ، شين سهار وو ، زه لا تر هاغه مهاله بيده وم ، زما مشر ورور کښته د ځاه سر ته ولاړ [ځاه د غره په لمن کې زموږ تر کور لاندې وه] ، ورور مې غوښتل کورته لږ اوبه راوړي..... ګاونډيان راځي او موږ له خوبه را پاڅوي او وايي کښته د هتۍ مخې ته ورشو ... موږ کښته شولو : اوه يا اته جسدونه د ځمکې پرمخ پراته ول ، جسدونه د يوبل تر څنګ د هتۍ مخ ته اېښودل شوي ول. ګاونډيو وويل چې د ځاه تر څنګ يو

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

توغندی منښتی وو او ورور مې پکې وژل شوی وو. په دغو شپو ورځو کې هر چيرې او هر وخت چاودنې کېدلې او توغندي هر چيرې موښتل....

موږ نشوای کولای مړی ښخ کړ ، هرې خواته توغندي مښتل ، چا له کوره دباندې پښه نه شوه ایښودلای.... کله چې شپه تیاره شوه ، د کورڅنګ ته مو ښخ کړ. موږ له ځان سره اریکن او لمپې راوړې وې خو له ويرې مو نه شوای لګولې. چوپه چوپتیا وه ، موږ ځمکه و کیندله او د کوڅې ملا لنډه دعا وکړه. له هغه وروسته مو اریکن روښانه کړ ، تیاره وه ، هیڅ شی مو په سترګو نه لیدل. د اریکن له روښانولو سره سم د مأمورینو د کارتې د غونډۍ له پاسه چې د جمعیت په لاس کې وه ډزې پیل شوې ، زموږ خواته نیږدې یو توغندی و موښته ، اریکن مو مړ کړ او مړی مو په تیاره کې ښخ کړ. دا د نظار د شوری خلک ول چې ډزې یې کولې. هغوی به تل د مأمورینو له کارتې څخه ډزې کولې � هغوی به تل ملکي وګړي ویشتل. هغوی به پر هر چا ډزې کولې ، خو ډيرې ډزې به یې هغه مهال کولې کله چې د دریو یا څلورو تنو ډله یې ولیدله] .18[

ددغه سړي پلار درې ورځې وروسته په یوه برید کې ووژل شو :

"سهار مهال وو ، ډزې نه وې او حالت کرار ښکاریده. زړه مو غوښتل دباندې ووځو. موږ خوراکي توکو ته اړتیا درلودله. پلار مې دباندې ووت. کله چې پلارمې زموږ له غرني کوره کښته مخ په څوړې روان وو ، د هغه ترڅنګ توغندی و منښت. پلار مې په هوا کړ او پر ځمکه یې وويشتت. یوه چره وربانديې منښتې وه. په ډير بد ډول ټپی شوی وو. موږ ژړاوې پیل کړې ، موږ غوښتل چې هغه روغتون ته ورسوو ، خو ډير وینه ورڅخه بهېدله ، وینه نه درېدله. هغه په وینو کې لېت پېت وو او سا یې ورکړه.... موږ غوښتل چې هغه ښخ کړو خو د هغه په ښخولو کې هغه کړاو پر موږ تیر شو چې درې ورځې مخکې زما د ورور په ښخولو کې راپیښ شوی وو " .

د جنورۍ د مباشتې په وروستیو او د فبرورۍ د مباشتې په پیلنیو ورځو کې په زرګونو کابلیان له خپلو کورونو څخه وتښتیدل. د بشري حقونو د څار ټولنې[19] له څو تنو کابلیانو سره چې په هغه مهال کې یې خپلې کورنۍ له کابله دباندې لیږلې وې مرکه کړیده او ټولو د جګړو له امله سرټکونه کوله. " موږ د توغندیو د چرو له ويرې خپل کورونه پریښودل ، موږ د ډزو له ويرې خپلې شتمنۍ او کورونه پریښودل ، درندې وسلې وې ، هرې خواته ډزې کېدلې او هره شېبه توغندي مښتل." [20] یوه کابلي ښاري چې د فبرورۍ په مباشت کې یې خپل کور پرې ایښی وو د بشري حقونو د څارټولنې ته وویل : " د کابل په لویدیځ کې به شوروي سکر توغندي مښتل ، توغندي هر چيرې په هوا ول... د توپونو ړندې ګولې او ړانده توغندي له توپیره پرته هر چيرې او د هر چا په ککره موښتل. زموږ ژوند خوندي نه وو له دې امله اړ شو چې دباندې ووځو[21]. په هاغه وخت کې ژورنالیستانو ګزارش ورکړ چې د ملکي وګړو کتارونه پر سړکونو لیدل کیږي او غواړي له ښاره دباندې ووځي. یوه سړي چې په یوې لاسي کراچۍ کې یې د خپل

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

کور شیان بار کړي ول د فبروری په نهمه یوه ژورنالیست ته په لوړه ترخه ژبه وویل : " دغه مجاهدین موږ بیرته لومړی پیړی ته بیایي " .

----

[1]اسیر : علل سقوط پپ. ۹۱ � ۱۰۳ . سنگر : نیم نگاهي بر ائـتلافهای تنظیمي در افغانستان پپ : ۱٦۲ -۱٦۷

[2]د ۱۹۹۳ ز کال د جنوری د مباشتې د ۱۹ نېټې د اونۍ د جګړو په اړه مالومات د هغو پراخو مرکو پربنسټ راټول شوي چې په کابل کې مو د جګړو له شاهدانو ، افغانو او نړیوالو ژورنالیستانو ، د مرستندویو ټولنو له کارکوونکو ، د بیلا بیلو ډلو له چارواکو او نورو شاهدانو سره تر سره کړي دي چې د پیښو په اړوند یې مالومات درلودل

[3]په ۱۹۹۳ ز کال کې د دفاع وزیر مسعود تر لاس لاندې د جمعیت رسمي چارواکي یونس قانوني د فبروری د مباشتې په لومړی اونۍ کې خبریالانو ته وویل چې اوس د اسلامي ګوند او وحدت ترمنځ د جوړې شوې ټلوالې کړی مخ په ماتیدو ده

[4] Terence White, �Rebel faction holds out under pressure from government,� Agence France-Presse,

January 20, 1993 (�government� and �Hezb� officials quoted); Terence White, �South Kabul under intense rebel bombardment, many casualties,� Agence France-Presse, January 21, 1993 (quoting

�government� officials); Suzy Price, �Hundreds of casualties in Afghan fighting,� Reuters, January 21,

1993 (quoting �government� and �Hezb� statements); and Suzy Price, �Rebel Afghan chief attacks

Kabul for the 19th day,� Reuters, February 6, 1993 (quoting Yunis Qanooni and Abul Ali Mazari).

[5] Human Rights Watch interview with Suzy Price, correspondent for the British Broadcasting

Corporation and Reuters, New York, April 1, 2004.

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

[6] Human Rights Watch telephone interview with Marc Biot, official at Jamhuriat hospital in Kabul in

1992-1993, July 10, 2004; Human Rights Watch interview with S.K., Afghan medical worker in west

Kabul during early 1990�s, Kabul, July 9, 2003.

[7] Terence White, �Rocket attack kills eight, Afghan troops suffer heavy losses,� Agence France-

Presse, January 19, 1993 (quoting hospital officials).

[8] Suzy Price, �Hospitals full as more rockets hit Afghan capital,� Reuters, February 4, 1993; Human

Rights Watch interviews with Suzy Price, New York, March 2004.

[9] هماغه

[10] Price, �Dozens killed, hurt in shelling of Afghan capital,� February 8, 1993.

[11] Jennings, �Fighting intensifies in Afghan capital,� February 8, 1993.

[12] Price, �Dozens killed, hurt in shelling of Afghan capital,� February 8, 1993; Jennings, �Fighting

intensifies in Afghan capital,� February 8, 1993.

[13] Armin Kobel, the chief of ICRC,

[14] Terence White, �Former Pakistan secret service chief arrives in Kabul,� Agence France-Presse,

February 10, 1993 (quoting Kobel).

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

[15] Terence White, �No respite in Kabul rocket barrage, death toll close to 5,000,� Agence France-

Presse, February 12, 1993.

[16] Human Rights Watch interview with L.M., resident of Afshar, Kabul, July 12, 2003.

[17] Human Rights Watch interview with F.K.Z., resident of west Kabul, Kabul, July 9, 2003.

د ژباړونکي يادونه : د بشري حقونو د څار ټولنه بايد په دغه برخه کې سپيناوی وکړي او يا د دوی ژباړونکو ورته جمله سمه نه ده ژباړلې. د آشامايي يا آسمايي غر چې د کابل د زړه لوړه څوکه ده او خلک يې د ټلويزيون د غره په نامه بولي. دغه غر د مسعود په لاس کې وو نه د حکمتيار د ځواکونو په لاس کې. ښايي د ليکوال يا مرکه کوونکي موخه دا وي چې د کابل له سويل لويديځ څخه ويشتل شوی توغندی چې موخه يې د ټلويزيون د پوستو غر وو ، له خپلې نخښې اوښتی او د خاد پر روغتون منبتی دی .

[18] Human Rights Watch interview with Y.B.K., former resident of Afshar as a young boy, Kabul, July

[19] Human Rights Watch interview with A.S.F., resident of west Kabul, July 2, 2003.

[20]هماغه

[21]هماغه

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

پر افشار برید

د وحدت او اسلامي ګوند ټلوالې د رباني دولت ته نوی ګواښ رامنځته کړی وو ؛ وحدت لا وختي په یوازې سر د کابل د لویدیځ د ډیرو برخو او د ښار د یو شمیر ختیځو برخو په ګډون د کابل یو شمیرمرکزبرخې په خپلې ولکې کې درلودلې ، د هغوی په لاس کې ډیرې دولتي ودانۍ هم وې ، په پغمان او د کابل په لویدیځ او د لویدیځ په لوړو غونډیو کې د سیاف ملیشایي ځواکونه ډیره شوي ول. وحدت د افشار د غره لوړې څوکې په لاس کې درلودلې چې له پوځي اړخه د د غه غره شمالي برخې چې د پغمان پر سړک سپرې وې وحدت په یوه پیاوړي دریځ کې درولی وو .

د ۱۹۹۳ ز کال د فبرورۍ په پیل کې د برهان الدین رباني دولت ، د جمعیت او د اتحاد لوړ پوړو بولندویانو پریکړه وکړه چې د اسلامي ګوند او وحدت د ټلوالې پر وړاندې کوټلي ګامونه اوچت کړي ، دوی و پتییله چې د ښار په لویدیځ کې د وحدت پر مورچلونو په ځانګړې توګه د افشار پر غره او پر نورو دولتي ودانیو چې د افشار ختیځ ته پرتې وې برید وکړي او هم د افشار د غره په لمنه کې ګڼ میشتې ملکي سیمې چاڼ کړي .

د بشري حقونو د څار ټولنې له بیلابیلو رسمي چارواکو څخه چې د نظار په شورى او لنډ مهالي دولت کې یې کار کاوه د ډاډ وړ مالومات ترلاسه کړي دي ، هغوی منلي دي چې دغه برید د جمعیت ، نظار شورى ، اتحاد او د رباني دولت د لوړ پوړو کسانو له پلوه پلان او منظور شو].1 [

په پلان کې پتیـیل شوې وه چې دوی به د وحدت پر مرکزونو چې د کابل په لویدیځ کې د افشارو په لمن کې د پولیتخنیک پوهنتون ته نیږدې د ټولنیزو علومو د اکاډیمۍ پر ودانۍ برید کوي. د جمعیت او اتحاد ځانګړې موخه د وحدت د مرکزونو نیول او د افشار په ور څیرموسیمو کې د وحدت د ډلې د مورچلونو دړې وړې کول ول تر څو دولت و کولای شي د پغمان له سیمې نیولې بیا د ښار تر ختیځ پورې د خپلې ولکې لېکې و غځوي او هم د وحدت سیاسي او پوځی مشر عبدالعلي مزاري ژوندی ونیسي .

د افغانستان لپاره د عدالت پروژې چې یوه غیر دولتي ډله ده د افشار د پیښې په ګډون له ۱۹۷۹ تر ۲۰۰۱ ز کال پورې په افغانستان کې د پوځي عملیاتو لړۍ پلټلې او د افشار عملیات یې د خپل ۲۰۰۵ ز کال د جنورۍ په ګزارش کې داسې را سپړلي دي:

د برهان الدین رباني تر مشرۍ لاندې د افغانستان د اسلامي دولت د ۱۹۹۳ ز کال د فبرورۍ د مباشتې د افشار عملیات ، ددغه دولت تر ټولو پیاوړې او سمبال شوي پوځي عملیاتو ته نغوته کوي چې پکې له ډیر زیات پوځی ځواک څخه کار اخیستل شوی دی. دغو عملیاتو دوې تاکتیکي موخې درلودلې. مسعود پریکړه کړې وه چې په

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړي سر کې به د وحدت د ګوند پوځي او سياسي مرکزونه ونيسي (دغه مرکزونه د کابل په لويديځ کې د افشار د غره په لمنه کې د ټولنيزو علومو په اکاډيمۍ کې پراته ول) ، او هم به د وحدت د ګوند مشر عبدالعلي مزاري ژوندی ونيسي. دويم : د برهان الدين رباني تر مشرۍ لاندې د افغانستان اسلامي دولت په پام کې درلودل چې د جمعيت تر ولکې لاندې سيمې د کابل له مرکزه نيولې د سياف تر ولکې لاندې سيمو پورې له يو بل سره ونښلوي چې له دې لارې به په مرکز کې خپله واکمني ټينګه کړي] .2[

د مليشياوو ترمنځ د بريد تابيا له بريده مخکې پټه پاتې نه شوه. د وحدت سياسي چارواکي د بريد له پيليدا څو ورځې مخکې پوهيدل چې د بريد تابيا نيول شوې ده ، له بريد څخه څو ورځې مخکې د افشار د سيمې د اوسيدونکو يوه کوشنۍ برخه چې د اړيکو پر بنسټ له بريده خبره وه له سيمې ووتله.[3] په بله وينا يوازې د افشار د سيمې هغه استوګن چې له بريد څخه خبر شوي ول په دې بريالي شول چې سيمه پريږدي. د سيمې يو استوګن د بشري حقونو د څار ټولنې ته وويل چې په څه ډول له بريده مخکې خبر شوی وو :

"يوه ملګري مې د نظار په شورى کې کار کاوه. هغه د دولت په مرکز کې کار کاوه. هغه له بريد څخه دوې ورځې مخکې ماته راغی او ويې ويل : ته بايد له دغه ځايه ووځې. د بريد امر ورکړ شوی دی. پغمانيان [د اتحاد ډله] غواړي پر دغې سيمې بريد وکړي ، هر څوک يې چې مخې ورشي و به يې وژني ، او هر څه به لوټ کړي] " .4[

يو بل وويل :

“موږ د مسعود د کسانو په منځ کې له يوې کورنۍ سره اړيکه درلودله او موږ ته يې وويل چې ووځـو. هغه وويل : ' د سياف او مسعود جنګيالي به پر دغې سيمې بريد وکړي ' دا له بريده څلور ورځې مخکې ول . هغه موږ ته وويل چې بايد له سيمې څخه ووځو. هماغه ول چې ووتلو]"5.[

يو بل وويل :

“له بريد څخه پينځه ورځې مخکې زما وراره چې د حرکت د مشر انوري ساتونکی دی ما ته راغی او ويې ويل : ' ته بايد له دغه ځايه ووځـې . دغه سيمه په بل مخ اړول کيږي. ان که تاسو پوځيان هم نه ياست خو ډيره وراني به رامنځته شي. ددغه خبر په اوريدلو موږ دوې ورځې وروسته د شپې له پلوه له افشارو وو تلو] " .6[

د دغې سيمې ډيريو اوسيدونکو ته د کيدونې عمليات په تړاو نه خبر ورکړل شو او نه ورته وويل شول چې له سيمې څخه ووځي] .7[

د عملياتو کيلي د افشار پر ګڼ ميشتې سيمې سپره د افشار د غره لوړه څوکه وه. پوځي ستراتيژي دا وه چې جمعيت مخکې له دې چې د افشار په سويل ختيځ او په سويل کې د ملکي وګړو په منځ کې د وحدت مورچلونه و نيسي ،

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

غوښتل یې لومړي د افشار د غره لوړي څوکې و نیسي.[8] له برید مخکې د محمد فهیم قسیم تر مشرۍ لاندې د افغان د ملي امنیت څرو " جاسوسانو" د حرکت د ډلې څو تنو بولندویانو ته چې د افشارو په لویدیځ او شمال کې یې پوستې درلودلې بهږي ورکړې تر څو په عملیاتو کې ورسره مرسته وکړي او د جمعیت او اتحاد سرتیرو ته اجازه ورکړي چې د دوی له پوستو څخه تیر شي او د افشار لوړې څوکې ونیسي [9] (محمد قسیم فهیم له ۲۰۰۱ تر ۲۰۰۴ زکال پورې د افغانستان د دفاع وزیر ، او د ۲۰۰۱ز کال په پای کې د طالبانو پروړاندې د امریکایي عملیاتو کیلیدي پوځي ملګری وو). کله چې عملیات پیل شول د جمعیت ځواکونو د افشارو لوړې څوکې و نیولې او د اتحاد ډله پر افشارو ور ننوتله ، د ټولنیزو علومو په اکاډیمۍ کې د وحدت د ډلې مورچلونه یې ونیول او هم یې د هغه سړک ولکه په لاس کې و نیوله چې له پغمانه د کابل تر مرکزه د افشار له منځه تیریږي. د جمعیت ځواکونو له افشارو دباندې سړکونه هم ونیول او خپل مورچلونه یې جوړ کړل. په دې لړ کې د وحدت ځواکونه د افشار له سویلي برخې د کابل لویدیځې برخې ته په شا شول او د افشارو هزاره میشته سیمه یې د پښتونواکې اتحاد ډلې جنګیالیو ته ور پریښودله .

له برید څخه دوې ورځې مخکې د کابل د بادام باغ په سیمه کې مسعود په خپلې پوځې اډې کې یوه غونډه ونیوله ؛ په غونډه کې د جمعیت او اتحاد د ډلو لوړپوړو بولندویانو او هم د نظار د شورۍ په جوړښت کې د نورو ښکیلو ډلو بولندویانو ګډون وکړ.[10] په هاغه وخت کې د جمعیت د ډلې په مشرتابه کې دغه کسان ول : ملا عزت (عزت الله) د پغمان بولندوی ، محمد قسیم فهیم (د ملي امنیت رئـیس) ، بابه جان ، انور ډنګر ، ګدا محمد ، بابه جلندر ، حاجي الماس ، ګل حیدر او بسم الله خان.

د بشري حقونو د څار ټولنه په دې بریالۍ نه شوه چې وومي په غونډه کې چا او چا ګډون کړی وو خو د عملیاتو د اړینوالي په پام کې لرو څرګنده خبره دا ده چې فهیم هرو مرو هلته وو. د افغانستان لپاره د عدالت د پروژې د ګزارش پر بنسټ چې له څو تنو شاهدانو سره یې مرکه کړېده ، د اتحاد دوه بولندویان � شیر علم او زلمی توپان او د حرکت د ډلې مشر حسین انوري په غونډې کې ول[.11]

د ګزارشونو پربنسټ سیاف په پغمان کې د اتحاد د ډلې له لوړپوړو بولندویان سره د پلان شویو عملیاتو په اړوند غونډه جوړه کړه.[12] د هاغه مهال د اتحاد په مشرتابه کې دغه کسان ول : په خپله سیاف ، حاجي شیر علم ، زلمی توپان ، عبدالله شاه او ملا تاج محمد. ښايي څوتنو منځپوړو بولندویانو هم کړی وي.

له عمیاتو یوه شپه مخکې د پروان په کارته " کارته پروان " کې د مسعود په یوه پټ او خوندي کور کې یوه بله غونډه جوړه شوه ، دغه کور د کانتیننټال هوټل ته نیږدې پروت وو. [13] د افغانستان لپاره د عدالت د پروژې د ګزارش پربنسټ مسعود په خپله د فبرورۍ د میاشتې په ۱۲ نېټه د عملیاتو په دویمه ورځ د کانتیننټال په هوټل کې غونډه جوړه کړه. په غونډه کې د رباني ، سیاف او فهیم په څیر سیاسي او پوځي مشران هم ول[.14]

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

د بشري حقونو د خاړ ټولنې د افشار د سيمې له څو تنو اوسيدونکو سره مرکه کړېده چې د بريد پر مهال يې په سيمه کې ژوند کاوه او ويې ويل چې بريد څنګه پيل شو او له بريد وروسته څه ډول ناورين ځپلې غوبل په سيمې کې را خپور شو. دغه د ډاډ وړ لاسوندونه په زباد رسوي چې په څه ډول له بشري حقونو څخه سرغړونه شويده او د افشارو په عملياتو کې په څه ډول بشري نړيوال قانون په سيستماتيک ډول تر پښو لاندې شوی دی ، دلته ملکي وګړي په لوی لاس وژل شوي دي ، دلته په لويه کچه ملکي وګړي وهل او ټکول شوي دي ، دلته يوازې د ژب توکميزترېښتې پر بنسټ سړي تښتول شوي دي او دلته په لويه کچه غلاوې ، داړه مارۍ او لوټمارۍ شوي دي. دغه ټولې په لوی لاس ترسره شوي ناخيـرې ، دې ته نغوته کوي چې په دغه ناتار او ناورين کې ښکيل يو شميربولندويان ښايي د بشريت پرضد په جناياتو کې ښکيل وبلل شي

----

[1] Human Rights Watch interview with K.S., former government security official, Kabul, July 24,

2003; Human Rights Watch interview with C.S.A., former government security official, July 18, 2003;

Human Rights Watch interview with R.D., former official in the interim government 1992-1995,

Kabul, July 16, 2003; Human Rights Watch interview with J.G.M., former government intelligence

official 1992-1996, Kabul, July 10, 2003. Intelligence agents in Wahdat also told Human Rights

WWatch that they knew in advance of an impending attack by Jamiat and Ittihad forces.

[2] Afghan Justice Project, �Addressing the Past: The Legacy of War Crimes and the Political

Transition in Afghanistan,� January 2005, (�AJP report�), page 27.

[3] Human Rights Watch interview with Q.E.K., former Wahdat political official, Kabul, July 15, 2003.

[4] Human Rights Watch interview with I.R.H., resident of Afshar, Kabul, July 12, 2003.

[5] Human Rights Watch interview with I.K., resident of Afshar, Kabul, July 2, 2003.

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

[6] Human Rights Watch interview with K.I.K., resident of Afshar, Kabul, July 6, 2003.

[7] د دغې سیمې یو شمیر اوسیدونکو د بشري حقونو د څآر ټولنې ته وویل چې د سیمې او خپلو کورونو پریښودلو ته نه ول چمتو شوي. د بیلګې په توګه میرمن ف. الف چې د دغې سیمې یوه اوسیدونکې ده د بشري حقونو د څار ټولنې ته د ۲۰۰۳ ز کال د جولای د مېاشتې د شپږمې نېټې په مرکه کې وویل " زه نه پوهېدلم چې د غره لوړه څوکه پر مسعود پلورل شوې وه)

[8] The general descriptions of the Afshar campaign here are based on testimony taken by researchers

with the Afghan Justice Project, as well as Human Rights Watch interviews with officials named in the

proceeding note, and interviews with two soldiers who took part in the Afshar campaign; Human

Rights Watch interview with K.M.B., soldier who served under Ittihad forces in 1993, Kabul, July 4,

2003 (describing his orders on the day of the attack) and Human Rights Watch interview with T.E.S.,

Soldier in Shura-e Nazar in 1993, Kabul, July 5, 2003 (describing aim of attack on Afshar as told to

Him by his commanders).

[9]د حرکت پر دغو بولندویانو تور لګېدلی دی چې له جمعیت څخه یې بډې اخیستې دي: صداقت ، ضابط محسن سلطاني ، عوض علي ګرجي ، تابش ، ملک شریف او سید شریف. د بشري حقونو د څار ټولنې دغه مالومات د وحدت او د نظار د شورى د ډاړ وړ له سرچینو څخه تر لاسه کړي دي : په لاندې ډول :

Human Rights Watch interview with Q.Q.S., former Wahdat commander, Kabul, July

14, 2004; Human Rights Watch interview with Q.E.K., former Wahdat political official, Kabul, July

Download from: ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

15, 2003; Human Rights Watch interview with C.S.A., former government security official, July 18,

2003

[10]هماغه

[11]هماغه

[12] AJP report, p. 29.

د افغانستان لپاره د عدالت پروژه پ. ۲۹

[13]هماغه

[14]د افغانستان لپاره د عدالت پروژه ، ۲۰۰۵ ز کال پ. ۳۰

Download from: ketabton.com

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library